T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE TARİHİ BİLİM DALI

VARLIK – BİLGİ İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA İSMET ÖZEL DÜŞÜNCESİNİN TAHLİLİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Büşra Nur YILDIZ

BURSA – 2021

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE TARİHİ BİLİM DALI

VARLIK – BİLGİ İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA İSMET ÖZEL DÜŞÜNCESİNİN TAHLİLİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Büşra Nur YILDIZ

Danışman
Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP

BURSA – 2021

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, **Felsefe Tarihi Bilim Dalı'nda 701821059** numaralı **Büşra Nur YILDIZ**'ın hazırladığı **"Varlık – Bilgi İlişkisi Bağlamında İsmet Özel Düşüncesinin Tahlili"** konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 05/11/2021 günü 10.00-11.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (**başarılı**/başarısız) olduğuna (**oybirliği**/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Ahmet DAĞ
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Ergin ÖGCEM
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tez Başlığı / Konusu: **Varlık – Bilgi İlişkisi Bağlamında İsmet Özel Düşüncesinin Tahlili**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 111 sayfalık kısmına ilişkin, 16/09/2021 tarihinde şahsım tarafından ***Turnitin*** adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %8'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar hariç/dahil
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları dahil

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.
Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Büşra Nur YILDIZ
Öğrenci No:	701821059
Anabilim Dalı:	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı:	Felsefe Tarihi
Statüsü:	Yüksek Lisans

Danışman

Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP **Tarih: 03/12/2021**

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **"Varlık – Bilgi İlişkisi Bağlamında İsmet Özel Düşüncesinin Tahlili"** başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza
03/12/2021

Adı Soyadı : Büşra Nur YILDIZ

Öğrenci No : 701821059

Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Programı : Felsefe Tarihi

Statüsü : X ☒ Y. Lisans ☐ Doktora

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Büşra Nur YILDIZ

Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Bilim Dalı : Felsefe Tarihi

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı : x+107

Mezuniyet Tarihi : 05/11/2021

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP

VARLIK – BİLGİ İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA İSMET ÖZEL DÜŞÜNCESİNİN TAHLİLİ

Modern dünyada mekanik bir varlık olarak görülmeye başlayan insan, bilgisinin imkanları dahilinde dünyayı sebep–sonuç paradigma ekseninde değiştirme gücüne muktedir olduğu inancına kapılmıştır. Bu şekilde çözüm odaklı anlayışla, epistemolojik kaygı içerisinde varlığı kendi benine referans ederek zihnini şekillendiren birey, bir yandan da ontolojik zemin üzerinde varlığının mahiyetini anlam kaybına uğratmaktadır. Bu yüzden insan, modern dünyada rasyonel olduğu veya olmadığını benimsemekte güçlük çektiği şeyin ezasıyla yaşamaktadır. Bu boşluğu gidermek, varoluşunu keşfedebilmek için insanın dünya ile olan irtibatını belirlemesi, varlığıyla bağ kurması gerekmektedir. İnsanın varlıkla kurduğu bağı bilgi aracılığıyla ilişkilendiren İsmet Özel, bireyin bilgi yolunda yapılan çalışmalara önem verdiği takdirde varoluşunu keşfedebileceğini ve bu sayede istikamet üzere bir hayat yaşamasını mümkün görmektedir. Toplumun zaman ve mekâna göre değişen ön yargılarına bağlı kalmaksızın varlığının anlamını bilgi aracılığıyla bulan insan, bu sayede Batı düşüncesinin, nihai hedefi olarak bir yandan her şeyin koşulsuz bir nesneleştirilmesini yetkili kılan mekanizmayla bilgiye yaklaşılmasındaki amacı fark edecek bir yandan da anlayış alanı ve bilişsel kavrayış gücünü geliştirecektir.

Anahtar Kelimeler:
Varlık, bilgi, varoluş, anlam, değer

ABSTRACT

Name and Surname : Büşra Nur YILDIZ

University : Bursa Uludağ University

Institution : Social Sciences Institution

Field : Philosophy and Religious Studies

Branch : History of Philosophy

Degree Awarded : Master

Page Number : x+107

Degree Date : 05/11/2021

Supervisor : Prof. Dr. Kasım KÜÇÜKALP

ENTITY-KNOWLEDGE RELATIONSHIP IN THE CONTEXT ANALYSIS THOUGHT OF ISMET OZEL'S

In the modern world, human, who began to be seen as a mechanical entity believe that able to the power to change the world on the axis of cause-effect paradigm within the possibilities of knowledge. In this way with a solution oriented understanding, the individual who shapes his mind by referencing to existence in epistemological anxiety to himself, on the other hand, loses the meaning of existence on the ontological basis. Therefore human lives with the torment of what has difficulty adopting in the modern world, whether rational or not. In order to appoint one's self this blank, ought to discover its existence man must determine it contact with the world and connect with its existence. Ismet Ozel, which associates the connection of man with existence through knowledge, sees that the individual can discover existence if he attaches importance to the studies carried out in the way of knowledge and thus possible to live a life in the direction of it. The person who finds the meaning of existence through knowledge, regardless of the prejudices of society that vary as regards to time and place, in this way, Western thought, end goal will realize the purpose of approaching knowledge with the mechanism which authorizes an unconditional objectification of everything, and on the other hand, it will work up the reach of understanding and epistemic perception vitality.

Key Words:

entity, knowledge, existence, meaning, value

ÖNSÖZ

"Çağımızda bir düşünceyi öldürmenin çok etkili ve sonuç veren bir yolu var: o da söz konusu düşünceyi tamamen 'teorik' kılmak, onu bütünüyle akademik çalışmaların kapsamına almak." İsmet ÖZEL'in düşünce üzerine yapmış olduğu bu açıklama, yaşadığımız çağın en büyük handikaplarından bir gerçeği gözler önüne sermektedir. Her düşünceye saygıyla yaklaşılan, tarihte görülmemiş bir şekilde değer verildiği ifade edilen çağdaş zamanlarda düşünce üzerine yapılan her türlü bilimsel faaliyet, aslında düşünceyi sınırlandırmaktadır. Karşıt bir şekilde konumlandırılabilecek teorilerden hangisinin doğru ve geçerli olduğu yine teoriler üzerinden tartışılarak özgür bir düşünce ortamı oluşturulduğu zannedilmiştir. Fakat bilgilenmek için çıkılan yolda sonuç, teorilerin yerinin herkes tarafından kabul edilmesi ve vazgeçilmezliğinin onanması şeklinde tezahür etmiştir.

Biz de bu çalışmada, insanı bir çeşit estetik form arayışına karşılık gelen teorilere hapsetmeden; Batı medeniyetinin kurmuş olduğu kapitalist yaşam pratiği içerisindeki bir düşünüm içerisinde, varlık, bilgi, anlam ve değerden kopan insanın nasıl bu düşünme biçiminden kurtularak varlığının derinliğine inebileceğinin imkânını İsmet ÖZEL düşüncesi üzerinden serimlemeye çalıştık. Ne yazık ki günümüz bilgi anlayışı Batı düşüncesi eksenli olmasından dolayı düşünce yazıları hâkim olan bu düşünme biçimiyle değerlendirilmektedir. Hâlbuki İsmet ÖZEL'i anlamak için Batı düşünme biçiminden kopmuş bir zihin açıklığı ile okuma yapmak gerekmektedir. Bizim de ifade etmeye çalıştığımız ve bilhassa İsmet ÖZEL'in yazılarında durduğu nokta bu kısımdır; Batı medeniyetinin inşa ettiği modern dünyada, insanı varlık-bilgi çerçevesinde düşünceden kopuk, derinlikten uzak bir anlam içerisinde, teorilere nasıl hapsettiğini açıklamaya çalışmaktır. Çünkü insan, derdinin, düşüncesinin ne olduğunu bildiği kadarıyla insandır.

Son olarak bu çalışmanın sorumluluğunu üstlenmekle birlikte, konunun muhtevası ve derinliği bakımından fazlasıyla meşakkatli olan bu süreçte büyük bir dikkat, sabır ve anlayışla her zaman bana destek olan, karşılaştığım bütün zorluklarda olağanüstü bir özveri ve fedakarlık örneği göstererek yanımda yer alan ve böylece motivasyonumu sürekli bir biçimde diri tutan çok değerli danışman hocam Prof.Dr.

Kasım KÜÇÜKALP'e şükranlarımı arz ediyorum. Yine bu zorlu süreçte manevi anlamda en büyük destekçim olan muhterem annem Hatice KILIÇOĞLU'na; çok özenli bir şekilde tezimi okuyup gerekli noktalarda düzeltmeler yapıp tavsiyelerde bulunan öğretmen arkadaşım Hacer BAYRAK'a teşekkür ediyorum.

Tezin düzenlenme aşamasında, çalışmayı müdakkik bir okuyuşla değerlendiren, bu bağlamda bilgi ve tecrübelerini bizimle paylaşan, eleştirileriyle yol gösteren saygıdeğer hocam Doç. Dr. Ahmet DAĞ'a ve tezin son okumasını yapan, bunun üzerinden samimi ve müspet değerlendirmelerde bulunup akademik anlamda çalışmalara devam etmem gerektiği yönünde teşvikte bulunan sayın hocam Doç. Dr. Ergin ÖGCEM'e saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ..... **ii**
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU ..... **iii**
YEMİN METNİ ..... **iv**
ÖZET ..... **v**
ABSTRACT ..... **vi**
ÖNSÖZ ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **ix**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

İSMET ÖZEL'İN DÜŞÜNCE EVRENİ

1.1. VARLIĞIN BÜTÜNLÜĞÜNDE İSMET ÖZEL'İN SAHİCİLİK ARAYIŞI 19
1.1.1. Sosyalist Kimlikle Varlığın Bilincine Ulaşabilme 22
1.1.2. Müslümanca Düşünce İle Varoluşsal Uyanmanın Gerçekleşmesi 26
1.2. İSMET ÖZEL'İN YAZIM HAYATININ SERENCÂMI 31
1.2.1. Şiirin Rehberlik Ettiği Anlam Alanı 33
1.2.2. Fikirlerinin İzdüşümü Olarak Nesir Yazıları 37

İKİNCİ BÖLÜM

İSMET ÖZEL'İN FELSEFE KAVRAYIŞI

2.1. EDEBİYAT – ŞİİR – FELSEFE İLİŞKİSİ 51
2.2. METAFİZİKSEL DÜŞÜNCE ELEŞTİRİSİ BAĞLAMINDA İSMET ÖZEL'İN VARLIK – BİLGİ ANLAYIŞI 59
2.3. İSMET ÖZEL'İN İNSAN ANLAYIŞI 74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSMET ÖZEL ve İSLAM MODERNİZMİ

3.1. İSMET ÖZEL PERSPEKTİFİNDEN İSLAM MODERNİZMİNİN SEYRİ 83
3.2. İSMET ÖZEL'İN İSLAM MODERNİZMİNE KARŞI TAVRI 86
3.3.İSMET ÖZEL DÜŞÜNCESİ EKSENİNDE İSLAM MODERNLEŞMESİ 90

SONUÇ 101
KAYNAKÇA 105

GİRİŞ

İsmet ÖZEL, varlığını formel–mantıksal kesinliğin düşünme biçiminden uzak bir gerçeklik içerisinde korumaktadır. Türk-şair kimliği ile toplumsal bir hesaplaşmanın tarafında yer alan ÖZEL, bu hesaplaşmayı bir sorumluluk olarak görmüş ve bunu düşünce üzerinden gerçekleştirmeye çalışmıştır. Çünkü düşünce, insan oluşun ayırt edici vasfı olmakla birlikte insanı ontolojik anlamda harekete geçirip, muhafaza etmektedir. Düşüncenin doğruluğu sağlandığı takdirde doğru bir kişiliğin de oluşacağına inanan ÖZEL, düşüncesini sahicilik ve hakikat arayışı içerisinde geliştirir. Bu gelişimi varlıkla karşılaşma deneyimi olarak belirleyen ÖZEL, bu yolu özgün bir tavır eşliğinde iz sürerek idame ettirmeye çalışır. Bu izleri ise, varoluşuna içsel bir nazarla bakıp, bilinç açıklığı ile insanların çizmiş olduğu anlam kalıpları içerisindeki yaşam mantığından ziyade, hakikati göz önünde bulunduran düşünümle gerçekleştirir.

Modern Batı tasavvurunda düşüncesinin hümanistik sınırlara hapsedilmiş olması, derinlik ve bütünlükten uzak, ebediyet duygusundan yoksun bir varlık anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu bizatihi düşüncenin kendisini doğru olarak kabul edip, haklılığına hükmetmesine yol açmıştır. İsmet ÖZEL'in de özellikle eleştirdiği nokta burasıdır. Zira söz veyahut delil ile kendini haklılaştıran, doğrulayan düşüncelerin birer doktrin olma özelliğine bürünmesi o düşünceyi dogmaya evirir. Bundan dolayı ÖZEL, düşünmenin ilk adımını, düşüncenin hakikati ifade edip etmemesi olarak belirlemiştir.

Düşünce, hakikatle bütünleşmenin yanı sıra insanın inandığı şeyin de açıklamasını yapar. Bu bağlamda, itikad ile düşünceyi birbirinden ayırmayı doğru görmeyen ÖZEL, inancının gereği olarak bilgiye, bilgi yolunda yapılan çalışmalara değer vermektedir. Varlıktaki bilgi düzeyinin yükseltilmesi gerektiğinin bilincinde olarak, varlığını dini ile korumaktadır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır ki o da, ÖZEL'in bilgilenme yolunda varlığın sürekli bilgi enformasyonuna maruz kalarak çoklukla gerçekleştirilemeyeceğinin farkında olmasıdır. Bu bakımdan İsmet ÖZEL, sahih bir varoluşla, oluşa doğru yol almaktadır. Bu yolda ilerlerken onun nazarında Müslüman için yaşam adeta bir 'savaş' niteliğindedir. ÖZEL'in yaşam için böyle bir tabir kullanmasının sebebi; modern düşünme biçiminde hakikate ulaşmak için teorilerin ve dünya görüşlerinin doğruluğu, geçerliliği tartışılırken tartışılmayan noktanın teorilerin vazgeçilmez olarak kabul edilmesidir.

Teorilerin sınırlı bir bilme alanını ortaya çıkarması, insanın varlık, bilgi noktasında anlamak istediği şeyleri bu tasavvur edilen teori çerçevesinde anlaşılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu yüzden yaşam savaşı, hakikate ulaşmak için çıkılan bilgi yolculuğunda birtakım paradoksları da beraberinde getirmiştir. İnsanlığı cehalet, ilkellik ve baskının hüküm sürdüğü Orta Çağ'ın otoriter, karanlık geçmişinden kurtarma gayesinde olan Batı, modern bilgi anlayışı ile birlikte akıl ve özgürlük temelli bir gelişmeye doğru yol aldığını iddia etmektedir. Oysa yapılan şey, geçmişteki baskı misyonunun aynısını bu sefer de teorilerle yapmaktır.[1]

Modern zamanlarda bilginin paradoksal olarak hâkim bir düşünce etrafında gelişmeye başlaması, insanların anladığı, öğrendiği şeyleri artık sadece teoriler ekseninde belirlemesine yol açmıştır. Bilginin hiçbir surette kendi içerisinde eleştiriye tabi tutulmayıp hâkimiyetini koruması, teorilerin insanı yapmaya zorladığı şeyleri gönül rahatlığı ile yapmasını sağlar. Bu yüzden ÖZEL, teorinin insana öğrettiği ilk hususun acımasızlık olduğuna özellikle vurgu yapar.[2] Bilgilenme sürecinde anlamaksızın öğrenmek yani öğrenmek hatırına öğrenmeden dolayı insanın içinde bulunmuş olduğu bu acımasız durum, pozitivist bilimde çok net görülmektedir. Herhangi bir düşünce bilimsel temelle ispat edildikten sonra, o düşüncenin doğru ve yanlışlığı kendi içinde bir değeri olmamasına rağmen sırf bilimsel temeli olduğundan dolayı itibar görür. ÖZEL, bilimin temel dayanak noktası olarak görülmeye başlanmasını, bilimin bir bilgiler bütünü, bir yaşayış yöntemi olmaktan önce bir niyet, bir anlayış tarzı olmasıyla açıklar. Bu yüzden toplumların mizaçlarının özünden koparılmasının temelinde yer alan faktör bilimdir. Toplumun her kesiminden insan, artık acımasız bir şekilde saldırgan bir tavırla varlığını oluşturmaya devam etmektedir.[3] ÖZEL'in bilgilenme sürecinde objektif bakış açısı adı altında bilimsel temelli öğrenimi adeta düşman olarak görmesinin sebebi bilimin bu karakteristik özelliğidir.

İsmet ÖZEL, bilgiyi öğrenmede asıl olanın Varlığı anlamak, varlığın hakikatini ortaya çıkarmak olarak görür. ÖZEL bilgiyi, hem bilimi hem de inancı kapsayacak şekilde tanımlamaktadır. Onun bilgiyi bu şekilde tanımlaması *"kainatın varoluşunu mümkün kılan Allah'ın bilgisi"*[4] ile ilişkilendirmesinden kaynaklıdır. Çünkü bir şeyi

---

1 Richard Tarnas, *Batı Düşüncesi Tarihi-2 Modernite'den Günümüze Kadar Tarnas*, çev. Yusuf Kaplan, 3. bs., Külliyat Yayınları, 2019, s. 145.
2 İsmet Özel, *Tahrir Vazifeleri*, 2. bs., Tiyo Yayınları, 2014, s. 269.
3 İsmet Özel, *Zor Zamanda Konuşmak*, 12. bs., Şule Yayınları, 2011, s. 288.
4 Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 225.

bilmek, onun gerçek sahibini hatırlamayı insana öğretmektedir. Dolayısıyla bilgi sahibi olmak yalnızca Yaratıcı'nın bildirdiği kadarıyladır.[5]

Bilimsel olmaya şartlandırılmış zihinlerin bakış açısı insanı ne yazık ki hakikate uygun bir düşünme biçimi geliştirebilme imkânından uzaklaştırmıştır. Hakikat artık hümanistik bakışla anlamlandırılmaktadır. Hümanistik düşüncenin ise derinlikten ve anlayıştan kopuk bilgi anlayışını ortaya çıkarması durumunu ÖZEL, insanın sadece düşmanı olabileceğiyle izah eder. Bu yüzden modern zamanlarda her insanın bilgiye ulaşmak için bakış açısını belirlemesi gerektiğinin üzerinde durur. Zira Batı'nın dikotomilerinden ayrı bir düşünümle, bilginin gerçek değerini ortaya koyarak modern bilgide neyi görebileceğini öğrenen insan ancak bu şekilde metafiziksel düşüncedeki problematiğin farkına varabilir. Bunu yapabilecek tek topluluğun ise kendi ülkesinin insanlarıyla mümkün gördüğünden dolayı Türk insanını modern dünyanın model olarak belirlemiş olduğu Batılı insandan ayırmaktadır.[6]

Batılı insanı, kapitalizmin gereğine uygun olarak geçmişte benzeri olmayan bir kişilik yapısıyla ortaya çıkan, kendi kendini tanımlayan bir insan örneği olarak gören ÖZEL, Türk insanını ise, kapitalist mantıktan ayrı olarak varlığını anlamlandırma çabası içerisinde bir değer sistemi inşa eden, düşüncesini inancından alarak şekillendiren bir millet olarak tanımlamaktadır.[7] Ona göre *"Türk olmak, tarihi olarak kapitalizm karşıtlığıyla ispat-ı vücut eylemiş bir varlığa sahip çıkmaktır."*[8]

Varlığı olanaklı bir bilginin nesnesi olarak gören metafiziksel düşünce, hakikati bilen bir özne tarafından tasarımlayarak dış dünyayı tasvir etmektedir. Hâlbuki Dünya, mekanik bir uygulamayla değişmesi mümkün bir yer değildir, bu yüzden dünyanın değişmesi ÖZEL'in nazarında kendi üzerinden bir sistemle değil; bireyin değişen sistem karşısında yeniden anlamlandırma ile oluşla arasındaki bağlantıyı kurmasıyla mümkündür.[9] Bu şekilde özsel bir düşünce ile Varlığı ve dış dünyayı anlamlandıran ÖZEL, toplumu ilgilendiren meselelerde Batı düşüncesinin Varlık, Bilgi, Tanrı, Hakikat nosyonlarında düşünülmemiş olan temel düşüncelere dikkat çekerek ve bunu yapmayı gerekli görerek değerlendirmelerde bulunmuştur. Bir diğer yönden ifade edecek olursak ÖZEL'in yapmak istediği şey, insanın kavrayış gücüyle Batı düşüncesi tarafından

---

5 a.yer.
6 İsmet Özel, *Ve'l - Asr*, Tiyo Yayınları, 2013, s. 65.
7 Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 254.
8 İsmet Özel, *Türk Olamadıysan Oldun Amerikalı*, 2. bs., Tiyo Yayınları, 2016, s. 26.
9 İsmet Özel, *Cuma Mektupları 1*, Tiyo Yayınları, 2018, s. 255.

kabullenilmiş paradigmaları yıkmaktır. Fakat dikkat edilmesi gereken bir nokta var ki; özsel bir düşünmede hakikatlice düşünülmüş olan bütün şeyler, öz sebeplerden dolayı çok anlamlı olarak kalır.[10] İsmet ÖZEL'in de aykırı öğrenim içerisindeki yazılarının içeriği, özgünlüğü ağır basan metinlerden oluşması çok anlamlı olduğunu göstermesinden dolayı doğru olarak anlaşılamamaktadır. Bu yüzden ÖZEL'in düşünce yazılarını açık seçik yazmasına rağmen anlaşılmaması, insanda önyargılara kayıtlı kalmadan bir ufuk açmasıyla ilgilidir. Neyi, niçin dile getirmeye çabaladığını insanların görmemesi, görmek istememesi aslında kimsenin yeni bir kavrayış alanını istememesine dayanır. Elbette ki ÖZEL'in bakış açısında, insanın Varlıkta neyi görebileceğine dair problematiği görmesi vardır fakat bu kavramların hakikatini görmek istemeyenler, ÖZEL'i anlamakta güçlük çekmektelerdir. Genellikle topluma hitap eden düşünürler, kendi metinlerinin anlaşılması için kavramları yeniden tanımlama ihtiyacı duymasına rağmen İsmet ÖZEL düşüncesinde böyle bir kaygıdan bahsedilemez. Çünkü ÖZEL'in perspektifinde insanın görüşü, Varlığa, Bilgiye, Hakikate dair sorulara ve cevaplara yönelmeden çok önce aidiyet tarafından belirlenmiştir.

İnsanların birbirlerini anlamaya çalışmaları ortak yaşam alanından, belirli bir düşünce yapısından bağımsız değildir. Batı düşüncesinin de sadece kendi düşünce yapısını bütün toplumlarda ortak nokta olarak belirlemesiyle birlikte ÖZEL, Batı düşüncesine aykırı bir öğrenimle aydınlanmanın peşinde olmuştur. Çünkü ona göre herkes, modern yaşama biçiminde konforunu bozmadan varlık–bilgi ilişkisi içerisinde varoluşunu gerçekleştirmek istemektedir.

İsmet ÖZEL, düşünce ve davranışın yönünü, içinde bulunduğu zaman diliminin ruhuyla ilişkilendirmesinden dolayı hem şair hem komünist hem de Müslüman kimliklerini üzerinde taşımaktadır.[11] Bakış açısını varlığına yüklediği değerlerin belirginliğine sahip bir zihni çerçeve içerisine yerleştirdiği için bu kimlikler hayatla geçişini sağlamak üzere devam etmektedir. Şiirin, sözün özüne çok yakın bir uğraş alanı

---

[10] Martin Heidegger, *Düşünmek Ne Demektir*, çev. İlhan Turan, Dergah Yayınları, 2019, s. 84.

[11] İnsanı keşfetme iddiasıyla şiir yazmaya başlayan İsmet ÖZEL, keşif sürecini şiir eşliğinde yaşamakta olup, yazdıklarıyla yaşanmışlıkları arasında da her zaman irtibatı kurmuştur. Bir yandan komünist olarak toplum meseleleriyle ilgilenirken bir diğer yönden de bu meseleleri şiir evreni içerisinde devam ettirmiştir. Bu süre zarfında "batılılaşmanın vicdan azabı olarak sosyalizmi" fark etmiştir. Hayatının her aşamasında neye maruz kaldığını öğrenmek isteyen ÖZEL, sosyalizmle ilgili fark etmiş olduğu bu noktanın kaynağını Müslümanlıkta öğrenmiştir. Bu sebeptendir ki ÖZEL için bu kimlikler birbiriyle ilişkili olarak gelişmektedir. İsmet ÖZEL'in düşünce evreninde bu kimlikler birbirinden bağımsız olmadığı gibi, söz konusu kimliklerin bir diğerine de herhangi bir tepkinin neticesinde oluşmadığı birinci bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir.

olması ve insanın özüne de yakın düşmesinden dolayı ilk olarak şair kimliği ile ön plana çıkan ÖZEL, düşüncelerinin merkezine şiiri koymaktadır. İnsan oluş yönünde bir istikamet tutmaya çalışan ÖZEL'in düşünce veya beyanları, gerçek dünyada kesin ve uzun ömürlü bir ifade bırakmaya yöneliktir. Varlıkta önemli olanın ne olduğunu görmek, bilmek adına şiir yazmanın gerekliliğini inanan ÖZEL, şiiri; his ve fikir diye iki büyük unsur olarak tanımlamaktadır.[12]

İsmet ÖZEL'in, insan oluşu keşfetme gayesiyle şiirle çıktığı yolda, üzerinde önemle durduğu bir diğer nokta, şiirleriyle varlığı adlandırmaktan imtina etmiş olmasıdır. Aynı şekilde şiir dışı her beyanı da şiire varan yolu kat edilebilir şekilde belirtilmesi olarak gördüğünden, nesir yazılarıyla da düşünce dünyasında yol almaktadır. Bu sebepledir ki, ÖZEL'in hem nazım ve hem de nesir yazıları nasıl yazdığından ziyade, niçin yazıldığı noktasında üzerinde düşünülmesi gereken yapıtlar olarak görülmek durumundadır.

Bu çerçevede konu edinilen çalışmanın amacı, bütün çağlarda insanlığın en büyük derdi olan varlığın dünyadaki yerinin anlamlandırılmasında, İsmet ÖZEL düşüncesi ekseninde varlık–bilgi ilişkisini serimlemektir. Çalışma boyunca, ÖZEL'in, varlık, bilgi, medeniyet, modernlik, gelişme vb. kavramları aslında nasıl aynı konu etrafında ustaca ve organize bir şekilde kullandığına dikkat çekilecektir. ÖZEL, insanın dünyadaki öncelikli görevinin anlamak veya anlayabilmek olduğu kanaatindedir. Kendisi de tüm yaşamını aslında diyalektik bir tarzda bu noktaya teksif etmiştir. Anlama ameliyesi sürecinde o, insanlara kendi perspektifinden bakma zorunluluğu getirmemiş, sadece "ben böyle düşünüyorum sen de benim baktığım noktadan bakabilir misin?" şeklinde bir metodu benimsemiştir.

Yaşadığı coğrafyayı, insanıyla, tarihiyle birlikte okuyan İsmet ÖZEL, bu düşünce ekseninde "Türk" olmanın tarih sahnesindeki öneminin, Tanrı inancından kopuk insanlarla çatışan millet olmasıyla açıklayıp, bu kimliğin değerine özellikle vurgu yapmıştır. Çalışmada gelenek ve modernizmin çatıştığı bir dünyanın merkezinde, bir Türk'ün bulunmasının ne kadar önemli bir vazifeyi yerine getirdiği noktasındaki ÖZEL'in düşüncesi ayrı bir tez çalışması gerektirdiğinden dolayı bu konu ele alınmamıştır.

[12] Paul Valery, *Şiir Sanatı*, çev. Ahmet Ölmez, Ketebe Yayınevi, 2020, s. 24.

Çalışma, Batı'da 19. yüzyılın sonlarına doğru modernizmin ortaya çıkıp tüm dünyada hegomanyacı bir tutumla inanç sistemlerini değiştirmesiyle, Müslüman bir kişinin değişen yaşam biçiminde varlığın bilgisine, hakikate, logos-merkezciliğin etkisi altında kalarak ulaşmaya çalışması durumunu İsmet ÖZEL'in düşünce ekseninden konu edinilmektedir. Batı'nın mutlak ve değişmez bir arşimet noktasından hareketle bütün düşünce sistemlerine hakim olması, düşünce konusu kılınan her şeyi dikotomiler yoluyla belirlemesi, Varlığa ait değerleri çeşitli epistemik söylemlerle zuhura getirmesindeki tüm bu nedenler, ana kaynakları ile birlikte İsmet ÖZEL'in düşünceleri üzerine serimlenmektedir.

Çalışma; İsmet ÖZEL düşüncesinin temel karakteristik özelliklerinin verildiği giriş ve sonuç bölümü dışında "İsmet ÖZEL'in Düşünce Evreni" "İsmet ÖZEL'in Felsefe Kavrayışı ve "İsmet ÖZEL ve İslam Modernizmi" olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İsmet ÖZEL düşüncesinin hakikati ve hayatı barındıran kendi temel düşüncesinde, varlığın bilgisinin anlaşılması için gerekli olduğu düşünülen ontolojik veya epistemolojik ayrımlara girmeden, varoluşsal uyanış içerisinde varlık ve bilgi düşüncesi temellendirilmiştir. ÖZEL, varoluşsal uyanışı, yaşama biçimi, mekân ve tarihle ilişkilendirdiğinden ötürü, çalışmada bu uyanışla birlikte hayatına nasıl bir yön verdiği hususu da ele alınılmıştır. Sanatla hayatının yönünü belirleyen İsmet ÖZEL, şiir dalıyla toplumun meselelerini bir bütün olarak ele almakla birlikte (paradoksal gibi gözükse de) şiirlerinin aslında bir gereklilik olarak ortaya çıktığı ifade edilmeye çalışılmıştır. Sanatçı kendi bulunduğu yerden farklı bir bakışla zamanını değerlendirmektedir ve eserlerini geleceğe ait endişeleri üzerine oluşturmaktadır. Bu durum sanat eserinin toplumsal meseleler üzerine, insanların farkındalığını artırmak niyetiyle nesnellik perspektifinden oluştuğu gerçeğini ÖZEL'in kitaplarının içeriklerinden söz edilerek ifade edilmiştir. Bu sebeple, İsmet ÖZEL'in eserlerine, keyfi bir değerlendirmenin ötesinde, modern dünyada varoluşunu gerçekleştirmek isteyen her insanın okuması gereken yapıtlar olarak bakılması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Batı düşüncesinin gerçek bilgiye ulaşmayı zihne indirgemesinden itibaren varoluş sancısı çeken insanın metafiziksel düşünce içerisinde iken aslında bir yaşam alanının olmadığı, ÖZEL'in felsefi perspektifiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Batı düşüncesinin merkeze hümanizmi alması, gerçekliğin

zihne indirgenmesi, bir başka deyişle gerçekliğin zihinle özdeşleştirilmesi gibi bir problemi beraberinde getirmiştir. Bu yaklaşım bir taraftan düşünceyi dogmatizmin çukuruna iterken bir taraftan da insanın yaşama ve dünyaya dair algısını ve anlama yeteneğini büyük ölçüde kaybetmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla bu bölümde ÖZEL'in de üzerinde durduğu, düşüncenin dogmatik bir tarza düşürülmesine yol açan hususlar konusuna açıklık getirilerek, Batı düşüncesinin varlıktan kopuk bir yaşam felsefesine insanı maruz bırakmasının, Batı'nın kendi çıkarları için yaptığı bir hesap olduğu hususuna dikkat çekilmiştir. Yine bu bölümde, ÖZEL'in insanın zihninin işleyişiyle ilgili sunmuş olduğu bilgilenme tarzı üzerinden, insanların özellikle de Müslümanların Kartezyen düalizmi üzerine kurulu Batı düşünce sistemini benimsemesi ve bunu çözüm noktasında bir seçenek olarak algılamasının yanlışlığına vurgu yapılmıştır. Burada bilgilenme yolunu felsefe değil de şiire dayalı bir yol olarak belirlemesinin sebebi, insanın varlık karşısındaki durumunu belirleyen şeyin şiir olduğuna özellikle dikkat çekilmiştir. Buna ilaveten insanın kendi varoluşunu keşfetmesini sağlayanın şiir olması, şiirin Varlık karşısında şairi uyarmasının, modern dünyanın maruz kalmış olduğu Varlık anlayışını değişime uğratmasına neden olduğu gibi insanın metafiziksel düşünce içerisinde olmadan varlık–bilgi düşüncesini de temellendirebileceği noktası bölümün içeriğinde açıklanmıştır. ÖZEL'in perspektifinde şiirin varlığı, bütün sanat dalları arasında milletine özünden bağlanan tek sanat dalıdır. Şiirlerinde insanın kimliğini parça–bütün ilişkisi içerisinde değerlendiren ÖZEL, anlamın insanda bulunduğuna değinerek, insanın öz bilgisini nereden öğrenmesi gerektiği noktasında ortaya koyduğu öneriler, çalışma içerisinde sıklıkla ifade edilmektedir.

Çalışmanın son bölümünde ise modernizmin İslam düşüncesine etkisi ve bu etki sonucunda nasıl bir mahiyete büründüğü İsmet ÖZEL'in görüşleri üzerinden ele alınmaya çalışılacaktır. Batılı tarzda düşünmeye başlayan Müslümanlar'ın düalist ayrımlara giderek İslam'ı modernize edilebileceklerine inanmaları, İslam dininin adeta içini boşaltmıştır. Bu durumun farkında olan ÖZEL, sorunun sadece modernizmin eleştirisini yaparak çözmenin mümkün olamayacağının farkındadır. Ona göre önemli olan husus, modern düşünceyi meydana getiren dinamiklerin ve dolayısıyla Batı düşüncesinin kapsamlı bir şekilde öğrenilmesidir. Kaldı ki, daha önce insanlık tarafından üretilmiş olan hiçbir düşünceye benzemeyen modern düşüncenin aslında

Avrupa kültürünün devamı olan bir yaşam biçimi olduğu çalışmada öz bir şekilde serimlenmiştir. Buna ek olarak Müslümanların seküler bir dünya görüşünü benimsemeleri, dinle olan münasebetlerini bu çerçevede yeniden kurgulamış olmaları üzerinden, modern düşüncenin İslam düşüncesi üzerindeki etkisi de bu bölümde değerlendirme konusu yapılmıştır.

İsmet ÖZEL düşüncesini tahlil ederken, düşüncenin bir bütün olarak varlığı hakikat içerisinde kavrama noktasında, bilginin yön tayin edici özelliği göz önüne alınmıştır. Çünkü ÖZEL'in de titizlikle üstünde durduğu nokta; toplumların akıl seviyesinin ahlak seviyesiyle ilişkili olmasına bağlı olarak bilginin muhtevası olmuştur. Dolayısıyla bu bakış açısı çerçevesinde bilgilenme sürecinin aynı zamanda bir ahlaklanma süreci olduğu hususu gözden kaçırılmaması gereken önemli bir ayrıntıdır. Kaldı ki bu çalışmanın amacı da bir bakıma, günümüz bilgi anlayışında ahlak–akıl ilişkisi dikkate alınmadan "olanı olduğu gibi bilme" anlayışının insanı karmaşık ve ilkesiz bir durumda bırakması gerçeği üzerinden belirlenmiştir. Şunu da açık bir şekilde ifade edelim ki, İsmet ÖZEL gibi zamanının meselelerini hakikat nazarında değerlendiren bir düşünürün, fikirlerinin açtığı alanı açık seçik bir şekilde anlatabilme iddiasında bulunmak pek mümkün olabilecek bir şey değildir. Çalışmanın bütünü incelendiğinde müellifin de böyle bir iddiaya sahip olmadığı anlaşılacaktır. İsmet ÖZEL düşüncesini, kesin bir sonuca varmadan ve mutlak bir yargı iddiasında bulunmadan tahlil eden bu çalışmada ifade edilmesi gereken bir diğer nokta, herhangi bir düşüncenin yalnız bir kişiye mal olmadığı, aynı zamanda o düşüncenin herkesin düşüncesi olduğu hususudur. ÖZEL'in düşüncesi bu bağlamda anlaşılmaya başlandığı takdirde, yaşadığımız çağın varlık, bilgi, değer, hakikat vb. problemlerini çok daha sağlıklı ve anlaşılabilir bir şekilde ele almak ve değerlendirmek mümkün olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSMET ÖZEL'İN DÜŞÜNCE EVRENİ

Rönesans ve Reform açılımlarıyla Avrupa'da oluşmaya başlayan Batı medeniyeti, kısa zamanda toplumları epistemolojik ve ontolojik bağlamda çift yönlü etkilemiştir. Epistemolojik bilgi, Rönesans'a kadar âlemin iç yüzünü anlamak üzere bir değer olarak görülüyordu. Değer olan bilginin maneviyatla ilişkisi ise bilginin ontolojik konumunu göstermekteydi.[13] Bu bağlamda Yunan felsefesinde bilgi, Yaratıcıya yaklaşma amacıyla, aşkın olanın bilgisine ulaşmak gayesiyle elde edilirdi. Yunan felsefesinin bilgiye yüklemiş olduğu misyon ve değer, bilginin bizatihi kendisi için öğrenilme arzusundan kaynaklanmaktadır. "Bilmek amacıyla bilmek" temel fikrinden yola çıkan Antik Yunan düşüncesi, bilgiyi pratik kaygıdan uzak bir şekilde sadece öğrenme geleneği içerisinde değerlendirme konusu yapan bir uygarlıktı. Rönesans'ta her ne kadar Antik Yunan ve ideallerine dönüş söz konusu olsa da bilginin, muhatabı ikna etmek için öğrenilen bir araç olmasından itibaren Yunan felsefesinde hakikatin bilgisi olarak kabul görülen "olanı olduğu gibi bilme" anlayışı tamamen değişmiştir.[14] Matematik ve fizik alanındaki çalışmaların gelişmeye başlaması ile doğru bilgiye ulaşmanın şartı; sayılabilir, ölçülebilir, kıyaslanabilir olması koşuluna bağlanmıştır. Artık hakikatin bilgisine ulaşmak ancak rasyonel bilgiyle mümkündür. Bu şekilde elde edilen bilginin değeri; 'amaç' için öğrenilmesi gereken bilgi olarak sınırlandırılmıştır.

Bilgi anlayışında köklü değişimin görülmesinin temel nedenleri; kısa zamanda gelişen bilimsel bilgiler, matbaanın Batı'ya girişi ve Rönesans düşüncesinin en temel özelliklerinden birisi olan "hümanizm"[15]dir. Merkezinde insan olan hümanizm akımı, insanın kendi sonunu içinde taşıdığını kabul eden bir görüştür. Rönesans hümanizmi, insanı merkeze alarak aklın gücüne duyduğu güvenle dinden bağımsız bir kültür inşa etmek gayesiyle düşüncesini temellendirmiştir. Dünyanın merkezine yerleştirdiği insanı tanrıtanımaz bir varlık konumuna indirgemiştir. Hümanizmle epistemik özneyi ortaya

---

13 Oven Barfield, *Anlamın Yeniden Keşfi*, Ketebe Yayınevi, 2019, s. 10.

14 Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi Thales'ten Baudrillard'a (Karton Kapak)*, 8. bs., Say Yayınları, 2018, s. 31.

15 Kavramla ilgili detaylı bilgi ikinci bölümde verilecektir.

çıkaran "Batı medeniyeti"[16] insanı, eşyaya tahakküm etme gücünü elinde bulunduran bir varlık nazarıyla değerlendirmeye başlamıştır. Bu durum insanlığın tarih boyunca en ileri gördüğü akıl çağı olan Rönesans'ın modern bilimin doğuşunu temsil ettiğini göstermektedir.[17]

Rönesans'la devrim niteliğindeki icatlar "bilginin hakikat olduğu" düşüncesini insanların zihinlerine adeta empoze etmiştir. Bu dönemle birlikte bilgiye ulaşmak isteyen bir kişinin artık sınır tanımaksızın sorgulamayı öğrenmesi gerekecekti. Diğer taraftan insan, öğrendiği bilgi kadar üretim yapmak durumundadır ki ürettiği sürece edinmiş olduğu bilgiyi hak ettiğine inanıp onu muhafaza edebilsin. İnsanlığı bilim perspektifli bir hayatla sınırlandıran bu zihniyet, doğru ve yanlışın bilimle hesap edilmesine sebep olmuştur. İnsan artık başkasının düşüncesini onaylamak şartıyla varlığını oluşturabilmektedir. Bu durum insanın varlığını önemsizleştirmekle kalmayıp, insanın mevcudiyetine de zarar vermekteydi.[18] Bu bağlamda İsmet ÖZEL, insanlığı "epistemik şiddete"[19] maruz bırakan Batı medeniyetini, karanlığa mahkûm eden meczup birisi olarak tanımlar. Çünkü Batı medeniyetinin, gelişiminden itibaren insanlığa faydalı bir hizmeti olmadığı gibi, böyle bir hedefi de söz konusu olmamıştır.[20]

Batı düşüncesinin ortaya çıkarmış olduğu bu yeni medeniyet tasavvurunun asıl amacı "Yeni Dünya" düzeni kurma idealizmidir. İnsanın bilgisine sahip olmadığı bir şeyin varoluşunu öne süremeyeceğini, varlığın zihinden bağımsız olmadığı görüşünü ileri sürmesi, Batı'nın düşünen öznenin geçerliliğini kabul ettiğini göstermektedir.[21] Bu noktada Batı'yı diğer medeniyetlerden ayıran en temel nokta bu idealizm öğretisidir. İnsanın bu zamandan sonra dünyada bulunuşunun yegâne gerçeği, bedeninin arzularını yerine getirmektir ve aşkın'ın bilgisine ulaşmaktan uzak sadece epistemik kaygılar ekseninde yaşam odaklı hayatını yaşamaktır. Varlığından kopuk bir yaşam felsefesine

---

16 İsmet ÖZEL, Batı medeniyetini "bir nisyan, unutma medeniyeti" olarak tanımlamaktadır. Çünkü bu medeniyet, eşyanın hakikati hakkında insana bilgi vermediğinden dolayı dünyanın yaratıldığını unutarak, kendi düşünce gelişimini sağlamıştır. Hakikatin üzerini örtmesi ve bunu medeniyet olarak ortaya çıkarmasıyla Batı, insanın varoluşunu da unutmasına sebep olmuştur. Batı medeniyetinin yapmış olduğu bu tahribat üçüncü bölümde detaylı olarak incelenmiştir.

17 Kasım Küçükalp, Ahmet Cevizci, *Batı Düşüncesi Felsefî Temeller*, İSAM/İslam Araştırmaları Merkezi, 2014, s. 121.

18 İsmet Özel, *Başını Örten Kızlar Felsefe Bilmelidir*, Tiyo Yayınları, 2018, s. 47.

19 Hakikate sahip olma iddiasında modern zamanlara özgü epistemik kesinlik fikri, despotizm, totalitarizm gibi modern şiddetin kaynaklarından çıkmasından dolayı varlık üzerinde şiddete sebep olmaktadır.

20 İsmet Özel, *Bir Akşam Gezintisi Değil Bir İstiklal Yürüyüşü*, Tiyo Yayınları, 2018, s. 389.

21 Ahmet Cevizci, *Say Büyük Felsefe Sözlüğü (Ciltli)*, Say Yayınları, 2017, s. 1009.

maruz kalan insanoğlu, yeni sistemde teknik anlamda gelişen fakat varoluş sancısı çeken bir varlık konumuna düşmüştür. Varlık ve hakikat anlayışında insanlığın geçirmiş olduğu bu radikal değişim, varlığın beşeri idrakin sınırlarına hapsedilmesinin sonucudur ve bunun neticesinde de varlığın hakikati örtülmüş bir medeniyet anlayışı gelişmiştir.

Batı'nın varoluştan kopuk düşünce merkezli idealizm görüşü, zaman içerisinde bütün kültürlerin mahvına sebep olmuştur ve geriye sadece Batı medeniyeti kalmıştır. Batı'nın bir kültür olarak dünyayı etkisine alma idealinin Türklere de karşı oluşmasından dolayı İsmet ÖZEL, Batı'yı coğrafi bir mekân olarak belirtmez. Batı'yı *"bir medeniyet, bir inançlar manzumesi ve hem o medeniyetin hem de o inançların köklerini içine alan değerler bütünü"*[22] olarak tasvir eder. Bu açıklama doğrultusunda Batı medeniyetinin, ahlaki sınır tanımayan bir anlayışla kendisini diğer milletler ve medeniyetler üzerinde hegomonik bir güç olarak konulandırdığını ifade eder.[23]

Hegomanyacı tutumu ile medeniyet–kültür çatışmasına son vermeyi amaçlayan Batı medeniyeti, farklı kültür ve medeniyetlere mensup milletleri kendi düşünce yapısı altında tek bir medeniyet haline getirmek istemiştir. Nitekim globalleşen dünyada, ulusların savaşlarının yerini medeniyet çatışmaları almış, bu çatışmada gücü ve etkisi bakımından daha ileri seviyede olan Batı medeniyetinin modernizm kavramı altında inşa ettiği tasavvurun tahakkümü söz konusu olmuştur. Böylece doğruluğun anlamının kalmadığı bir hayatta insan yaşamaya başlamıştır. İnsan olmanın bile mahiyetinin değiştiği bu zamanda insan, Sartre'ın tanımıyla adeta "*nedensiz, zorunsuz, anlamsız bir varlık"* [24] konumuna indirgenmiştir. Anlamsız bir varlık konumundaki modern insan, iç zenginliğine ulaşamadığı için ne yazık ki kendi biricikliğinin de farkına varmaktan mahrum bırakılmıştır. Kendi değerinin kıymetini bilme noktasında eksik olan insan, varlığının anlamına ulaşma noktasında da eksikliğinin farkında değildir. Hâlbuki hayatın olduğu yerde insanları birbirlerine bağlayan, mecburiyetin ötesinde onların bir arada bulunmalarını temin eden anlamlı birtakım değer ve nedenler olmalıdır. İnsan, varoluş alanını, modern çağın çizmiş olduğu indirgemeci bilgi anlayışı içerisinde makul görülen bir yaşam olarak kabul etmemelidir.

İnsanlığın maruz kaldığı modernizm, Batı medeniyetinin nihai noktasını göstermektedir. Batı medeniyeti uygarlığını, dünyayı etkisine alan yayılmacı

---

[22] İsmet Özel, *İrtica Elden Gidiyor*, 2. bs., Tiyo Yayınları, 2014, s. 248.
[23] a.g.e., s. 395.
[24] Jean - Paul Sartre, *Varoluşçuluk*, çev. Asım Bezirci, 29. bs., Say Yayınları, 2019, s. 11.

politikasıyla göstermiştir. Tüm milletler, modernizm karşısında yenik düşmüştür. Türkiye de Batı medeniyetinin etkisinde kalan milletlerden birisidir. Türkiye'de modernleşme hareketleri ilk olarak Lale Devrinde görülmeye başlamıştır. Tanzimat Fermanının ilan edilmesiyle Batı, Türkiye'de egemen bir güç olduğunu göstermiştir. Tanzimat'la toplum kendi kültüründen kopmuş, toplumsal ve politik koşullar da değişime uğramıştır. Değişimin en büyük örneğini Müslüman halk ile gayr-i Müslimlerin eşit haklara sahip olması oluşturur. Çünkü bu eşitlikçi yaklaşım, Türk milletinin, *Batılılaşma* hareketinin özünü göstermektedir.[25] İsmet ÖZEL de milleti için toplumun değerlerinden yola çıkarak, Tanzimat'tan itibaren Türk milletinin modern dünya karşısında maruz kaldığı 'epistemolojik ve ontolojik'[26] durumları dile getirmektedir. Bir milletin Batı'nın paradigmaları ekseninde Müslümanca yaşamasının söz konusu olmadığını, aydınlanmanın Batı'nın ön gördüğü kabullerle gerçekleşemeyeceğini açıkça izah etmektedir.

Batı, inşa ettiği medeniyetle Türk toplumunda kendi dikotomilerine yaşam hakkı sağlamayı başarmıştır. Sosyal ve toplumsal hayatın her aşamasında kademeli olarak Batılı yaşam biçimlerinin meydana gelmesi, Batılılaşmanın artık Türkiye'de de üstün bir yerde olduğunun kanıtıdır. Türk milleti bu üstünlüğü devletin içinde bulunduğu durumdan kurtuluşu için gerekli görmüştür. Batı'dan gelen yenilikler, Türkleri Batılılaşma adayı olan millet durumuna getirmiştir. Batılılaşmaya başlayan Türk, zaman içerisinde varlığına karşı da bâtıllaşmıştır.[27] Bâtıllaşan insan, İslami düşünme yönteminden tamamen kopuk bir şekilde Batı'nın ortaya çıkardığı kıskanç, rekabetçi yeni bir kimlik ve kişilik kisvesine bürünmüştür. Bu şekilde yeni bir kişilik ortaya çıkaran Batı düşünce sistemi, Müslümanları imanlarını kaybetme gerçeğiyle yüzleştirmiştir. Çünkü Batı'nın pragmatik düşünce ekseninde, haksız rekabet içerisindeki hayat anlayışı Müslüman için *"zayıfların hakkı kuvvetlilerinden alınmayan bir millet nasıl temizlenebilir?"* hadisine zıt bir düşüncedir. Batı'nın bu şekilde sınırlayıcı bilgi anlayışı ile her şeyi anladığını zanneden fakat bütünleştirici hayat bilgeliğinden kopuk zihniyeti, Müslümanlar için kabul edilmez bir durumdur. Bunun sebebi ise Müslümanın bilgiyi malumatın ötesinde bir kavrayış biçimi, düzeyi olarak görmesidir. Aynı şekilde Türkiye'de yaşayan bir Müslüman'ın ontolojik bağlamda da

[25] Özel, *Bir Akşam Gezintisi Değil Bir İstiklal Yürüyüşü*, s. 71.
[26] Konuyla ilgili detaylı bilgi ikinci bölümde verilecektir.
[27] Özel, *Türk Olamadıysan Oldun Amerikalı*, s. 74.

Batı'nın zihniyetini kabul etmesi mümkün değildir. Batı medeniyeti, insanın bu dünyada *neden var olduğu?* sorusunun cevabını bulmaya çalışırken Müslümanlar bu dünyada neden var olduğunun ötesinde bir anlam alanı içerisindelerdir.[28] Türkiye'de yaşayan Müslümanlar dünyadaki mevcudiyetini hadis ve ayet sınırları içerisinde, ferdiyet hissini anlama çabasında geçiren şahsiyetlerdir. Bu dünyada kim olduğu ve ne yapması gerektiğinin bilinciyle yaşamaya çalışan insanlardır. Dolayısıyla Türk milleti İslami düşünceden koparak her ne kadar modernleşme yolunda bir tercih yapmışsa da Batı zihniyetli bir hayata geçiş yapamamıştır.

Batı'nın insana benimsetmiş olduğu bu düşünme biçimi, kişiyi daha çok bilgiden, daha derin düşünceden kopardığından dolayı İsmet ÖZEL, Batı düşüncesinden kendisini tecrit ederek ayet ve hadis anlamı içerisinde, varoluşunun bilgisine ulaşmaya çalışmaktadır. Müslüman, Türk düşünür kimliği çerçevesinde her zaman fikirleriyle topluma yol gösterme gayesindedir. Bir insanın, hayatını bir amaç uğruna harcaması ancak hangi amaca değdiği bilgisi ile anlaşılacağından dolayı İsmet ÖZEL de fikirlerini eylemleri üzerinden göstermekte ve bu yolda "praksis"[29] düşünce tarzını benimsemektedir.[30] *"Bir toplumda yaşamayı hak etmenin ölçüsü o topluma ne verildiği"*[31] ile ilişkili bir durumdur.

Modern dünyada yaşayan bir kişi olarak ÖZEL, bu düzene karşı gelmek için öncelikli olarak "modernizm" kavramının hangi anlamın karşılığı olduğunun bilinmesi üzerinde durur. Ona göre Batı'nın düşüncesini, felsefesini anlamak için ilk olarak modernizmin amacını iyi öğrenmek gerekmektedir. Çünkü *"anlamaksızın öğrenme, öğrenmek hatırına öğrenmek düşmanlıkla eş değerdir."*[32] Modern dünya sadece öğrenme odaklı olup anlama yer vermediğinden dolayı bu zamanın insanı eylemlerini yaparken bilinçli değildir. İşte bu sebepten dolayı ÖZEL, her insanın, hayatta neyin savaşını vermesi gerektiğini bilmesi kanısındadır. Bunun için de insanın akletmeyi bilmesi gerekmektedir ki, hayatını ne için feda edip etmeyeceğinin bilgisine vasıl olabilsin.

---

28 İsmet Özel, *Kırk Hadis*, Tiyo Yayınları, 2013, s. 108.

29 İsmet ÖZEL'in hayata ilişkin soyut rasyonalist düşünceyi eleştirmesi onu Marx'ın teori ile pratiğin etkileşimi olarak gördüğü praksis düşünce tarzına götürmüştür. Praksis düşünce ile ilgili detaylı bilgi ikinci bölümde verilmiştir.

30 Özel, *Türk Olamadıysan Oldun Amerikalı*, s. 236.

31 İsmet Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, Tiyo Yayınları, 2013, s. 211.

32 Özel, *Ve'l - Asr*, s. 53.

İsmet ÖZEL, modern yaşamın koşulları gereğince insana verilen değerin anlamının kalmadığı, insanların bilinçsiz bir çaba içerisinde sadece gündelik meselelerle meşgul olduğunu, bu zamanda insana ulaşmanın yolunun, değerlerin yeniden keşfedilmesini sağlayacak *haklı, sebatlı, yürekli bir yol* [33] ile mümkün olabileceğini düşünmektedir. Modern insana bu düşünce içerisinde ulaşmak her ne kadar zor gözükse de ÖZEL, inancından vazgeçmeyerek sabır ve istikamet üzere yoluna devam etmektedir.

Düşünce serüvenine ilk olarak şiirle giriş yapan İsmet ÖZEL, Hölderlin'in *"bu yeryüzünde insanoğlu şairane mukimdir"* sözünden hareketle insanın nerede ve nasıl durması gerektiğinin bilgisine şiirle ulaşılacağı inancındadır.[34] Çünkü şiir, ÖZEL'in nazarında insana ne olduğunu gösteren ve ne olmadığını öğrenmesi için başvuracağı bir rehberdir.[35] Türkiye'de yaşayan insanların modern dünyaya karşı kendi yolunda ilerleyebilmesini; dininin gerektirdiği inanç ve değerlere sadık kalmasıyla ve bunun da sadece şiirle mümkün olacağı şartına bağlar. Bu sebepten Şair'in şiirlerinde geçen "ben" ifadesi Türkiye'dir.[36] Türklüğü bir ahlaklılık ve karakterlikle[37] ilişkilendiren ÖZEL, Heidegger'in *"Modern teknolojinin egemenliği altında ve onun etkisiyle değişen dünyada herhangi bir anlama gelebilecek yurt olabilir mi?"*[38] düşüncesine bir Türk'ün dininin dışında bir şeye kıymet vermeyip, değer kazanmak isteğinde olmadığı şeklinde açıklık getirir. Küreselleşen dünyada kültür ve inançların yok edilmesi sonucu köksüz bir yapıyla oluşan modern toplumların, insanlığı tehdit edercesine maruz bıraktığı yurtsuzluk, özgürlük problemi, Heidegger'in sormuş olduğu soru ile insani varoluşun nasıl kuruduğunu göstermektedir.

İnsanın bu zamanda varoluşunu Batı medeniyeti altında dininden uzak, piyasa ekonomisi içerisinde varlığına yabancı bir yaşam sürdürmesi "insan olmanın" temelindeki özgürlüğe aykırıdır. Bu aykırılığı fark eden varoluşçu filozoflar egzistansiyalizm[39] fikrini öne sürmüşlerdir. Joachim Ritter varoluşçuluğu; *"Köklerinden*

---

33 İsmet Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz-2*, 2. bs., Ebabil Yayıncılık, 2010, s. 62.
34 Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 83.
35 İsmet Özel, *Kalın Türk*, 16. bs., Tiyo Yayınları, 2019, s. 131.
36 a.g.e., s. 75.
37 Özel, *Türk Olamadıysan Oldun Amerikalı*, s. 323.
38 Martin Heidegger, William Mcneill, Kai Hammermeister, *Düşünceye Çağıran*, çev. Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, 2010, s. 11.
39 Varoluşçu felsefede insani varoluş anlamında, salt özne ya da bireyin varoluşu. Klasik felsefede varoluş ya da var olan birey, kavramlar alanının dışında kendinden kaim olan birey anlamına gelen egzistans, varoluşçu felsefede özel bir anlam kazanarak, soru sorabilen, kendi kendini tanımlayan,

kopmuş, temelini yitirmiş, geçmişe, tarihe güvenini kaybetmiş, toplumda yabancılaşmış, mutsuz, huzursuz insan varlığını dile getiren" bir felsefe anlayışı içerisinde tanımlar.[40] Varoluş filozoflarından Sartre ise *"varoluş özden önce gelir"* ilkesi ile varoluş felsefesini adeta bir slogana dönüştürmüştür.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'dan dünyaya yayılan varoluşçu felsefenin zaman geçtikçe geçerliliğini korumaya devam etmesi, hala ilgi çekici, güncel olması felsefenin doğruluğundan veya yanlışlığından bağımsız olarak yaşamla ilgili olmasındandır. Varoluşçu felsefe "*Biz neyiz?* ve *ne yapmalıyız?"* sorularıyla insan olmanın nasıl olacağına dair cevap arayışında olan bir felsefedir.[41] Bireysel, somut insan varoluşuyla ilgilenen varoluşçular, kendilerini diğer şeylerin taşıdığı varlık biçiminden farklı görürler. Özgür bir insan olarak, olmayı seçtiği her ne ise o olan varoluşçular, sorumluluğun vermiş olduğu kaygıyı da her zaman hissetmişlerdir. Bu yüzden varoluşçular kişisel olarak her zaman tasarı halinde olan varlıklardır. Varoluşçuların bu şekilde çizmiş olduğu varlık anlayışı aslında insanın varlığından ayrı bir yaşam içerisinde olduğunu gösterir. Bu bağlamda varoluşçuluk insanın adeta isyan içerisindeyken varlığının değerli olduğunu kabul eden bir ideolojidir.[42] Bunun sebebi, özgür bir birey olarak görülen insanın aslında kısıtlı bir varlık olmasına rağmen her zaman daha fazlasını istemesidir. Sürekli istek halinde bulunan, istekleri yerine gelmediğinde isyan eden insanın varlığını keşfetmesi ve bunun neticesinde varoluşunu gerçekleştirmesi ÖZEL'in tabiriyle "varoluşsal uyanışı" mümkün değildir. İsmet ÖZEL,

---

kendi imkânlarını gerçekleştirerek, özünü belirleyebilen insani varoluşu tanımlamaya başlamıştır. Hiçbir şekilde tanımlanamayan egzistans'ın özellikleri, varoluşçu felsefede, Kierkegaard'dan başlayarak, şu şekilde ifade edilmiştir: Egzistans nesnel olarak bilinemez, kavramlar içine sıkıştırılamaz Jaspers'ın da söylediği gibi, sadece geçmiş varoluştan, yani nesnelleştirilmiş *egzistans*tan söz edilebilir. Fakat gerçek *egzistans*ı, var olan bireyi ne nesnelleştirebilir ne de dile dökebiliriz. *Egzistans*ı sadece var olan bireyin kendisi bilebilir. Nitekim Kierkegaard'ın Sokrates'i ilk var olan birey, bir egzistans olarak görmesinin nedeni budur; onun "Kendini bil!" sözüdür. Bununla birlikte, burada bilinmesi istenen benlik, Descartes'ın öznesi gibi kendini rasyonel mülahazalarla veya Hegel'in zihni gibi, nesnel düşünce ve incelemelere veren bir benlik değildir. Burada bilinen benlik, dışarıdan değil de, içeriden bilinen egzistans, öznel düşünürdür. Egzistans, yine temel hareketleri tutku ve karar olan oluştur. Yani, egzistans sürekli bir oluş, zamansallıktır. Fakat o Hegelci bir tarzda, mantıksal bir oluş değil, tutkunun sıcaklığında verilmiş kararlar, yapılmış seçimlerin sonucu olan bir oluştur. Bundan dolayı, varoluşçularda bir egzistans, var olan bir birey olmak, kişinin kendisini verilmiş bir şey olarak değil, kendisi tarafından kendi başına yaratılması gereken bir şey olarak görmesi anlamına gelir. (Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Cevizci, *Büyük Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, Say Yayınları, 2017, s. 655.)

40 Sartre, *Varoluşçuluk*, s. 11.

41 Sarah Bakewell, *Varoluşçular Kahvesi*, çev. Emre Gözgü, Domingo Yayınevi, 2017, s. 30.

42 Özel, *İrtica Elden Gidiyor*, s. 29.

insanın varoluşsal uyanışının ancak *"insanın mevcudiyet bilincine*[43] *kavuşması"*[44] ile mümkün olabileceğini düşünmektedir.

İnsan; değer, amaç ve hedef ekseninde hayatına yön veren bir varlıktır.[45] İnsanın yapmış olduğu bütün eylemler hayatındaki amaç ve değerleri ortaya çıkardığı gibi, o kişinin varoluş sebebini bilme, varlığının mahiyetini anlama isteğini de göstermektedir. İnsan, varoluş sebebini anlamaya başlamasından itibaren, bilgi sınırları içerisinde dünyaya bir düzen yakıştırma gayesinde bulunan, bu sebeple de belirli zihin etkinlikleriyle yaşayan bir varlığa dönüşür. Bilgiyi öğrenme sırasında zihni süreci, hayatında cereyan eden olaylara bir anlam vermeye ve dolayısıyla yaşamının manasını bulmaya çalışır. Çünkü *"bir şeyin ve her şeyin manâsı kendinde mündemiç ve biriciktir."*[46] Fakat anlam, manadan farklı olarak, anlayanın kabiliyetiyle ilişkilidir ve anlayan sayısı kadar anlam vardır. Dolayısıyla anlam arayışında olan her bir kişinin zihin etkinlikleri farklıdır, zamana ve coğrafyaya göre kişinin düşünce yapısı değişmektedir.

Türkiye'de yaşayan bir Müslüman olarak İsmet ÖZEL, Müslüman'ın modern zamanda varlığını sorgulamasını, varlığına dair endişesini, nefsinin bencilce arzularından uzaklaşarak kendisini keşfetmesinin imkânını *Bir Yusuf Masalı* şiirinde ifade etmeye çalışmıştır. Modern zamanlarda insanın kendisi olma arzusundan doğan sıkıntıdan bahsettiği bu şiirinde ÖZEL, insanın kendisine ve Dünya'ya hangi yerden bakıldığında dokunulabilir olduğunu gösterme niyetindedir. Şiirde insanın varoluşunu keşfetmesinin ancak sahicilik arayışında, aşka ulaşma gayesiyle olması gerektiğinin üzerinde durulurken, bu durumun ancak iman bilinciyle mümkün olabileceği hissettirilmeye çalışılmıştır. Varlığını keşfetme yolculuğunda, yolun sonunda insanı belirli bir kalıpla şekillendirecek sonuç yoktur. Çünkü insan ancak kendini sorgulama yolunda varlığını bulması mümkündür. Bundan dolayı insan, tüm hayatını, benliğini sorgulayarak istikamet üzere geçirmelidir. Varlığının bilincine ulaşması dolayısıyla

---

[43] İsmet ÖZEL, "bilinç" kavramını, modern düşüncede, özne zuhurunun ortaya çıkışıyla birlikte akıl ve zihinsel sürecin yakın ilişki içerisinde ele almamaktadır. Çünkü bilinç ile modern akıl arasındaki bu ilişki, Varlık ve hakikate dair anlamı hümanistik düşüncenin anlam ufkuna hapsetmektedir. Özellikle içkinlik ontolojisi şeklinde nitelenebilecek olan post-modern ontolojiler temelde sübjektivite nosyonuna dayanmaktadır. ÖZEL ise post-modern düşünceden ayrı bir şekilde düşüncenin ufkunu, varlığın hakikatine adayarak iz sürmektedir. Bu bağlamda tez içerisinde İsmet ÖZEL'le ilgili kullanılan bilinç kavramı, bu anlamı ihtiva etmektedir.

[44] İsmet Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, 2. bs., Tiyo Yayınları, 2014, s. 201.

[45] Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, 2. bs., Doğu Batı Yayınları, 2017, s. 235.

[46] İsmet Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, Tiyo Yayınları, 2019, s. 155.

olgunlaşması ancak bu şekildedir. Şiirde de belirtildiği gibi *"ne kadar kendi oldu insan, o kadar başka"*[47] insan ne kadar kendisini bulursa, diğer varlıklardan farklı olduğunu görürse o kadar varoluşunu gerçekleştirir.

Modern insan, yalnız, umutsuz ve güvensizlik içerisinde benliğini bulma arayışında, hayattaki varoluş amacını keşfedip yaşama isteğinde olsa da yalnızlığı tercih edip kabuğuna çekilmeyi tercih etmektedir. İnsanlığın düşmüş olduğu bu durumu fark eden kişiler insanlığa rehberlik etmelidir. Bu düşünce ekseninde ÖZEL, insanlığa faydalı olmak adına kendisini insana koşan bir "masalcı"[48] olarak tanıtıp insanlara yol göstermiştir.[49]

Batı medeniyeti, modern insanı hükmetme ve itaat etmeyle sınırlandırdığı için bu zamanın insanı her daim tedirginlik, umutsuzluk, kaygı ve sorumsuzluk içerisindedir. İnsanların hayatlarını endişe içerisinde geçirmesi kişiyi hayatla olan irtibatında derinlik bilincinden yoksun bırakmakta ve hatta koparmaktadır. Derinlikten kopan insan aynı zamanda varoluşundan da kopuk bir vaziyette yaşamaktadır. Hâlbuki insan, *"Andolsun ki biz insanı en güzel şekilde yarattık"* ayeti kerimesinde geçtiği üzere yaratılmışların en güzelidir. İnsanın varoluşu ancak güzellik veyahut hakikat arayışında olmasıyla gerçekleşmiş olur. Güzellik ise derinlikte hayat bulabilecek bir niteliktir.

İsmet ÖZEL'in *Bir Yusuf Masalı* şiirinde bahsettiği gibi Batı zihniyetli bir insanın, Batı'nın öngördüğü duygu, ihtiras, düşünce ve mantıkla güzellik arayışında olması mümkün değildir. İnsanın varoluşunu keşfetmesi, derinlikle kurduğu bağ ile ilişkilidir. Fakat modern insan derinlikten kopuk bir şekilde varoluşunu gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu yüzden insan ne kadar çok kendini keşfetmeye çalışsa da itibari olarak ahlaki değere sahip değildir. Çünkü güzelin anlamını

---

47 İsmet Özel, *Bir Yusuf Masalı*, 14. bs., Şule Yayınları, 2012.

48 İsmet ÖZEL'in kendisini masalcı olarak tanıtmasının sebebi; Türk milletine toplumu ilgilendiren her hususta masallar anlatılmasından dolayı o da masal uyduruculara karşı kendisini masal yıkıcı olarak tanımlamasıdır. Bu yüzden ÖZEL de kendi masalını ve Türkiye'de yaşayan aklı başında herkesin masalını yıkmasını önermektedir. Masalın yıkılması demek ÖZEL'in nazarında *"şahsiyetlerin belirginleşmesi, billurlaşması"* demektir. Şahsiyetleri belirginleşmiş ve billurlaşmış insanlar arasında yaşama arzusu ÖZEL'i masal yıkıcı yapmaktadır. Bu sebepten ÖZEL'in yazım hayatına girmesinin esas noktası; insanlar hakkında uydurulan masalların yıkıldığı yerden başlanması gerektiğini düşünmesidir. Zira ÖZEL'in nazarında masal yıkıcılar, put kırıcılarla kardeştir. Ümit edilen gelecek, masal uyduran ve masal yıkıcılar ayrımının yapılabildiği noktaya gelinmesidir. Bu ayrımın dayanağını da politik, sosyal ve ekonomik her konumda yer alan ahlâki bir ayrımın hakkaniyetle yapılmasıyla ilişkilendiren ÖZEL, bu ayrımın günümüz şartlarında gerçekleştirebilme imkânını ancak "din" içinde odaklanmayı başarmakla mümkün görmektedir. (Detaylı bilgi için bkz. İsmet Özel, *Cuma Mektupları 2*, s. 306-308 arası)

49 Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz-2*, s. 62.

bilmediğinden dolayı, güzeli sadece hazla değerlendirmektedir. Hakikatin ya da güzelliğin arayışında olan insana haz, iyinin, güzelliğin belirli bir parçasını taşıdığı için iyidir, fakat bu güzelliğin kendisi değildir. Şiirde de belirtildiği gibi haz, güzellikten ayrılmak istemediği için arınmak ister. Bu sebepten hazzı arıtmaya güzellik yetmektedir. Bu bakımdan güzellik, varlığın anlam bulması, nesnenin nesnelliğini kaybedip o şey olmasıyla mümkündür.

Modern insan bu çağda güzelliğe şehvet, hüsran, hatıra ve direnç olarak her türlü hazzı karıştırdığı için kayıtlı bir güzellik anlayışı içerisindedir. Bu durum güzelliği bulandırmaktadır, dolayısıyla güzelin çağrıştırdığı anlam kaybolmaktadır. Hâlbuki insanın dikkat etmesi gereken şey; özüne ulaşmak için çıktığı yolda anlamı bulmayı istemektir. Güzelliğe veyahut hakikate ulaşmak isteyen, zihnini şartlandırmaların neticesine göre dağıtmaması gerekir yoksa özünü varoluş felsefesinin yapmış olduğu gibi parçalanmakla karşı karşıya bırakır.[50]

Varoluş felsefesi dünyanın içine girerek haz odaklı bir yaşam merkezinde varlığını keşfetmeye çalışmaktadır fakat buradaki paradoksu görememektedir. İnsan, manadan uzak olduğu için dünyanın ne kadar içine girmeye çalışsa da aslında o kadar dışında kalmaktadır. Çünkü kendisini bilmediğinden ve varlığını gerçekleştiremediğinden dolayı bir çıkmazın içerisinde olduğunun, parçalanmışlığa doğru yol aldığının da farkında değildir.[51]

İnsan, sorumluluk bilinci içerisinde hareket ettiği zaman mevcudiyetini izah babında açıklamaya çalışır fakat kesin doğru sınırlar içerisinde, Batı'nın öngördüğü paradigmalar ekseninde varlığını bulması söz konusu değildir. İnsanın, varlığının anlamını sahiciliğe ulaşma isteğiyle araması gerekmektedir. Zira onun ancak bu istekle çıkmış olduğu hakikat yolculuğunda kendi varoluşunu gerçekleştirebilmesi mümkün

---

[50] İsmet Özel, *Üç Mesele*, Şule Yayınları, 2011, s. 84.

[51] İsmet ÖZEL, hazzın insana çağrıştırdığı noktada bir bitiş olduğu söyler ve bundan hareketle hazzı, bedende veya zihinde tamamlanan bir etkiden ibaret olarak görmektedir. Çünkü İslami anlayış içerisinde sınırlı bir varlık olan insanın eşyaya ya da tabiatüstü ile alışverişinde bir tatminin söz konusu olmaması, insanın aşkın olanla sonsuzluğa açılan bir ilişki içerisinde olduğundan kaynaklanmaktadır. Bu ilişki bir yandan insanın cismani varlığını anlamlı kılıp onun cismaniyetine maddi olmayan katkılar sağlarken bir yandan da insanı Kur'an ve Sünnet'ten edindiği kavrayış gücü, zihni kapasiteleriyle, maddi varlığının özünde bulunan bir mevcudiyetle temasta olmasını sağlamaktadır. Bundan dolayı ÖZEL, bir Mü'minin kavrayış içerisinde iken, kendi kendisini "öte" bulduğunu söyler. Böylece Müslüman Kur'an ve Sünnet'ten edindiği kavrayış gücüyle dünya hayatını aşağılık kayıtlardan arındırmaktadır.(Bkz. İsmet Özel, *Taşları Yemek Yasak,* İstanbul, s. 177) Netice itibariyle modern zamanlarda hazla insan Varlığa dokunduğunda Varlık'ın sırrını da kaybetmiştir. Dolayısıyla insanın Varlığı kaybetmesi yokluk anlarında insanı zinde tutan idealizmini ve geleceğe dair umutlarını besleyen sabrını da kaybettirmiştir. (Kasım Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2*, s. 32)

olacaktır. Bu durumda varoluş felsefesinin öngördüğü haz, eylem, ödev vs. insanın varoluşunu keşfetmesine yardım etmez, tam aksine insanda bir anlam düşmesine ve hatta yitimine neden olur.[52]

İsmet ÖZEL, insanın varlığını özüyle sınırlandırmaz, tarihiyle belirler.[53] Tarih örgüsüyle insan, geçmiş olaylara anlam yükleyerek geleceğine yön verdiği için geçmişe tutkuyla bağlı kalmak yerine, nasıl bir geleceğe yönelmesi gerektiğinin farkındadır. Böyle bir yönelişle insan, Dünya'nın içerisinde zaman ve mekânla bir bütündür.[54] Türk şair kimliğiyle İsmet ÖZEL de Türklerin tarihinde millet olma sürecinin şiirden geçtiğini, o sebeple millet olmanın tadına ancak şairlikle varılacağını düşünmekte ve bu bağlamdaki sahicilik arayışını şiirle sürdürmektedir.

1.1. VARLIĞIN BÜTÜNLÜĞÜNDE İSMET ÖZEL'İN SAHİCİLİK ARAYIŞI

Modern çağa bir tepki olarak ortaya çıkan varoluşçuluk, modern insanın içerisinde bulunduğu anlam karmaşıklığını adeta gözler önüne seren bir felsefedir. Kendi içine yönelen, kalabalıklar içerisinde yalnız yaşamaya mahkûm edilmiş birey, var olmanın özgürlüğüne kavuşan aktüel bir varlık konumundadır. Kişi, bir grup veyahut da bir sınıfın üyesi olmanın ötesinde, bireyselliğinin farkında olmaya çalışan bir varlık mahiyetindedir. İnsanın adeta yeniden özgürlüğüne kavuşması olarak niteleyebileceğimiz varoluşçuluğu, dönemin filozofları çeşitli yazılarla desteklemişlerdir. Roman, tiyatro ve deneme türündeki yazılarla zamanlarının sıkıntılarını değerlendiren filozoflar, modern düşüncede bilginin yegâne yolu olarak görülen teori öncelikli düşünme pratiğinin yerine, varoluştan yola çıkılmasını, varoluşun tahlil edilmesi amacını öngören bir düşünme pratiğinin ikame edilmesini sağlamışlardır. Ayrıca varoluşçular; bireyin kendini tanıması, özünü yaratması, benliğini kazanması ve baskıdan kurtulması amacıyla da eserlerini kaleme almışlardır. İnsanı adeta makineleştiren teknik sisteme, kişiliğini ortadan kaldıran toplum baskısına, varlığını çiğneyen tahakküme karşı koyma gayesiyle başkaldırı içerisinde olmuşlardır. Bu yüzden öznelliğe, bireyselliğe ve özgürlüğe büyük önem vermek bu dönem filozoflarının önemli bir özelliğidir. Bu filozoflar insanın özgürlüğünden yola çıkarak gerçek varoluşu yakalayıp onda adım adım derinleşmeyi sağlamak amacıyla

[52] Özel, *Bir Akşam Gezintisi Değil Bir İstiklal Yürüyüşü,* s. 37.
[53] Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir,* s. 236.
[54] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 154.

felsefelerini teşekkül ettirmeye çalışmışlardır. Onlara göre insan böyle bir felsefe marifetiyle ancak insan olmanın özünü kavrayabilecektir.[55]

Bir insanın var olması sadece fiziki anlamda bir var oluş değildir, aynı zamanda insan, bilinçle[56] de var olur. İnsanın bilinci, kim olacağını seçmesine bağlı bir önkoşuldur. İnsanın kendisine yabancı olan bir dünyaya fırlatıldığını öne süren varoluşçu anlayış, kişinin özünü kendisinin belirleyebileceğini bundan dolayı da özgürlüğe mahkûm olduğunu ileri sürmüştür.[57] Mademki kişi dünyaya fırlatılmış bir varlıktır ve kendi başına bırakılmıştır, öyleyse yaptıklarından da kendisi sorumludur. Birey kendine nasıl bir öz oluşturursa o şekilde varlığına kimlik kazandıracaktır. Bu nedenledir ki kişinin seçim ve eylemleri varlığının özü açısından çok önemlidir. Çünkü insan tasarılarına, seçimlerine ve eylemlerine göre varlığına bir öz kazandıracaktır.[58] Fakat varoluşçular, insanı özgür olma şartına bağlamalarından dolayı kendi düşünme pratiklerini eyleme geçirip, insanlara başkalarının hayatını yaşamayı empoze etmişlerdir. Varoluşun özden önce geldiği iddiasında olan filozoflar, insanın önce var olduğunu daha sonrasında kendisini tanımlayıp, özünü yarattığı görüşünü savunmuşlardır. ÖZEL, varoluş filozoflarının "varoluş özden önce gelir" düsturunu kabul etmeyerek varlığını yalnızca yaratılmış olma bakımından değerlendirme konusu yapar.[59]

İsmet ÖZEL, hayatı, yaşama biçimi ve düşünceleriyle kendine özgü bir ontolojik düşünce içerisinde varoluşçu filozoflardan ayrılır. ÖZEL, varoluş filozoflarının savunmuş oldukları insandan başka hiçbir varlığın varoluş süreci yaşamadığını, insanın tamamlanmamış bir özü olduğu, insanın kendi verdiği kararlarla kendisini inşa edebileceği düşüncesini tam olarak doğru bulmamaktadır. Zira insanın mahiyetinin tamamlanmamış oluşu, onun dünya hayatında bazı şeyleri yapması ve de yapmaması hususunda "memur" oluşuyla ilişkilidir. İnsan, tamamlanmış özünün gereği olan işleri yapması, tabiatından doğan eylemleri yerine getirmesiyle aslında hayatını geçirmiş

---

55 Nurettin Topçu, *Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi*, 3. bs., Dergah Yayınları, 2010, s. 17.

56 Düşünmenin, epistemik bir faaliyet olarak öznenin zihinsel çıkarımlarıyla ilişkili görülmesi, öznenin kendisinin dışında kalan varlık dünyasını zihinsel temsillerine göre şekillendirmesine sebebiyet vermiştir. Bunun doğal sonucu olarak insan, kendisi dışındaki varsaydığı ve yasalılığın hüküm sürdüğü gerçekliği temsil edip teorileştirmeye muktedir bir varlık konumuna yükselirken, dış dünya da bilinçli insan varlığı tarafından temsil edilmeye müsait bir nesne konumuna indirgenmiştir. (Bkz. Sema Cevirici, *Modern Düşüncede Temsil Fikri ve Postmodern İtirazlar*, Yüksek Lisans Tezi, s.50)

57 Cevizci, *Say Büyük Felsefe Sözlüğü (Ciltli)*, s. 1922.

58 Sartre, *Varoluşçuluk*, s. 12.

59 Özel, *Ve'l - Asr*, s. 126.

sayılmaz. Bunun nedeni, insanın karar verebilmesi için dayanak sahibi olduğu bir hazır özünün olmamasıdır. Öze yönelmenin ne demek olduğunu, insanın özüne uygun bir yöneliş içerisinde olması ve özünü gerçekleştirmesinin göstergesini ÖZEL şu cümle ile açıklamaktadır:

> *"Allah'ın insan için koyduğu emir ve nehiylere uygun davranmak suretiyle başarabilmesidir. İnsanı diğer yaratıklardan ayıran bir tasarı olarak varlığını, kendisine ulaşan 'haberler' aracılığıyla hissedebilme imkânıdır.* [60]

İnsanın kararlar alarak varlığını inşa etmesi mümkün değildir fakat yaratılışını gözlemleyerek, Yaratan'dan gelen haber doğrultusunda varoluşunun anlamına vasıl olabilir. *"Beşeriyet safhasından insaniyet rütbesine yükselinen yolda atılan ilk adım, dünyaya gönderildiğinin farkına varanın attığı adımdır."*[61] Dolayısıyla insan, varoluş felsefesinin iddia ettiği gibi dünyaya bırakılmış, fırlatılmış ya da terk edilmiş değildir. Bir gaye uğruna dünyaya geldiğini anlayan insan, varoluş felsefesinden imtina ederek kendi varoluşunu keşfetmeye başlar dolayısıyla kendisini bir makine olarak, sistemin özelliklerini yerine getirme amacıyla yaşayan bir otomat olarak göremez. İnsan, yaşamına devam ederken hiç kuşkusuz iletişim ve dayanışma duygularından kendisini koparamaz fakat eskisinden farklı olarak kendi varoluş tercihini belirleme özgürlüğünü kendisi gösterir. Bundan sonra birey için önemli olan zihin açıklığı ve bireysel özgürlüktür.[62]

"Her düşünür sadece bir düşünceyi düşünür"[63] sözünden referansla İsmet ÖZEL, özünü aramak için çıktığı anlam arayışı yoluna sosyalist kimliğini eklemiştir. Düşünmeyi çok anlamlılığın her bir unsurunda aradığı için sosyalist mücadele içerisinde olmayı düşünmenin dili olarak görmektedir. Şair kimliğine her ne kadar ters bir durum olarak gözükse de ÖZEL, özsel bir düşünme içerisinde olduğu için sosyalizmi varlığını kati anlayabilmek adına bir hareket unsuru olarak görmektedir.[64]

---

60 Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 37.

61 Özel, *Kalın Türk*, s. 150.

62 Jacqueline Russ, *Avrupa Düşüncesinin Serüveni Antik Çağlardan Günümüze Batı Düşüncesi*, çev. Özcan Doğan, 4. bs., Doğu Batı Yayınları, 2019, s. 372.

63 Heidegger, *Düşünmek Ne Demektir*, s. 63.

64 İsmet ÖZEL, sosyalizmi iktisadi değil de ahlâki manada bir dünya duygusu olarak görmüştür. Ülkesinin gelişimini, geleceğin şeklini belirlemenin sosyalist bir düzenle mümkün olacağı inancındadır. Sosyalizmin ÖZEL'i götürdüğü nokta ise İslam dinidir. "Bu yüzden ben sosyalist iken neden herkesin sosyalist olmadığına ve ben İslamcı iken neden herkesin İslamcı olmadığına hep

1.1.1. Sosyalist Kimlikle Varlığın Bilincine Ulaşabilme

Türk olmanın verdiği bilinçle, kendi insanına bir adım daha yaklaşmak adına ÖZEL, sosyalist[65] kimliğe geçmeyi tercih etmiştir. Ona göre sosyalist bir düzende Türkiye'nin, refah ve kalkınma yanında şahsiyetini bulması da söz konusudur. Türkiye'de sosyalizmi *"Batılılaşmanın vicdan azabı"*[66] olarak gören ÖZEL'in böyle bir düşünceye sahip olmasının sebebi; Türkiye'nin üç yüz yıla yaklaşan bir süredir *Batılılaşma* yönünde tercihte bulunmuş olmasıdır.[67] Türkiye'nin, Batılı bir yaşama tarzı ve Batılı bir düşünme biçimine sahip olmasından dolayı sosyalist bir düzene geçmesi imkânsız değildir.[68] Bu bakımdan sosyalist bir düzen içerisinde Türkiye'nin İslami kimliğinin belirginleşeceğini ÖZEL şu cümlesiyle izah etmiştir:

> *"İslam'ı yeniden değil, bu kez sahiden teyidi ve tasdiki bakımından ele ender geçilebilecek bir fırsattı."*[69]

Böylece sosyalist bir düzende, Türkiye'nin şahsiyetinde var olan İslami karakter çizgisini ortaya çıkarabilmesi muhtemeldir. Bu tutum içerisindeki anlam bağıyla İsmet

---

hayret ettim." sözüyle ifade etmiştir.(Detaylı bilgi için bkz. İsmet Özel, *Toparlanın gitmiyoruz 2*, Ankara, Ebabil Yayıncılık, 2010, s. 154)

65 Sosyalizm; aydınlanmanın, eşitlikçi ideallerin ve endüstrileşme sürecinin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu sistem sömürülen sınıfları tasfiye ederek, insanın insan tarafından istismar edilmesine karşı çıkan bir düşünce yapısıdır. Toplumda, bireyler arasında karşılıklı iş birliği ve yardımlaşmayı amaçlayan ve üretim araçlarının ortak mülkiyeti ile belirlenen toplumsal sistemden oluşturulmuştur. İnsana adaletsiz davranılmasının yanı sıra insan varlığının adeta bir makine gibi görüldüğü bu zamanda insan, sadece savaşı ve ölümü bekleyen bir varlıktır. Böyle bir düzende sosyalizm, bu sisteme bir başkaldırı niteliğinde, ahlâki değerlere en uygun bir düzen inşa etme idealinde olan bir ideoloji olarak doğmuştur. Medeniyet ahlâkının neticesi olarak düşünüldüğünde sosyalizm, aslında toplumda haklı bir dağılım yapan sistemdir. Geleceğin şekillenmesi, insan değerinin kıymet bilinmesi, insana fayda vermesiyle birlikte kapitalist sistemin yok edilmesi için sosyalist bir düzen adeta zorunludur. (Oswald Spengler, *Batının Çöküşü*, çev. Nuray Sengebli, 1. bs., Dergah Yayınları, t.y., s. 257.)

66 Özel, *Türk Olamadıysan Oldun Amerikalı*, s. 335.

67 Türkiye'de sosyalizm batının vicdan azabıdır. Bu manâda kendi değişmemde de bir değişme özelliği görmediğimi söyleyebiliyorum. Çünkü ben neyi arıyor isem onu bir ileri noktaya götürmek gibi bir yürüyüş olduğuma inanıyorum. Türkiye'de eğer batılılaşma olmasaydı kuşkusuz ne İslamcı bir görüş doğacaktı ne de sosyalist tezler üretilecekti. Sosyalist tezler Türkiye'de bir bakıma batılılaşmadan doğan aksaklıkların aslına uygun olarak tesviye edilmesini önermek anlamına gelir. Bu anlamda Marksizm'i Batılılaşmanın bir çiçeği olarak anlamak, Osmanlı–Türk entelektüelleri tarafından daha akla yatkın sayılmıştır. Eğer Batılılaşma dolayısıyla yaşanan tecrübelerin kıyasıya eleştirisi söz konusu edilerek bir sosyalist tez geliştirilecekse, Türkiye'de bunun bizi, kendi toplumumuzu tanıma bakımından, faydalı bir mecraya dökebileceğine inanıyorum. (Bkz. İsmet Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz 3,* s. 262)

68 Özel, *İrtica Elden Gidiyor*, s. 430.

69 Özel, *Türk Olamadıysan Oldun Amerikalı*, s. 335.

ÖZEL, şair kimliğine ilk olarak sosyalist, daha sonrasında komünist[70] kimliğini eklemiştir ve bu davada savaşını sürdürmeye devam etmiştir. Bu yolda yürürken önüne çıkan engeller[71] başka bir insanı yılgınlığa, küskünlüğe ve bunalıma sürükleyebilirdi fakat ÖZEL için böyle bir durum asla söz konusu olmamıştır. Çünkü sosyalist olmak ona yurtseverliği ve ülkesinin insanını, değerlerini benimsemesine katkı sağlamıştır. Toplum adına doğru şeyler yapmanın ancak kendimize ait kültürel donatım sayesinde olabileceği şuurunu göstermiştir. Türkiye'de şiirlerinin neye değdiğini belirginleştirecek bir kültürün kökleşmesi ümidiyle şiirlerini kaleme alan ÖZEL, önemli ve değerli şeylerin varlığını insanlara hissettirmektedir.[72] ÖZEL, yaşadığı topluma ve insanlarına bir beklenti içerisinde olduğunu şiirleriyle belirtmesinin yanı sıra beklenilecek yerin sosyalist kimlikle olacağını da göstermiştir.[73]

Komünist olmak, İsmet ÖZEL için yalnızca belli bir görüş lehine tercihte bulunmak demek değildir. Kişi, komünist olmakla zihni yeterliliğe ulaşabilmiştir ve kuramsal meseleleri kavrayıştaki olgunluğa erişebildiğini ispatlamıştır. Bu sebepten ÖZEL için komünist olmak, dogmatizmin karşısında bulunmak demektir. Komünist kişiler her zaman araştırmacı ruhunu koruyan insanlardır ve her durumda yeniliğe açık olurlar. Bir toplumun komünist olması için o toplumda yaşayan bireylerin zihin açıklığı evresine ulaşmaları gerekmektedir. ÖZEL, sosyalist mücadele içerisinde toplumun henüz zihin açıklığı evresine ulaşamadığı kanaatindedir. Çünkü değerli olan eylemdir fakat o eylemin hangi değerde olduğunu gösterenin şiir olduğu görüşünden yola çıkarak ÖZEL, aydınlanma ruhuyla beraber sosyalist mücadele içerisinde şiirin gücünü göstermiştir.[74] İnsanlar, aydınlanmanın hangi manaya geldiğini tam olarak bilmediklerinden, sosyalizmin ne demek olduğunu mutlak anlamda anlayamamışlardır. Hâlbuki sosyalizme giden yolda araç vazifesini gören aydınlanmadır, sosyalizme yol açmak ancak aydınlanmanın bilinmesiyle mümkündür. Dolayısıyla aydınlanmanın öncülleri olarak görülen şairler, insan olmanın bilincine varmaktan ötede bu bilinci ele

---

[70] Komünizm, sırasıyla, ütopik, akılcı ve pasifist bir öğreti olarak doğa hali öğretisine, insanlık tarihini iyi ve kötü, ruh ve madde, aydınlık ve karanlık arasındaki bir savaş olarak yorumlayıp, özel mülkiyetin insanı bu dünyaya çektiğini ve materyalizme yönelttiğini savunan, üretim güçlerinin yükselişi ve gelişmesiyle ilgili ekonomi anlayışına ve dolayısıyla ortaklaşa mülkiyet düşüncesine ve sınıfsız toplum idealine dayanan toplum modeline, bu düşünce ve idealle bağlantılı ideolojidir. (Bkz. Ahmet Cevizci, *Büyük Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, Say Yayınları, 2017, s.1152)

[71] Şairin aktif olarak içinde bulunmuş olduğu zamandaki siyasi olaylar

[72] Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz-2,* s. 225.

[73] Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, s. 53.

[74] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu,* s. 65.

geçiren kişilerdir.[75] ÖZEL de bir şair olarak şiir dünyasında, sosyalist kuramının antolojiye ilişkin boyutlarını sorgulama kaygısını taşımıştır. Böylelikle ÖZEL, sosyalist mücadele içerisindeyken şirin ne kadar sağlam bir kale olduğunu daha iyi anlamıştır. ÖZEL'e göre şiirle siyaset arasındaki bağ çok yukarı seviyededir.

"Şiir, siyasi bir yazı biçimidir."[76] Siyaset kelimesine günümüzde kullanılan anlamına bağlı kalmaksızın bakıldığında, kelime bir anlamıyla da idam cezası demektir. Şiir de insanın en hayati yönüyle ilgilenen bir alan olduğundan dolayı insanın kurtuluşuyla doğrudan bağ kuran bir sanattır. Zaten bir şiirin varlığından söz etmemiz için onun içeriğinde ölüm–kalım meselesi olması gerekir. *"Eğer ölüm–kalım meselesi yoksa şiir de sönüktür."*[77] ÖZEL'in iddia etmiş olduğu, şiirin muhtevasında olması gereken ölüm–kalım meselesinin en belirgin örneği *Evet İsyan* şiir kitabıdır. On dört şiirinden oluşan bu kitap, ÖZEL'in düşünceleriyle yaşadıklarının yazdıklarına etki etmesi, yazdıklarının ise kendi zamanının rengiyle belirginleşmesi açısından ÖZEL için önemli ve hızlı bir dönem olmuştur. Çünkü bu şiirler ÖZEL'in Marksist görüşünü yansıttığı gibi güçlü bir şair oluşunun da ispatıdır.

İsmet ÖZEL'in hayat mücadelesindeki zihni kavrayışını gördüğümüz bu kitapta ayrıca umut ve umutsuzluğun sürekli yer değiştirmesi de kendisini gösterir. Kitabın içeriğinde dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta ise; kesin çözümlemelerden uzak durulan bir sanat yapıtı olmasıdır. Bu düşünce ekseninde bir şiirde eğer politik bir kaygı varsa bu durumu ÖZEL, şiirin okuyucuyu tabir-i caizse ucuza kapatma gayretinin sonucu olarak yorumlamıştır. Dolayısıyla ÖZEL'in şiirlerini okuyanlar*," insan problemleri karşısında üst düzeyde bir zihni çabayla meşgul olan kimselerdir."*[78] Çünkü ÖZEL de tıpkı okurları gibi meselelerin neler olduğu hakkında bilgi sahibi oldukça zihin dünyasında ilerleyebilen bir şahsiyettir. ÖZEL'in şiirleri de düşünce serüveninin sonucunda ortaya çıkmıştır. Nitekim ÖZEL, şiir uğruna giriştiği çabayla, dünyayı anlamlandırma çabasını ortak doğrultuda birleştirip şiirlerinin temasını belirlemiştir. Yazmış olduğu her şiirini de yalnızca o şiirin gerektirdiği zihin çerçevesiyle kaleme almıştır.[79]

---

[75] İsmet Özel, *Sorulunca Söylenen*, 1. bs., Tiyo Yayınları, 2014, s. 265.
[76] a.g.e., s. 142.
[77] a.yer.
[78] Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, s. 49.
[79] Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, s. 246.

İsmet ÖZEL'in siyasi sahada aktif olarak rol almasındaki hedefi, toplum adına tanınabilir türden bir haklılığın teşekkül etmesi gerektiğidir. Böyle bir misyonla siyaset sahnesinde olan ÖZEL, siyasi başarının haklı bir başarı olması için gerekli olan şeyi sosyal bir temele sahip olmak şeklinde belirler. ÖZEL, sadece iyi sonuçlar elde etmek için yapılan siyasetin ve bunun sonunda elde edilen siyasi başarının haklı ve meşru görülmek için yeterli olamayacağı görüşündedir. Asıl dikkat edilmesi gereken fakat ne yazık ki zamanımızda unutulmuş olan eylem, ahlâkî dinamiğin hususiyetidir. Bu yaklaşımı onu, diğer mensubu olduğu siyasi görüşteki kişilerden ayıran önemli bir özelliktir. Hiçbir zaman şiiri, siyasi tercihlerin güdümü ve propagandası olarak kullanmayan ÖZEL, ancak siyasi şuurun yükselmesi için şiirin bir alet olarak kullanması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bir şairin siyasi alandaki olgunluğu şiirle daha yukarı bir seviyeye çıkmalıdır. ÖZEL de bu düşüncenin gereği olarak her zaman siyasetin üstüne gitmiştir.[80] Böyle bir hassasiyetle şiirlerini oluşturan ÖZEL, bunun önemli nişanelerinden birisi olan *Partizan*'ı yazmasıyla şiire yeni bir boyut eklemiştir. Sosyo-politik etiket kondurulan şiir; ÖZEL tarafından insanın toplum içindeki konumu ve uğruna çaba sarf ettiği eyleminin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu demek oluyor ki *Partizan* şiiri bir şiir sanatı olduğu kadar aynı zamanda ÖZEL'in politik tavrının da bir yansımasıdır.[81] ÖZEL, *Partizan* ve diğer şiirlerinde devrimci yönüne özen gösterdiği kadar, devrimin şairi olmamak adına da yoğun hassasiyet içeren bir tutum takınmıştır. ÖZEL'in dikkat ettiği nokta, şiir adına yakışır sayılan şeyleri değil, şiire girdiği zaman bir şeyleri kurcalar olana rağbet ediyor olmasıdır. Bu bağlamda ÖZEL'in şiirleriyle yüz yüze gelenler, dünya ile olan ilgilerinde yeni bir açılımı, dahası gerektiğinde bir rahatsızlığı fark etmeleri gerekmektedir.[82]

Ülkesi ve insanları adına siyasal ideoloji olarak sosyalizmi benimseyen İsmet ÖZEL, aslında bir şaire yakışması gerekenin ideolojik kalıpları ancak bir bahane kabul etmesidir. Çünkü ÖZEL, insanın ruhuna dayanan bir bakışla siyaset yapmak durumundadır. ÖZEL eğer kendi ruhunun aynası olma görevini şiire yüklemişse, hangi grubun mensubu olursa olsun, şair kimliğine ters düşen birbirinden farklı çok söz

---

80 Özel, *Sorulunca Söylenen*, s. 11.
81 Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 170.
82 İsmet ÖZEL, şiire emek vererek şuurunu koruma çabası içerisinde olduğunu belirtmiştir ve şiirlerini bu çaba ekseninde yazmaktadır.(Detaylı bilgi için bkz. İsmet Özel, *Küfrün İhsanı Olmaz*, s. 119)

söylemesi artık mümkün değildir. [83] Varlığını bu kimlikle de ortaya çıkaran İsmet ÖZEL, aynı görüşte olduğu çevresindeki kişilerin kendi vizyonuna ters bir durum almalarıyla aktif olarak içinde bulunduğu siyasal kimliği bırakmıştır. Hayat felsefesini her zaman aradığı şeyi bir ileri noktaya götürmekle belirleyen ÖZEL, yaşadığı siyasi ve toplumsal hareketlerin onda bıraktığı izden dolayı sosyalist mücadele döneminden bir başka direniş dönemine geçmiştir.[84]

Marksist düşünceden kendini tecrid ettikten bir süre sonra itikadi bir değişim geçiren ÖZEL, Müslüman kimliği ile ortaya çıkmıştır. Dikkat edilmesi gereken nokta, ÖZEL'in Müslüman kimliğine geçmesinin sosyalizme tepki göstermesiyle alakalı bir durum olmadığı hususudur. Bu değişim geri dönüş ya da yön değiştirme olmadığı gibi bilakis birbirleriyle bağlantılı aksiyomlardır. İnsan ve dünya ilişkisine verdiği değerin neticesinde, ferdin, varlığının anlamını bulmasının mutlak yolunun Müslüman olmaktan geçtiğini fark etmesiyle ÖZEL, Müslüman kimliğini üzerine almıştır. Nasıl ki ÖZEL, kâfir olduğu için sosyalist olmadıysa; Müslüman kisvesini üzerine almasıyla birlikte artık yaşam tarzı da eskisi gibi değildir. ÖZEL bundan böyle "tevhid" düşüncesi ekseninde Kur'an- ı Kerim ve Sünnet merkezli bir hayatı yaşama gayesinde olacaktır.[85]

1.1.2. Müslümanca Düşünce İle Varoluşsal Uyanmanın Gerçekleşmesi

Düşünmek, insanın hayatında karşı karşıya olduğu bir meselenin çözümü için kafa yormak değildir. Önyargıyı kanıtlamak için gerekçeler bulmak da düşünmeye has bir durum değildir. İnsan, kabahatini mazur göstermeye yarayacak bahaneler uydurmuş olduğunda yine aynı şekilde düşünme eyleminde bulunmuş olmaz. Yapılan bütün bu fiiller, öğrenmenin gelişkin ve karmaşık biçimleri arasındadır. Düşünmek mahiyeti itibariyle; sıradan bir insanın hayatını sürdürme başarısından yoksun kalanların veya sıradan bir hayatı tatminkâr bulmayanların etkinliğidir. İnsan, yaşamı süresince önüne çıktığı zorlukları aşamadığı zaman, istediği bir sonucu alamadığı takdirde düşünmeye başlar. Fakat bu tür düşünme, gerçek düşünce değildir. Gerçek düşünce, ihtiyaç dışında ortaya çıkar. Bu nedenden ötürüdür ki, düşünmenin kendisi karşılaşılan bir zorluğun

---

[83] Özel, *Sorulunca Söylenen,* s. 8.

[84] İsmet Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz-3*, 2. bs., Ebabil Yayıncılık, 2010, s. 262.

[85] Dünyadaki mevcudiyetini, dünyada iştigal ettiği yeri ve dünyayı kavrama boyutunda İsmet ÖZEL, insanın hayatın derinliğinin hadis ve Kur'an-ı Kerim'le iştigal etmekle kavranılacağı kanaatinde olmasından dolayı ferdiyet hissini "tevhid" düşüncesinde bulmuştur.

sonucu değildir aynı şekilde zorluk doğuran şartların da sebebidir.[86] Bu noktadan hareketle ÖZEL düşünmeyi şu şekilde tanımlamaktadır: *"Düşünmek ne söylediğini bilmek, bilmeye çalışmakla başlar."*[87] İnsanın bir kez düşünmeye başlaması, yaşamı boyunca öğrenerek edindiği her bilgiyi, deneyimi tehlikeye atması demektir. Düşünmeye başlayan insan artık sorgulamanın peşine düşmüş olur. Her şeyi sorgular ki, yaşamanın anlamına ulaşması mümkün olabilsin.[88]

Düşünmeye muktedir olmak için ilk olarak onu öğrenmek gerekir. Öğrenme ise şu anlama karşılık gelmektedir: *"İnsan yaptığı her şeyi kendisine özsel olarak seslenene cevap verecek tarzda bıraktığında öğrenmiş olur."*[89] Kişi, üzerine düşünecek şeyin ne olduğuna dair kulak kesilirse ancak o şekilde öğrenmiş olur. İnsan düşünebiliyor olsa ve hatta düşünmede yetenekli bile olsa düşünmeyi öğrenmesi gerekir. Çünkü hiç kimse düşünmeyi öğrenmeden, düşünmenin muktediri değildir.[90] Bu önerme bağlamında eğer bir insan büyük bir bilgi miktarına sahipse ve fakat bu bilgisini öğrenirken üzerinde düşünmemiş, gerektiği gibi işlememişse, onun bilgisi üzerinde düşünülerek öğrenilen küçük bir bilgiden bile daha kıymetsizdir. Bu demektir ki, kişi bilmediği bir şeyi zihninde dönüp dolaştıramaz, kısacası düşünemez. Asıl önemli nokta, kişi ancak üzerinde düşündüğü bir şey hakkında malumat sahibi olur.[91] Kişinin bilgi sahibi olduğu kısımda hareket alanını belirlemesi de ancak düşüncede özgün olmasıyla ilişkilidir. Eğer bir kişi düşünmeye başlamışsa fakat düşüncesini özgün bir zemine oturtmamışsa bu kişi henüz varlığını oluşturamamıştır, sıradan bir insandır.[92] Bayağı bir insanın hep öğrenerek ve hiç düşünmeden yaşaması mümkündür. Hayatını düşünmeden sadece geçim derdiyle yaşayan insanlar, hayatlarında kaçırdıkları fırsatları sonradan fark edince ya da yaptıkları hatalardan pişman oldukça her zaman ortak bir söylem içerisinde olurlar, 'keşke.' İnsanların sürekli dile getirdikleri keşke sözcüğü, düşünceden uzaklaşmanın, insanı ilgilendiren ontolojik düşünceyi tanımaktan kaçmanın bir örneğidir. Heidegger,*"düşünce şükreder"* söyleminde düşüncenin sadece zihin ürünü

---

86 Özel, *Bir Akşam Gezintisi Değil Bir İstiklal Yürüyüşü*, s. 23.
87 Özel, *İrtica Elden Gidiyor*, s. 48.
88 İsmet Özel, *Faydasız Randevu*, Tiyo Yayınları, 2014, s. 171.
89 Arthur Schopenhauer, Immanuel Kant, Martin Heidegger, *Düşüncenin Çağrısı*, çev. Ahmet Aydoğan, 6. bs., Say Yayınları, 2019, s. 48.
90 a.g.e., s. 66.
91 a.g.e., s. 27.
92 Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 195.

olmadığına değinmektedir. Düşünce, beraberinde bir ahlakı da ortaya çıkarır.[93] Ahlaki düşünce ile insan düşünmeye başladıkça düşünmenin ne demek olduğunu, doğru bir düşüncenin nasıl olduğunu da öğrenmeye başlamış olur. Burada düşünmenin ne demek olduğu sorusu ve cevabı önemlidir. Çünkü "düşünmek ne demektir?" sorusuna cevap bulmaya başlayan kişi, öncelikli olarak üzerinde düşünülmek istenen şeyin ne olduğunu sorar. Bu soru sadece üzerine düşünülecek bir şey olduğunu haber vermekle kalmaz, sorunun cevabını da doğrudan verir. Cevabın ilk adımda insana vermiş olduğu şey, düşünce ve düşünmedir.[94] İnsan, cevap buldukça düşünceye bağlanmış olur. Bundan sonra insan ve düşünce artık birbirinden ayrılamayan iki unsur halini almış olur.[95]

İsmet ÖZEL, insanı diğer canlılardan ayıran noktayı kişinin üstün ya da düşük seviyede olmasına sebep olan zihin etkinliklerine bağlamaktadır. İnsanın varlığının hayatta kalması nasıl ki zihnin etkinliklerine bağlıysa, insanın dünyada bulunuş sebebini anlamasını da ÖZEL, aynı şekilde zihin etkinlileriyle ilişkilendirir.[96] İnsan, nereye gitmek istiyorsa düşünceleri oraya odaklanır ve düşüncenin çerçevesi, hatta ne olduğu o yönde açıklık kazanır. Bu sebepten kişinin arayan olmadıkça düşünen de olması mümkün değildir. Düşünce, insan harekete geçtikçe onu ontolojik anlamda tutar, muhafaza eder, fiillerine yön verir.[97] Bu şekilde eylemde bulunmaya başlayan insan, Dünya'da bir tanık olduğunun da farkına varır. Düşünmenin neticesinde insanın anlam sahibi olması da aynı şekilde eylemlerinin neye şehadet ettiği hakkında sahip olduğu bilgisidir. Bundan dolayı ÖZEL, insanın ne olduğunu nerede olduğu ile ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda dünyayı ve varlığını düşünen bir şahsiyet olan İsmet ÖZEL'in varoluşsal sancısını nerede çektiği onun kimliğidir.[98]

---

93 a.g.e., s. 49.

94 Düşünme; kişinin öğrenme süreci içinde kazandığı kavramlar, kullandığı imgeler, düşünce ve hareketler, sözcük ve terimler gibi simgeler aracılığıyla gerçekleştirilen zihinsel faaliyet; çıkarsama, akıl yürütme, anımsama, kuşku duyma, isteme, hissetme, anlama, kavrama gibi, bilinçli bir biçimde gerçekleştirdiğimiz zihinsel faaliyetlerin herhangi biri; karşılaştırmalar yapma, analiz, sentez, bağlantı kurma ve kavram gibi işlemlerden oluşan zihinsel süreç.(Ahmet Cevizci, *Büyük Felsefe Sözlüğü*, s.642)

Düşünce; insana özgü olan düşünme faaliyetinin, iç ya da dış uyaranlara yanıt olarak gelişen düşünme ediminin ürünü; insanın zihinsel faaliyetleri ile dış uyaranlar arasında kurduğu bağlantının sonucu olan şey. Kişinin bir konu üzerindeki yargısı, bir nesnenin fikirlerle oluşturulmuş soyut tasarımı; bilinçli insan varlığının kavramları birbirine bağlamasını ve yeni bilgilere ulaşmasını mümkün kılan işlemler, süreçler bütünü. (Ahmet Cevizci, *Büyük Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, s.638)

95 Schopenhauer, Kant, Heidegger, *Düşüncenin Çağrısı*, s. 80.

96 Özel, *Cuma Mektupları 1*, s. 254.

97 Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 186.

98 Özel, *Faydasız Randevu*, s. 40.

Ontolojik kaygı içerisinde olan her kişi, nasıl düşüneceğini bilme noktasında cesaretli davranmalıdır. ÖZEL de noktadan hareketle düşünce anlamında kendisini inzivaya çekmiş ve düşünmenin gücüne varmaya çalışmıştır ki, düşündükçe düşüncesini bulantıya uğratacak, düşünmesine engel olacak ilişkilerini kesmesi mümkün olabilsin. Nitekim ÖZEL, düşünce çemberinin içerisine girdikçe hayatını, varlığının ne anlama geldiğini sorgulamaya başlamış; içinde korku ve tedirginlik olmayan güvenilir bir yol arayışına girmiştir. Düşündüğü şeylerde haklı olduğunu nasıl bilebileceğini, kime hesap vereceğini, kimin yargılayacağı noktasındaki sorulara kendi içerisinde cevaplar bulmaya çalışmıştır. Bu arayış onu Müslümanlıkla buluşturmuştur. Müslüman olmadan önce Deus Otiosus[99] inancında olan ÖZEL'in, Müslüman kimliğini üzerine almasıyla birlikte Tanrı inancı Kâdir –i Mutlak[100] inancına inkılap etmiştir.[101] Böylece ÖZEL için yaşam savaşında direniş dönemi boyut değiştirmiştir. Söz konusu ayrımı vurgulayabilme adına ÖZEL, *Amentü* şiirini yazmıştır. *Amentü* şiiri, şair olarak onun *"credo"*sudur. Şiir, ÖZEL'in milleti ile beraber haklılığı bulabileceği bir şiir olduğundan dolayı, Müslüman ümmetin amentüsüne uygun bir şiirdir.

İnsanlar İsmet ÖZEL'in yaşamına baktıklarında çeşitli düşünce evreleri geçirmiş olduğunu zannetmektelerdir. Hâlbuki ÖZEL için böyle bir durum söz konusu değildir. Onun için Şair–Komünist–Müslüman kimlikleri birbirlerinden bağımsız olarak görülse de bu üç kelime aslında onun hayat perspektifinde birbiriyle bağlantılı iç içe devrelerden oluşmaktadır. Gençliğinden itibaren takındığı tavırlar, sergilediği duruş toplum olaylarıyla iç içedir. Bu sebepten her zaman durduğu yerin durulması gereken yer olduğunu şu sözüyle belirtmiştir.

> *"Benim hayatım bir aşamadan bir aşamaya açılımlı ve zenginleşerek geçiyor. Benim durduğum yer durulması gereken yerdir."*[102]

İsmet ÖZEL, genel düşünce kalıplarına aykırı gelen bir yorumda bulunarak Müslüman kimliğini üzerine almasının komünizmle ilgisi olduğunu ifade etmiştir. Komünist bir düzen, Müslümanca yaşayışa uygun olduğu için ÖZEL *"Allah bana*

---

[99] Aristo felsefesinde ifade edildiği üzere; âlemi bir defada yarattıktan sonra gelişim ve yönetimine müdahalede bulunmayan, istirahate çekilen bir Tanrı.
[100] Hiçbir kayıt ve şarta tabi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
[101] Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, s. 83.
[102] Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz-2*, s. 246.

komünist olmaklığım münasebetiyle Müslümanlık nasip etti"[103] söyleminde bulunmuştur. Eğer komünist olmasaydı, ülkesi ve insanları için bir kaygı içerisinde olmayacaktı. Milleti için kaygılanması, milletine verdiği değer, ÖZEL'i Müslüman kimliğine taşımıştır. Müslüman olduktan sonra insanların maddi beklentiler içerisinde ne hale geldiklerini açık bir şekilde görme fırsatını elde etmiştir.[104]

İsmet ÖZEL'in Müslümanların düşüncelerinde doğruluğu sağladıkları takdirde doğru kişilikler olacağına inanması, onun düşüncenin yükü altına girmesine yol açmıştır. ÖZEL, düşünmenin imkânına ulaşmaya başladıkça kendi noksanlıklarını daha iyi görmüş ve bu yoldaki yürüyüşünü güçleştiren fazlalıklardan kurtulmasını daha da kolaylaşmıştır. Şair–Komünist–Müslüman kimliklerine onun perspektifinden bakıldığında bu zamanda, yaşamın anlamını sorgulayan herkesin bu kimlikleri üzerinde taşımaları gerekmektedir.[105] Ülkenin siyasi olayları, ülkesi için dertlenen her insanı adeta bu kimliklerle örtüşmeye zorlamaktadır. Bundan dolayıdır ki ÖZEL, kendisine niçin sırasıyla bu kimliklere geçildiği sorusuna açık bir yüreklilikle; Türkiye'nin geleceği için ve varoluşunu anlamlı kılmak arzusundan dolayı bulunduğu yerlerin doğru konumlar olduğu şeklinde bir cevapla mukabelede bulunmuştur.[106]

İnsan, dünyaya fırlatılmış bir varlık olmadığından dolayı, niçin bu dünyaya geldiğini, halinin ne olduğunu öğrenmesi gerekmektedir. Düşünen her insan kendi düşünmesinin imkânında bir yol seçip kim olduğunu öğrenmek ister. *"Ömrümüzü hayatta bir gaye arama çabası yerine gayedeki hayatı keşfe vakfetmeliyiz."*[107] ÖZEL, bu yolu şiir olarak belirlemiştir. Şiirle halinin ne olduğunu merak ettiği için meşgul olmuştur. Keşif alanında fark ettiği önemli bir nokta, kendi durumunun ıslah edilmesinin ancak başkalarının tavırlarındaki düzelmeyle bağlantılı olduğu hususudur. Böyle düşünmesinin nedeni ise, insan kendisi ve başkasıyla karşı karşıya geldiğinde eğer birbirlerini desteklemiyorlarsa bu durumun kaosa sebep olduğunu bilmesindendir.

Müfsitlerin karşısında yer alma mecburiyeti ÖZEL'i ilk olarak sosyalizm idealine bağlamıştır, sonrasında ise Allah'ın hidayetine mazhar olmasıyla yüceltmiştir.[108] Müslümanlığın, insan oluşun ekseninde yer aldığı bilgisine ulaştıkça,

---

[103] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 110.
[104] Özel, *İrtica Elden Gidiyor*, s. 196.
[105] İsmet Özel, *Cuma Mektupları 2*, Tiyo Yayınları, 2018, s. 327.
[106] Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, s. 236.
[107] Özel, *Türk Olamadıysan Oldun Amerikalı*, s. 237.
[108] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 111.

sosyalizm ve Müslümanlığın birbiriyle uzlaşabilen iki düşünce olmaktan çok uzak olduğunun farkına varmıştır.[109] Sosyalist olarak ulaşamadığı hedeflere Müslüman olarak ulaşabileceğini hiçbir zaman düşünmemiştir. Fakat sosyalist olarak sahip olduğu "şartların eleştirisi"[110] gücünü feda etmeyi de bir kez dahi aklından geçirmemiştir. Yapacağı şeyin hem insanların, hem kendisinin hem de insan ilişkilerinde anlaşılırlık alanını genişletmekle ilgili bilgilenme noktasında bir çaba olması gerektiğinin farkına varmıştır. Bilgiye değer vermenin önemine inanan birisi olarak ÖZEL, Müslüman olarak kendisi ve toplumu için bir şeyler yapacaksa eğer, bunun için bilgilenmenin engellerini kaldırmaya yardımcı olacak bir yolu benimsemesi gerektiğini fark etmiştir. İnsan oluş ekseninde milleti için en gerekli şeyleri yazma, insanların doğru bilgilenmesine yardımcı olma düşüncesi onu nesir türünde yazı yazmaya zorlamıştır. Kendi yazdıklarını bir başkası yazmadığından dolayı bu yazı türüne geçmek zorunda kalmıştır. "*Benim çabam şahsi bir görüş oluşturma yolunda değildir. Bize emredileni anlamamızda zorluk çıkaran şahsi görüşlerin etkisini azaltma yolundadır."*[111] Bu sebepten dolayı ÖZEL için yazmak, bir farz-ı kifayedir. Her insan, kendi konumunun önemine dikkat çekmek ümidi ile yazılarını kaleme almaktadır. ÖZEL de yazı yazmayı adeta ahlaki tutumunun gerektirdiği bir zorunluluk olarak gördüğü için yazılarında modaya uygun, günübirlik gereklilikler noktasında bir endişe ve kaygıya tesadüf etmek mümkün değildir. Dolayısıyla o, İslami bir perspektifle, Müslüman'a yakışır bir mücahede ruhuyla düşüncelerini yazıya dökmektedir.[112]

1.2. İSMET ÖZEL'İN YAZIM HAYATININ SERENCÂMI

"Şiir, hayat meselesidir, denemeler ise sorumluluktur."[113] Hayatın zor şartları altında salim bir zihin yapısıyla yaşayabilmek için insanın düşünme kalıpları benimsemesi gerektiği görüşüne karşı çıkan İsmet ÖZEL, düşünme kalıplarını, kişilerin zihinsel yetilerine göre gerçek veya sahte, tutarlı veya tutarsız, dar veya geniş kapsamlı olarak açıklamaktadır. Düşünce kalıplarını yok etmeyi sağlamada şiir merkezdedir. Çünkü insanın duygu, sezgi, duyu ve algılarını en iyi şekilde ifade eden sanat dalı şiirdir. Şiirin yoğun bir düşünme biçimiyle vuku bulması, şair–okur ilişkisinde düşünme

[109] Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, s. 99.
[110] Bkz. *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, s. 95.
[111] Özel, *Sorulunca Söylenen*, s. 78.
[112] Özel, *İrtica Elden Gidiyor*, s. 426.
[113] Özel, *Sorulunca Söylenen*, s. 150.

kalıplarının bir uzantısı, simgesel bir ifadesi olarak düşünülmesi değildir; aksine düşünme dayanaklarının sağlam olup olmadıklarının sorgulanmasıdır. Şiir, her türlü ön kabullerden teşekkül eden kalıp yargıları yerinden ederek ortaya çıkar. Fakat şiirdeki bu hayati atılım denetimsiz, dayanaksız bir patlama olarak çıkmaz, şairin, ferdiyet ve biricikliğinde kazandığı şuur ve çağdaş eleştirel gücüyle belirir.[114]

Her insanın yaşamı süresince hayatının manasıyla ilişkili olan şuur, herkesin erişemediği bir yetkinliktir. Çünkü çağdaş zamanlarda hayatın telaşına kapılan modern insan, yaşamın kendisine sunduğu doğru ve onu rahatlatacak fırsatları kaçırmaktadır. Telaş içerisinde beklemeyi, düşmek olarak gördüğünden bu zamanların fırsat olabileceğinin farkında değildir. Bu yüzden hayatının ne mana ifade ettiğine dair şuura erişemediğinden ferdiyet ve biriciklik duygusundan da yoksun kalmaktadır.

İsmet ÖZEL, şuurunun ehemmiyetini azaltacak şeylerden uzak durması gerektiğini fark ederek hayatını sanatla geçirmeyi amaçlamıştır. Kimseden yardım beklemeksizin hayati iş yapma düsturuyla hareket eden ÖZEL, bu sanat dalının şiir olduğuna inanarak kendisini adeta bu alanda bulunma zorunluluğunda hissetmiştir.[115]

> *"Şiir ve şuur birbiriyle ilişkilidir. Şuurun yolunu açan, insanın halinin ne olduğunu doğrudan gösteren, zihni berraklığa ulaştıran sadece şiirdir. Bugün insanlarda zihni bir kirlenmenin varlığından söz edilip, bilinç yetersizliğinden bahsediliyorsa bunun sebebi milletin şiirden kopuk anlam arayışlarında olmasıdır."*[116]

İsmet ÖZEL, şiirle girdiği bu yolda onu her daim ayakta tutan iki özelliğinden şu şekilde bahsetmektedir: *"Kadirşinas itaatsizlik, tevarüs edilmemiş asalet."*[117]

Ruhuna özen gösteren birisi olarak İsmet ÖZEL, her zaman toplumun ona verdiklerinin kıymetini bilmiştir. Onu diğer kişilerden ayıran nokta ise, asla kimseye boyun eğmemesidir. İşte bu yüzdendir ki sanatla iştigal ederken topluma vefa borcunu ödeme hassasiyetinde olan ama hiçbir ideolojik düşünceye sahip olmadan yoluna devam eden bir şahsiyettir.[118] Şiiri insanlığın kaderiyle iç içe geçen iki hadise[119] olarak değerlendiren ÖZEL, yaşadığı hayat biçimini şiirle irtibatlandırmaya çalışmıştır. Şiir,

---

[114] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 164.
[115] Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, s. 239.
[116] İsmet Özel, "Of Not Being A Jew - Yahudi Olmamak Hakkında", t.y., http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=476&KID=4&PGID=0.
[117] Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, s. 19.
[118] İsmet Özel, *Desem Öldürürler, Demesem Öldüm*, 2. bs., Tiyo Yayınları, 2013, s. 274.
[119] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 259.

"kendimizin bir bütün olduğu ve kendi bütünümüzün de bir bütüne ait olduğu hususunda sahip olduğumuz"[120] bilinçlilik durumudur. Bu minval üzere şiirin hayatla iç içe geçmesi yönünde çaba harcayan ÖZEL, düşüncelerinin merkezine şiiri koymuştur. Öz–bilinç paradigma ekseninde yazmanın aslında düşünmenin en önemli parçası olduğunu göstermek amacıyla nesir türündeki yazılarla da yazım hayatında bulunmaya özen göstermiştir. Nesir yazılarını, *"şiir dışı her beyan, şiire varan yolu kat edilebilir şekle sokmak içindir."*[121] düşüncesinden yola çıkarak yazmaktadır. Kitaplarında sorgulamayı hedeflediği görüşü, yazmanın aynı zamanda yaşamanın da en önemli parçası olduğu yönündeki görüşüdür.

1.2.1. Şiirin Rehberlik Ettiği Anlam Alanı

Şiir, insanın dünyadaki mevcudiyetine dair neden bulma arayışının ürünü. varoluşun bahanesi olma arzusudur. Şiirin arayış ve arzuyla doğması insanın dünyada var olmasına dair memnuniyet veya üzüntü duygularının bahanesi olduğunun göstergesidir.[122] Şiirin şiir olması, dünyanın varlığında bulunan iki bölge arasında oyalanmak gibidir. Şiirin varoluşunda bulunan bir uç, kâinat yaratıldığından itibaren iz bırakmadan kaybolup giden şeydir. Diğer bölge ise, kıyametin kopacağı ana kadar henüz hiç görülmeyip, bulunamamış her ne ise o olan nesnedir. Şiir bu iki bölgede varlığını oluşturur. Ara bölgeyi ÖZEL, arayış bölgesi olarak da açıklar. ÖZEL'in şiir yazma kararı işte bu ara bölgeyi dolduran ruhtan kuvvet almasıdır.[123] Bu kuvvetle şiirlerini yazan ÖZEL, şiirin kendisi için ne anlam ifade ettiğini şu sözlerle açıklığa kavuşturmaktadır:

---

[120] a.g.e., s. 28.

[121] Özel, *Kalın Türk*, s. 128.

[122] İsmet ÖZEL insanın dünyada kendine özgü bir mekânın olması için dünyanın şiiri tanıması gerektiğini söyler. Çünkü Dünya, insanların mekânı olduğu kadar bitkilerin, hayvanların, denizlerin, dağların da mekânıdır. Şiir ise insana uygun bir mekân olduğu için insanlar açısından değerlidir. İsmet ÖZEL, geçmişte insanların saf, temiz bir şekilde sahici bir dille, bir mekân kurduğunu bu mekânın da şiir olduğu kanaatindedir. Ne zaman ki insanın sözünün sahiciliği gitti o zaman birisinin sahici bir söz söylemesi gerektiği ihtiyacı duyulduğunda ÖZEL, herhangi bir kişinin gerçek olarak söylemiş olduğu sözü şiir olarak açıklar. Gerçek söz olmadığında insanın bu dünyada bir mekânının da olmadığını söyleyen ÖZEL, şiirlerini de geçmiş anlayış içerisinde kurmuş olduğu bağlantıyla yazmaktadır. İnsan bu dünyada mekânsız yaşayamayacağı için şiire muhtaçtır. Eğer insan bunu fark etmeden rahat bir şekilde yaşıyorsa o zaman varlığından da habersiz bir hayatın içerisindedir. Bu yüzden ÖZEL, şiirin insan olarak konumunun ne olduğuna dair bir ifşaatta bulunması gerektiğine inanır. Türk şiirinin de onun nazarında bugün tabir-i caizse sönük olmasının sebebi; şiirlerin bu ifşaatı yapamadığıdır veyahut da yapabildiği kadar canlı kalmasıdır. (Sorulunca Söylenen, İstanbul, Tiyo Yayınları, 2014, s. 220-221)

[123] İsmet Özel, *Küfrün İhsanı Olmaz*, 2. bs., Tiyo Yayınları, 2016, s. 276.

"İnsanlık tarihi süresince söylenmiş, söylenmeğe değer bir şey varsa o da şiirdir. Bir tekâmül değildir işaret ettiğim. Şiirin bir çeşit incelik gibi tezahür ettiği doğru. İçimize işleyen şeyin paldır küldür söylenmiş söze taktığımız lâkaptan başka bir şeyi temsil etmediğini anlamamız şiire mahsus sıkıntımızın uzantısıdır. Bu sebepten kalkarak söylenecek bir şey halâ kaldığı düşüncesinde iseniz onun da karşımıza bir gün şiir olarak çıkacağından şüphe etmeyelim."[124]

Kendisini ve insanı keşfetme gayreti ÖZEL'i şiirle buluşturmuştur. Şiirin kendisi için ne ifade ettiğini şu sözlerle açıklamaktadır:

"kazarsam çıkarabileceğim, arıtırsam belirginleştirebileceğim, yoğurursam özü hissedilen kendime ilişkin bir nesneydi sanki. Böyle bir sonuca varmamda etkili olan tek şeyin inanç olduğunu biliyordum."[125]

İsmet ÖZEL için bir mısranın yazılmaya değer görülmesi, o mısranın dünyanın gerçekliğini ortaya koyarken kendisinden de bir parça olduğunu göstermesiyle ilgilidir. Bu sebepten ÖZEL, şiirde ahenkten çok daha önemli olan unsuru, şairin varlığının özünü ortaya çıkarabilmesi olarak belirlemiştir.[126]

Ruhunda keşif yolculuğuna çıkmaya başlayan ÖZEL, yorgunluğunu belli etmek için yazım hayatına 'Yorgun' şiiriyle giriş yapmıştır. Şiir, yorgun olarak başladığı şeydir. Şahsiyetini inşa etme sürecine tekabül eden gençlik yıllarında ÖZEL'in ilk işine yarayan şey samimiyet olmuştur. Samimiyetin istismara maruz kaldığını görmesi ve bu istismarın kâra dönüşmesi onu takatsiz bırakmıştır. Sahtelikteki aldanmanın insana sağladığı rahatlığa karşı onda oluşan duygu, sahteliğe karşı dudak bükmenin verdiği yorgunluk olmuştur. Bu yüzden ÖZEL'in, "şiirim" diyerek dikkat çekmek istediği şey, kendisiyle aynı tasada olan insanların da şiir yazması veya şiirlerinin olmasıdır.[127] Şiir, aslında insan adına hayata karşı bir tavır alış, bir duruş biçimidir.[128] Şiirin böyle önemli bir noktada olması, insanın olaylar karşısında takındığı durum, şairin şahsiyetini ve hayat görüşünü göstermesinden kaynaklanmaktadır. Fakat ÖZEL'in şiirlerinde dikkat edilmesi gereken önemli bir ayrıntı söz konusudur. Ki o da, onun şair kimliğini belirleyen şeyin toplumsal olaylar olmadığı, aksine kendisinin şiirleri üzerinden verdiği

[124] İsmet Özel, "Pergelin Yazmaz Sivri Ucu", http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/ , 21 Ramazan 1441.
[125] Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, s. 59.
[126] Özel, *Sorulunca Söylenen*, s. 214.
[127] Özel, *Küfrün İhsanı Olmaz*, s. 273.
[128] Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, s. 17.

mesajdır. Asıl olan şiirdir, ÖZEL'in duruşunun anlamı ancak şiirle ortaya çıkmakta ve bu şekilde bilinebilmektedir.[129]

İsmet ÖZEL'in şiirlerine dikkat edildiğinde, onun zihnini meşgul eden teorik ve güncel olaylarla, şiir söyleme tarzının nasıl bir şekilde mezcedilebileceği kaygısı yer almaktadır. Dolayısıyla ÖZEL'in şiir serüveni tasarı–varlık arasındaki ilişkiyle bağlantılıdır. Bu bağlantı onun şiirlerinde açıkça bir meselesinin olduğunu göstermektedir. Bir tarafta sınırlarını bilen bir ontolojik varlık olarak var, diğer tarafta ise epistemolojik bilgi kuramlarına hâkim bir kişinin meselesi olarak neyi ortaya koyabileceğine dair endişesi mevcuttur. Bu mesele aslında birçok insanın meselesidir. Herkesin bir tarafta kalıplaşmış düşünceleri, yaşantıları olduğu gibi bir diğer tarafta da varlığı söz konusudur. Eğer bir şiir ilgi görüyorsa bu aslında şairin, dönemin hazır düşünce kalıplarını gün yüzüne çıkarmasıdır. İlgi gören şiir, farklı hayat tarzı, farklı düşünce yapılarında olan kişilere etki etmiyorsa o zaman bu durum her insanın biricikliğindendir.[130] Bu noktada ÖZEL, şair olarak kimliğini bir noktaya ulaştırmıştır. Şair olarak neyin sözcüsü olduğunu açıkça belli etmiştir. Toplumsal olaylara kayıtsız kalmayan ama kendi doğrularından da kesinlikle vazgeçmeyen bir düşünceyle şiirlerini yazmıştır. Şair olarak kimliğini oluşturan ÖZEL için onu bekleyen tehlike kendisini tekrar etme durumudur. Bu tehlikeye asla düşmek istemeyen ÖZEL, düşünce ile bunu atlatabileceğinin farkına varmıştır. Düşünmenin ne demek olduğunu öğrenerek şiirlerinde hiçbir zaman tekrara düşmemiştir. *"Başkaları tarafından düşünülmüş şeylerin hayata nasıl yön vermesi gerektiği yolundaki düşünmek asıl olan düşünmek değildir. Nasıl düşünüleceğini bilmeyi göze almalıydım."*[131]

Şair olmanın gereğine inanarak şiir dünyasına girdiği andan itibaren adından söz ettiren ÖZEL, insanın varlık alanına göndermeler yapmıştır. Şiir adına ulaşmak istediği nokta, sözün ideolojik sınırlar içerisinde anlam kazanmamasıdır. Şiir, insanın kendi anlamını kavramaya çağıran bir yer olmalıdır.[132] Böylesi bir düşünceyle şiirlerini yazan ÖZEL, toplumun doğru yolda olması için kendisini bir görevli olarak görme hassasiyeti içerisinde *Şiir Okuma Kılavuzu*'nu yazmıştır. Kitabın yazılış dönemi olan 1980'li yıllara bakıldığında, bu dönemin Türk toplumunun siyasi bir kargaşa içerisinde olduğu bir

[129] a.g.e., s. 18.
[130] Özel, *Sorulunca Söylenen*, s. 218.
[131] Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, s. 79.
[132] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 172.

dönem olduğu görülür. O günün şartlarında ÖZEL'in elinden gelebilen tek şey, inancının gerektirdiği bir şuurla Müslüman olarak kâfirle çatışmayı göze alacak bir metin yazmanın gerekliliğidir.[133] Kitapta, şiirin yüklendiği görevi; insanın kendisi olmayı önemsemesi olarak belirtmiştir. Ancak kendisi olmayı önemseyen insan dünyadaki yerini alma onuruna kavuşabilir. İnsanın kendisi olmayı başarabilmesi, özüne dair bilgi, bilinç sahibi olması yanında, hem içkin ve hem de aşkın bir kavrayışa malik olmasını gerektirir. İnsanın bilgi, bilinç ve kavrayışı elde etmesi de ancak kendi hayatında şiire yer açması ve ona gereken önemi vermesiyle mümkündür.[134]

Şiir, insanın hayatında bilinç düzeyini açığa çıkardığı gibi, insan ilişkilerinde de kritik bir önem arz eder. İsmet ÖZEL kitabında şiirin insanlarla olan ilişkisini şu şekilde açıklamıştır:

> *"Şiir insanlar arasında anlaşmaya dayanan, sevgiyi ve ruhça dayanışmayı mümkün kılan bir ilişkiler zincirinin de başlatıcısı olabilir. Çünkü şiir bu dünyada dahi insanın kendini tanıyabilmesini mümkün kılan bir imkândır."*[135]

Bu bilgi ekseninde, toplumun dokusu, değerleri ile şiir örgüsü bir olduğu zaman orada şiirin gücünün yoğunlaştığı görülebilir. Bu sanat dalında kendisini vazifeli gören ÖZEL, *Of Not Being A Jew* isimli son şiir kitabıyla, şiirin gücünü açıkça göstermiştir. Türk milletinin şiirle var olan bir millet olduğunu, toplumun değerleri değişse bile şiirin her zaman varlığını koruyacağını ÖZEL, kitabında özneyle özdeşleştirerek açıklığa kavuşturmuştur.[136]

İsmet ÖZEL'e göre insanın kendisini tanımasının yolu şiirden geçer. Şiir insanı manevi bakımdan güçlü kılan, onda silinmez izler bırakan bir vasıtadır. Şiir de nesir de fikrin dile getiriliş vasıtalarıdır. Bazen şair şiirle kendisine yol bulamadığında nesire yönelir. Fikirleri, insanların verim bekledikleri zihin ürünleri[137] şeklinde gören ÖZEL için, fikirlerin mahiyetinin ne olduğu ve kime ait olduğu da en az fikrin kendisi kadar önemli bir husustur. Buradan hareketle İsmet ÖZEL, kapitalist yaşam pratiği içerisinde dünyayı mutlaklaştırma çabasında olan bir Müslüman'ın, İslam imajından vazgeçmesi

---

133 a.g.e., s. 13.
134 a.g.e., s. 32.
135 a.g.e., s. 31.
136 Hayrettin Orhanoğlu, "Şiirin Nesneyle İmtihanı Yahut İsmet Özel'in Şiirlerinde Nesneler", *Hayrettin Orhanoğlu/Arayüz*, 01.10.2018, https://hayrettinorhanoglu.wordpress.com/2018/10/01/siirin-nesneyle-imtihani-yahut-ismet-ozelin-siirlerinde-nesneler/.
137 Özel, *İrtica Elden Gidiyor*, s. 203.

ve toplumdaki değerlerin yıkılmasına sebep olması dolayısıyla bir Müslüman olarak tüm bunların sorumluluğunu üstlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

1.2.2. Fikirlerinin İzdüşümü Olarak Nesir Yazıları

İsmet ÖZEL'in dünya, İslam ve hayat konusunda onunla aynı endişeleri, aynı sorunları paylaşan okuyucularına karşı sorumluluk hissetmesi, onu nesir ve fıkra yazılarına yönlendirmiştir. Yazılarında ülkenin ve İslam âleminin sorunlarından açıklıkla söz etmiş, bu sorunların çözümünün ancak Müslümanların itikadi ve ameli bütünlük içerisinde bir yaşamı gerçekleştirmeleriyle mümkün olabileceğini ileri sürmüştür. Bu manâda *Üç Mesele* adlı kitabında ÖZEL, teknik–medeniyet–yabancılaşma kavramlarının modern dünyada karşılığını Müslüman bir gözle tanımlamıştır. Modern dünyanın bunalımının bu üç temel kavramdan ortaya çıkması, insanların bu zamanda ne için direnç göstermeleri gerektiğini, Müslümanların nasıl bir başkaldırı içerisinde olması gerektiğini belirtmesi yönünden Türkiye ve İslam âlemi için önemli bir kitaptır. Kitapta üç mesele olarak geçen teknik–medeniyet–yabancılaşma kavramlarının birbirleriyle ilişkili meseleleri konu alan girift kavramlar olduğunu ÖZEL şu cümlelerle ifade etmektedir:

> *"Neyim, ne yapıyorum, ne ile yapıyorum diye sorduğumuz zaman karşımıza yabancılaşma, medeniyet, teknoloji çıkıyor. Önemle üzerinde durmamız gereken nokta, bunların karşımıza teker teker çıkmadıklarıdır. Yabancılaşma, ancak medeni bir hayat tarzıyla birlikte söz konusu edilebiliyor, medeniyet ancak kendi teknolojisiyle ayakta durabiliyor. Teknoloji, hayatını devam ettirebilecek bir medeniyeti üretiyor."*[138]

Batı medeniyeti, teknoloji ile varlığın unutulmasına, özüne yabancılaşmasına sebebiyet verdiği için insanın, teknolojiye direnç gösterip ona karşılık vermesinden ziyade teknolojinin hangi amaçla araçsallaştırdığını düşünmesi gerekmektedir.[139] Bu manada kitapta bahsedilen kavramlar, tüm insanlığı birinci derecede ilgilendiren konular olduğundan İsmet ÖZEL, bu üç meseleye yoğunlaşmıştır.

---

[138] Özel, *Üç Mesele*, s. 14.

[139] Martin Heidegger, *Heidegger: Teknoloji ve İnsanlığın Geleceği*, çev. Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, 2017, s. 57.

İsmet ÖZEL, nesir türünde yazılar yazmasının temel maksadını, okurlarının dikkatlerini Kur'an-Kerim ve Sünnet'e çekmek şeklinde ifade eder.[140] Bu niyet ile yazım hayatına uzun bir süre gazete yazarlığı ile devam etmiştir. Dönem dönem fıkra yazılarına ara vermiş olsa da uzun yıllar bu alanda yazılar yazmıştır. Gazetede bir yıl süresince yer alan yazılarını ilk olarak *Zor Zamanda Konuşmak* adlı kitabında toplamıştır. ÖZEL'in "zor zaman" tabiri, kitabın yazılış döneminde halkın maruz kaldığı askeri rejimin kısıtlamaları değildir. Zor zaman olarak gördüğü; kişilerdeki anlayış yetersizliği, meseleleri kavramada insanların gerçek karşısında gösterdikleri rahatlıkla birlikte kapitalizmin maruz bıraktığı dünya şartlarına teslim olmanın verdiği yılgınlıklardır.[141]

İsmet ÖZEL'in arşiv niteliğinde olan gazete yazıları, köşe yazarlığını bıraktıktan bir süre sonra *Cuma Mektupları 1* ve *Cuma Mektupları 2* isimleriyle kitaplaştırılmıştır. Bu yazıları yazmasındaki tek amacı, Türkiye'de İslami değerler ekseninde bir hayat tarzının siyasi iktidar değişiklikleri ile değil, Müslümanların böyle bir seviyeye ancak sosyal alanda Müslüman'a yakışır bir yaşamla ulaşmalarının mümkün olabileceğini göstermektir.[142] *Cuma Mektupları*'nın içeriğini, Türkiye'de yaşayan bir Müslüman'ın gözünden bulunduğu konumu ilgilendiren meseleler oluşturur. Her zaman hakikat adına konuşan birisi olan ÖZEL, *Cuma Mektupları*'nda da olayları yorumlarken bir gurubun takdirini veya nefretini kazanma gibi bir amaç gütmemiştir. Yazılarının siyasi bir reçete gibi algılanmaması için meselelerin tanımına çok özen göstermiştir. Tüm yazın hayatı boyunca gerçekleştirmek istediği temel hedeflerden birisi de toplumun ön yargılarını tespit edip yıkmak olmuştur. Böyle yapmasının sebebi ise, ön yargıları ayıklamadan topluma perspektif kazandırma gayesinde olmanın, boş bir hayalden ileri

---

[140] İsmet ÖZEL, kitaplarını kaleme alırken her zaman birinci derecede dikkat ettiği husus, insanlığa faydalı olmaktır. Bu amaç doğrultusunda *Kırk Hadis* kitabını yazan ÖZEL, bu kitabı yazarken iki önemli hususun üzerinde durmaktadır. İlki, Müslümanların hayatının gayr-i Müslim hayattan ayrılabileceğini vurgulamak, ikincisi ise, Müslüman'ın hayatının gayr-i Müslim hayattan üstün olduğunu göstermektir. Modernleşmeyle birlikte değişen İslam dini, Batı medeniyetine üstün gelmek amacıyla İslam modernizmini ortaya çıkarmıştır. İslam modernistlerinin bir bölümü, İslami hayat tarzının Batı medeniyeti normları lehine bir dönüşüme maruz bırakması neticesinde hadislere güvensizlik ve Kur'an-ı Kerim'in yorumlanmasına sebebiyet vermiştir. Bu yaklaşımdan itibaren İslam olarak gösterilen düşünme biçimi aslında Allah'a isyan etmektir. ÖZEL de bu kitabı kaleme almayı bir sorumluluk olarak görüp, bir Müslüman'ın ancak Kur'an ve Sünnet'le mutabakat halinde olması şartıyla Müslüman'ın dinini doğru kavrayabileceğini hadisler ışığında açıklığa kavuşturmuştur.

[141] Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, s. 101.

[142] a.g.e., s. 97.

gidemeyeceğine dair mutlak kanaatidir.[143] Gerçekliği olmayan düşünce insanlarda karşılık bulamayacağı için ÖZEL, fıkra yazılarını hiçbir zaman birer sanat eseri olarak görmemiş, onlardan sanatçı kimliğine bir katkı sunmasını beklememiştir.[144]

Yazılarında peşinden koştuğu bir diğer amaç ise insan varlığının varoluş koşullarını ve burada bulunmasının amacını tespit etmek olmuştur. O sebeple ÖZEL, kâfirlerin hayatın anlamını tesadüfi olarak görmelerindeki anlamsızlığı çok yadırgamış, bu şekilde bir tasavvurun yersizliğini *Taşları Yemek Yasak* adlı kitabında delilleriyle ispatlamaya çalışmıştır. Kâinatın varlığının hiçbir anlamı olmadığını ileri süren bu düşünce yapısı, hakikatin sadece kendi zihin evrelerinden müteşekkil olduğunu ileri sürecek kadar mağrur bir tavırla insanlığı yanlış yerlere sürüklemiştir. Yaratılışı, determinist kafa yapısıyla değersizleştiren hümanist merkezli bu anlam arayışı, hakikate çarpık bir zihniyetle ulaşma çabasındadır. ÖZEL'e göre rasyonel akıl yürütme ile hakikate ulaşmanın mümkün olacağını iddia etmek ancak bir gurur ve kibir göstergesi olabilir. Akılcılığın gereğini yerine getirerek, dünyaya anlamın akıl tarafından verildiğini kabul etmek bitmiş bir mantığın ürünüdür. Bu yüzden dünyaya boş nazarla bakan bir insanın akla hakiki manada bağlanması söz konusu değildir. Zira akla bağlanmak, bağlanılan bilginin götürdüğü yere doğru gitmektir.[145] Ona göre kâfirle Müslüman'ı ayıran da işte bu noktadır. Kâfir, her ne kadar bir Yaratıcı'nın olduğuna inansa da akılcılığın vermiş olduğu gururdan dolayı secde etmez.

Taşları Yemek Yasak kitabı, modern dünyada Müslüman'ın kendi değerlerine yabancılaşmasını, kendi benliğinden uzak kalması sonucunda sosyal yaşamın Batılı kalıplarla nasıl şekillendiğini gözler önüne seren bir eserdir. Bu kalıpları adeta taşa benzeten ÖZEL, insanların adetlerini yerine getirmek uğruna dinin emirlerinden vazgeçişlerinin bir nevi taş yemek olduğunu dile getirerek, bunun insana ne kadar zarar verdiğini açıklamıştır. Modern dünya sisteminde Müslüman'a uygun bir yaşantının olabilmesi için insanın hangi değerleri kaybetmemesi gerektiğini çok net ifadelerle açıklaması bakımından kitap, bir Müslüman'ın sürekli başvuracağı kaynak kitaplar arasındadır. Bu yönüyle kitap, yazıldığı günden beri önemini ve değerini korumaktadır.

Kendi aydınlanmasının peşinden giden bir kişi olarak İsmet ÖZEL, düşünce yazılarında özellikle belirtmek istediği şey söylemlerindeki vurucu ifadeler değildir.

[143] Özel, *Cuma Mektupları 1*, s. 11.
[144] Özel, *Cuma Mektupları 2*, s. 185.
[145] Özel, *İrtica Elden Gidiyor*, s. 267.

Okurlarından beklentisi yazdıklarının ne anlam ifade ettiğini düşünmeleridir. İnsanların okudukları kitaplarda, konumlarını tehlikeye atmadan konforlu düşünme etkinliğinde bir nevi zihinsel aktivite yapma arzularında olmaları, kişileri adeta nesneleştirmektedir. Nesneleşen insan, doğru düşünmeyi istemediğinden ve eylemlerini başkaları tarafından itibar görmeye bağladığından dolayı her zaman telkine koşullu bir şekilde ötekinin tasarrufu altındadır. Böyle bir yaşamla hayatın anlamını bulduğunu zanneden kişi aslında sadece kendisini kandırmaktadır. İnsan kendisini keşfetmek istiyorsa, varoluşuna anlam verecek olan zihni açıklığa ulaşma çabası içerisinde olması gerekmektedir. Meselelerin çözümleri ancak zihni açıklığa ulaşmanın verdiği istidatla mümkün olduğundan dolayı kişi, çıkış yolunu kendisi bulmalıdır.[146] Böyle bir düşünce üzerinden kitaplarını yazan ÖZEL, amacının sadece belli bir düşünme biçimi üzerinden okurla paylaşım yapmak olduğunu dile getirir. Bu bağlamda, *Faydasız Randevu* adlı kitabında doğru insan olmanın koşullarından söz eder ve böyle bir insanın nitelik olarak uyanık Müslüman olmakla eşdeğer olduğuna vurgu yapar. Bununla ÖZEL'in okurlarına fark ettirmek istediği nokta, uyanık Müslüman olmanın önemidir. Uyanık Müslüman olmayı başarabilmesi için bir insanın ilk olarak kendi aydınlanmasının peşinden gitmesi, kavrayış gücünü geliştirip genişletmesi gerekir. Kavrayış gücünü, yalnız İslami bir hayat tarzını esas almak suretiyle şekillendirirse, işte o zaman zihninde önceden var olan ön yargıları da silebilme imkânını elde etmiş olur. Ancak bu şekilde (ön yargılarından arınmış bir zihinle) yol gösterici nitelikteki özgün metinlerle karşılaştığında, bu metinlerin kendisine tam olarak ne demek istediğini anlayabilecektir. Bu sebepten *Faydasız Randevu* kitabında ÖZEL, çeşitli konularda Müslümanların düşünce konforunu bozacak bir biçimde, "tevhid" yolunda olma zorunluluğuna vurgu yapmaktadır.

İsmet ÖZEL, yazım hayatına girdiği zamandan itibaren yazıyı ibadetinin bir parçası olarak görmektedir. Düşünüş biçimi şiirsel olan ÖZEL'in amacı, insanın varlığıyla endişesi arasındaki mesafeyi şiirin imkânı ile kapatmadır. Topluma karşı hissettiği sorumluluğun gereği bir alternatif olarak düz yazılarla da derdini anlatmaktadır. Böylece ÖZEL, şiirle başladığı ibadetini bir bakıma düz yazılarla devam ettirmektedir.[147]

---

[146] Özel, *Ve'l - Asr,* s. 131.
[147] Özel, *Faydasız Randevu,* s. 22.

Sonuç olarak, "ben de insan mıyım?" sualiyle her zaman kendi yüzüne ayna tutma meşguliyetinde olan ÖZEL, düşünce-davranış bütünlüğü ile ve içinde yaşadığı zamanın ruhuyla hakikatin yolcusu olma niyetindedir. İnsanın doğru düşünmesinin, ahlaklı davranmasının yanında hakikatin tecellisini en az iki insanın kavrayış, duyuş ve eyleyiş alanlarının birbirine geçişmesi ve müşterek aydınlanmaya kavuşmalarıyla ancak mümkün görmektedir. İnsan olarak bu aydınlanma peşinde olduğu için yazmaktan asla vazgeçmemiştir. Kitaplarıyla hem kendisini hem de okurlarını, olduğu yerden bir adım ileriye götürme gayesinde olan ÖZEL, çağdaş zamanlarda yaşayan birisi olarak kendi yolundaki öz arayışını ve insanların da nasıl özüne yöneleceğini hem düşünce üzerine yazmış olduğu yazılarla hem de şiirleriyle göstermeye çalışmıştır. Dünya hayatının nimetlerle değil külfetlerle dolu olduğunun farkında olan ÖZEL, yaşamını şiire adamış olan bir insanın dünya hayatıyla pek yakın bir münasebetinin olamayacağına dikkat çekerek *"hayatımı verdim, şiirimi aldım"*[148] demiştir.

[148] İbrahim Tüzer, *İsmet Özel Şiire Damıtılmış Hayat*, Dergah Yayınları, 2008, s. 356.

İKİNCİ BÖLÜM

İSMET ÖZEL'İN FELSEFE KAVRAYIŞI

İnsan, yaratılışının gereği olarak yaşamı süresince anlam ve hakikat arayışı içerisinde olmuştur. Hakikat yolunda aklını kullanarak beşeri idrakten sıyrılıp, dünyadaki yerini anlamlandırmaya çalışan insan, felsefe ile varlığın hakikatine dair düşünsel bir faaliyet içerisindedir. Felsefe yapma etkinliğinde olan insan, varlık ile var olanın varlığı ilişkisini, "varlık–bilgi–değer" perspektifiyle anlamlandırmaya çalışır.[149] "Varlık–bilgi–değer" birliğini öne süren düşünme biçimi, özüne doğru yönelen hakikat ufkundaki insanın dünyadaki konumunu belirlemektedir.[150] Bu yüzden insan aynı zamanda mevcudiyetine dair bir güven arayışına da girmiştir. İnsanın böyle bir arayışta olması; diğer canlılardan farklı olarak geçmiş–gelecek ekseninde kurduğu paradigmadan kaynaklanmaktadır.

Tarih, yaşama biçimi, dil ve mekânın zemin teşkil ettiği bu eksen, toplumun ahlaki normları tarafından belirlenmekte olup, doğrudan bireyin yaşam tarzını etkilemektedir. Nitekim insan toplumun kabul gördüğü doğru–yanlış dikotomilerine boyun eğmenin mecburiyeti altında yaşayarak bilinç düzeyini belirlemektedir. Aslında insanın toplumun onay vereceği bir yapı içerisinde bulunma ihtiyacı hissetmesinin temel sebebi; dünyada varoluş nedenini, içinde bulunduğu kurallardan kaynaklı mecburiyetler çerçevesi olarak görmesinden dolayıdır. Ne yazık ki birey, kendi varlığının sahiciliğine de bu pencereden bakarak aldanmaktadır. İsmet ÖZEL, insanın içerisinde bulunduğu sözde ontolojik durumu "varlıkbilimsel güvenlik alanı" [151] olarak görmektedir. Varlığını anlamlandırma ihtiyacı içerisinde olan insan, öğrendiklerini varlıkbilimsel güvenlik alanına yerleştirme gayesindedir. Toplumun ahlaki kurallarına göre şekillenmiş değerler bütünü olan varlıkbilimsel güvenlik alanı, bireyin kendisini dış dünyaya karşı sınırlandırmasıyla gelişmektedir.

---

[149] Aksi takdirde felsefe kendi ürettiği soyut hakikat resimlerini kendi kıstasları ile doğrulamak veya anlamlandırmakla meşgul olmak suretiyle bir totolojiye dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. (Bkz.Kasım Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2*, İstanbul, Onto Yayınevi, 2020, s. 64)

[150] Hilmi Ziya Ülken, *Varlık ve Oluş*, Doğu Batı Yayınları, 2014, s. 69.

[151] Özel, *Faydasız Randevu,* s. 62.

İnsanların geneli varlığını, toplumların belirlemiş olduğu yaşam formlarına bağlı olarak koşullandırmasından dolayı varlıkbilimsel güvenlik alanlarına bağlanmayı zaruri görmektedir. Toplum tarafından kendisine bir yer edinen insan ancak bu sınırlar dâhilinde varlığının mevcudiyetini düşünmektedir. Varlığının mahiyetini, varoluşunu toplumla irtibatlandıran birey, topluma varlığını kabul ettirdiği sürece hayatta kaldığını düşündüğünü zannetmesinden dolayı varlık karşısında duyarsızlaştığının farkında değildir. Dolayısıyla tabiatından uzaklaşan insanın durumu çağdaş zamanlarda "yabancılaşma" sorunu olarak çıkmaktadır.[152] Bu durumun neticesinde ise insan, adeta epistemik şiddete maruz bir şekilde hayatını idame ettirme mecburiyeti hissetmektedir.

Batı medeniyeti, insanı hümanist bir varlık temeli üzerinden konumlandırdığı için, bütün değerlerin insanda içkin olduğunu, dolayısıyla insanın Yaratıcı'nın iradesinden bağımsız bir şekilde davranışlarını belirleyebileceğini düşünmüştür. Ahlaki değerleri kendisinin belirleyebileceğini düşünmesiyle başlayan bu sürecin sonunda insan, aslında bireysel çarpıklık içerisinde, bütünlüğünden kopuk, kendisi olamayan, bu sebeple de kendisine yabancılaşan bir varlığa evrilmiştir. İnsana en fazla değerin verildiğinin düşünüldüğü bu zaman diliminde birey paradoksal bir şekilde kendisini oldukça değersiz hissetmekte, diğer taraftan çok şiddetli bir yalnızlık duygusu içerisinde varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. İnsanın (kadim zamanlarda değerli ve mutluluğun sahibi bir varlık iken), çağdaş zamanlarda varlığına dair yabancılaşma hissi içerisinde olması dine bağlı bir hayat anlayışından uzak olmasından kaynaklanmaktadır. Hâlbuki varlığını düşünme edimi yaparak, varlığının ontolojik boyutuna yönelen, bizatihi kendisi olarak var olmaya çalışan birey, toplum tarafından dayatılan varlıkbilimsel güvenlik alanından kendisini tecrid ederek varoluşunu gerçekleştirebilir. Ontolojik güvenliğini sağlayarak parçalanmaktan kurtulan ve varlığının değerini anlamlandıran insan, varlık hakkında düşünme etkinliğine girerek ÖZEL'in tabiriyle varoluşsal uyanışa geçer. Varoluşsal uyanışa geçen birey, düşünmenin aslında zihinsel bir faaliyet ürünü değil de insanın varlık bütünlüğünün anlamına odaklanan kalbi bir etkinlik olduğunu anlamış olur.[153] Çünkü *"düşünce dünyasının mahiyeti, varlık karşısında sahip olduğu hassasiyetle açığa çıkmaktadır."*[154] Bu bağlamda ÖZEL, insanın varoluşunu

[152] Özel, *Üç Mesele*, s. 89.
[153] Kasım Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2 Soru Sormak, Sorgulamak ve Sorumluluk*, Onto Yayınevi, 2020, s. 9.
[154] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 46.

ortaya çıkarmasını ancak bu zamana kadar başından geçenlerin mahiyetini anlamaya çalışması koşuluna bağlamış ve bu düşüncesinden hareketle hakikat yolculuğuna çıkmıştır. Bu yolda yürürken ümidini kaybetmeyen düşünürün başlıca gayesi Türkiye'de yaşayan bir Müslüman'ın Batı düşüncesine mâhkum olmadan kendi düşünce ve inancı doğrultusunda nasıl yaşayabilmesinin yollarını göstermek ve bu yaşamı mümkün kılmaktır.

Düşünürlerin yazılarının yorumlanmasında mekanik bir form olmadığından dolayı İsmet ÖZEL'in düşüncesini anlamak için de onun düşünme eylemine nasıl bir yaklaşım sergilediğini ve düşünme eylemine nasıl bir anlam yüklediğini öğrenmek gerekmektedir.[155] Bunu yapabilmek için de düşünmenin ne demek olduğunu öğrenmekten ziyade bizatihi düşünmenin kendisini ya da düşünmeyi öğrenmek, tecrübe etmek gerekmektedir.[156]

Düşünce, insanın varlığı anlamlandırması bakımından değer yüklü bir etkinliktir. Bu sebepten düşünce etkinliği, objektif formlarla tanımlanamayan kendinden içkin değerlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla düşünme denildiği zaman bununla daha ziyade düşünmenin özüne doğru yol almaktan bahsedilir. Fakat bu yol, düşüncenin özünü epistemolojik olarak tasavvur etme kaygısıyla çıkılan bir yol değildir. Bilakis ontolojik bir eylemle, istikamet üzere bir yol alıştır. İstikamet üzere düşünme amacında olan insan, aslında hiç düşünememenin gösterdiği bir yolda olduğunun bilincine varmaktadır. Heidegger'in düşünce üzerine söylemiş olduğu *"düşündürücü çağımızda en*

---

[155] Özel, *Faydasız Randevu*, s. 171.

[156] İsmet ÖZEL, gerçeği arayan düşünme yolunda insanın düşüncesini doğrulamak, haklılaştırmak için delillerin peşinden koşmasının bir değeri olduğunu düşünmemektedir. Çünkü herhangi bir düşünce, farklı zamanlarda, farklı bakış açılarıyla, farklı durumlarda insan için değer ve önemini koruyorsa ÖZEL bu düşünceyi "asli" düşünce olarak tanımlamaktadır. Asli düşünce, düşünmenin düşünme olmasını mümkün kılan şeydir. Tam tersi olduğunda yani düşünme farklı zaman ve farklı bakış açılarında, kendi unsurundan yani ait olduğu yerden uzaklaştığında bu düşünceleri ÖZEL, "lafzi delillerle" kendini haklılaştıran, doğrulayan, esasa ilişkin değeri ve önemi olmayan doktrin olma yolunda birer dogma olduklarını söylemektedir. "Bir düşüncenin 'sağlamlaştırılması' eğer sözlü delillere dayalıysa, bu düşüncenin donmuş olduğunu, zorbalaştığını söyleyebiliriz. Ama eğer bir düşünce zaman farklılığına, bakış açılarının çeşitliliğine rağmen değerini ve önemini koruyabiliyorsa, o düşüncenin (daha doğrusu o düşünce yolunun) insan varoluşundaki temellerle bağlantılı olduğunu anlayabiliriz." (İsmet Özel, *Zor Zamanda Konuşmak*, İstanbul, Şule Yayınları, 2011, s. 19)
"Dogmatik düşünenler ise düşüncenin tutarlı oluşuna önem vermekten ziyade otorite saydıkları mercilerin kabullerine uygunluğu gözetirler. Dogmatik düşünce, arayışı terk etmiş ve kavramlarını dondurmuştur. Böylelikle her türlü bilgilenmeye kuşkulu bir gözle bakar, çünkü kesinliği kavramların yüzeydeki geçerliliğinde bulmuştur. Yürürlükteki kuralların devamına yetecek ölçüde düşünmeye hazırdır. Düşüncenin, derindeki bağlılıktan güç alarak, görünüşteki yapının gerçeğe ne ölçüde uygun olduğuna yönelteceği eleştirilere tahammül gösteremez." (Bkz. İsmet Özel, *Cuma Mektupları 1*, İstanbul, Tiyo Yayınları, 2018, s.13)

düşündürücü olan, henüz düşünmüyor olmamızdır"[157] sözünden hareketle modern insanının düşünceden uzak olması, "hümanistik düşünce"[158] evreninde epistemik özne olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü modern insanın yaşamının merkezinde teknolojik gelişmelere bağlı bilim odaklı bir hayat olmasından dolayı, rasyonel bilgi sınırları içerisinde düşünceden uzaktır. Bilgi enformasyonuna maruz kalmış bir şekilde düşüncesini harekete geçirdiğini zanneden insan, aslında düşüncenin mahiyetine ters düştüğünden habersizdir. Çünkü düşünce, "theoria"[159] ekseninde oluşan bir tasarım değildir. Bu şekilde düşüncenin değerden yoksun olması bilimin öngördüğü neden–sonuç ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla birey zihin etkinliklerini, hayatı pragmatik yaşamak için harekete geçirdiği takdirde insan olma şerefinden de mahrum kalmış demektir. Mantık çerçevesinde daha iyi bir hayat kurma idealizminde olan modern insanın nihai amacı; haz merkezli bir yaşam felsefesi içerisinde endişe ve kaygıdan uzak bir şekilde varlığını oluşturabilme arzusudur. [160]

Yeniçağın hayat felsefesinde, düşünceden kopuk bir varoluşçu anlayışın oluşmasından rahatsız olan ÖZEL, bu durumu dile getirirken Nietzsche'nin tabiriyle "perspektifleri tersine çevirme"[161] çabası içerisinde olmuştur. Bu bağlamda ÖZEL, düşünmenin ne olduğundan ziyade düşünmenin mahiyetine dikkat çekmiştir. Çünkü düşünceyi erdem gibi kendine dönük bir değer olarak gören düşünür, varlığının derinliğine düşünce vasıtasıyla inme çabası içerisindedir.[162] Bundan dolayı düşüncenin,

---

[157] Heidegger, *Düşünmek Ne Demektir*, s. 20.

[158] Hümanistik söylem içerisinde düşünürken nesneleştirilen ve "hakikat empoze edilen" bir nesneleştirme pratiği içerisinde hakikatinden koparılan bir "şeyleşme" mantığı söz konusudur. Dolayısıyla hümanistik söylem içerisinde, Tanrı hakikatinden koparıldığı gibi insanı düşünürken de insanı hakikatinden koparır. Aynı şekilde Varlık düşünülürken de Varlık hakikatinden koparılır. Kısacası düşünülecek şeyi düşünmek durumunda kalındığında bizim onu nasıl düşündüğümüz değil, onun kendisini düşünceye nasıl verdiğini düşünmemiz gerekmektedir. Eğer insan kendi üstünlüğünü göstermek uğruna Varlığı düşünceyle özdeşleştirmeye başladığı takdirde, Varlık artık hakikatin parçası olduğu içkin bir şey olmaktan çıkarılıp, hakikate ulaşmakla yükümlü dışsal bir şey olarak değerlendirilmeye başlanmaktadır.

[159] Bakmak(seyirsel temaşa) anlamına gelen theoria kavramı saf bir bakıştan ziyade bir nesneleştirme pratiği ile ilişkili olarak ele alınır. Çünkü bakabilmek ve görebilmek için bakışın nereye ve hangi gerekçeyle bakacağı ve hangi şeyler arasındaki ilişkileri görmeye çalışacağı önceden belirlenmiştir. Bu nedenle, hiçbir teori başka teorilerden bağımsız olarak görülemeyeceği için iktidar ilişkileri insanların edimleri arasında gerçekleşen ilişkiler ile de yakından ilişkili olarak düşünülür.

[160] Özel, *Cuma Mektupları 1*, s. 256.

[161] Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo - Kişi Nasıl Kendisi Olur*, çev. Mustafa Tüzel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019, s. 9.

[162] Özel, *Cuma Mektupları 1*, s. 482.

varlığın özüyle bizatihi ilişki içerisinde olması, doğrudan insan oluşla ilgili bir mevzudur.[163]

Düşüncenin varlığın hakikati üzerinden okunması insanın varlıkla olan ilişkisini açık bir şekilde göstermektedir. Düşüncenin asli karakterinin, düşünceyi kavramaya çalışma amacında olması ve bu çaba içerisinde açıklayıcı bir bütüne yönelmesi, insana bu dünyada neden var olduğunu gösterir. Bu bağlamda düşüncede ülke ve kültür belirleyici bir faktördür. Farklı ülkelerin farkı yaşam tarzları, düşünme biçimi ve düşünceye konu olan şeylerle onu düşünen arasındaki ayırıcı bir etkendir. Dil, yaşama biçimi ve inanç aksiyomlarının belirlediği düşünce biçimi, gerçekliğin bütün boyutlarına ulaşılabilinmesinde bu aksiyomların varlık karşısında aldığı pozisyonu gösterir. Dolayısıyla varlığının bu dünyada ne anlam ifade ettiğine dair ortak bir paydada buluşan insanlar aynı ırka mensup kişilerdir. İsmet ÖZEL de kendi aslından yola çıkarak düşüncelerini Türk ve Müslüman kimlikleriyle açıklamaktadır. Dolayısıyla ÖZEL'in düşüncesinde ırk kavramı aslında varoluşsal bir mevzudur.[164] İnsanın varoluşuna dair belirginliğinin görüldüğü yer ise Heidegger'in "sükûnet içinde düşünen düşünme"[165] ile kazanmış olduğu bakış açısıdır.[166]

İnsan, varlığının ne anlam ifade ettiğine dair görünür dünyada, toplumun zaman ve mekâna göre değişen ön yargılarına bağlı kalmaksızın kendi başına sükûnet

---

[163] Klasik düşünceden tamamen farklı olan modern düşünce, her değeri anlamsızlaştırdığı gibi düşünmeyi de fenomenlere bağlı kılarak, aklın kategorilerine göre mantık yürütmek olarak yorumlamaktadır. Hümanistik bakışla zekânın ön plana çıkarıldığı modern zamanlarda akıl, eleştirel bir düşünceye tabi tutularak mahiyetinden koparılmıştır. Halbuki akıl, insanın Hakikat'e ulaşması için zihin ve bilince indirgenmeksizin düşünüm aracı olan bir eylemdir. Akıldan uzaklaşan zekâ sahibi modern insan, varlığın merkezine kendisini koyarak "düşünen özne" konumunda kimliğini inşa etmeye başlamasıyla varlığını adeta nesneleştirdiği bir düşünüm pratiğine dönüştürmektedir. Teori odaklı düşünme pratiği içerisinde varlığını nesneleştiren birey, hakikate veya gerçekliğe de kendi perspektifinden bir yorum getirmekte olup hakikatten uzaklaşmaktadır. Hakikatten uzaklaşan insan, değerini de yitirmiş olan bir varlık konumuna düşmüştür. Çünkü düşünme, bütün bir hayat etkinliğinin parçası olmasından dolayı hayatın doğal tezahürüdür. Bundan dolayı, düşünce etkinliği aslında varlığın mahiyetini akılla birlikte bütüncül bir bakışla değerlendirmektir. Bu şekildeki düşünce etkinliği, varlığın hakikatle olan ilişkisinden yola çıkarak düşünmenin tarzını belirlemektedir. Dolayısıyla insan, Heidegger'in de söylediği gibi; *düşünmenin özünü değil anlamını aramalıdır*. (Kasım Küçükalp, Zamansız Düşünceler 2, s.22)

[164] Özel, *Zor Zamanda Konuşmak,* s. 33.

[165] Bütün beşeri kavramlaştırmaların ötesinde, Varlığın dile gelmesi anlamında dilin sahip olduğu bu çağrı karakteri, düşünmenin düşünme tarzının yanı sıra, yönelmesi gereken şeyi de köklü bir biçimde değiştirir. Bu değişim ekseninde düşünme artık, akla içkin olduğu düşünülen kategoriler ekseninde varolanların hesabını kitabını yapmak veya bir teorileştirme veya temsil ilişkisi içerisinde onlar üzerinde yargıda bulunmak anlamına gelmeyip, Varlığın çağrısına kulak kesilmek ve bu çağrının gereğini yerine getirmekle alâkalı bir etkinlik anlamı kazanır.(Bkz.Kasım Küçükalp, *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu:Heidegger ve Derrida,* s.238)

[166] Heidegger, Mcneill, Hammermeister, *Düşünceye Çağıran,* s. 38.

içerisinde düşündüğünde, gerçeklikle ilişki içerisine girmeye başlar. Nitekim ÖZEL de, bu dünyada oluşun bilinci ile düşünce biçimi arasındaki irtibatı gerçeklik üzerine kurmaktadır. Gerçeklik içerisinde insanın bu dünyadaki durumunu değerlendirdiğinde, bu dünyaya geliş aslında vahim bir hadisedir. *"Vahim olan vuku bulmuştur. Her an vahim durumdayız. Vahamet, bu dünyada bulunmaktan başka bir şey değildir."*[167] Bu dünyada yaşıyor olmak vahim bir olaydır. Çünkü insanın bu dünyaya insan olmaya gönderilmesi fakat insanın ilginç bir şekilde insanlık değerlerine karşı duyarsız kalışı normal bir durum değildir. Yaşamak, vahametin tam ortasında olmaktır fakat insanlar yaşamanın ağırlığından habersiz yaşamayı sadece nefes alıp vermek, dünya şartlarına boyun eğerek zamanı doldurmak olarak görmektedir. Hâlbuki nefes alıp vermek yeterli olmadığı gibi aslında kolay bir şey de değildir. İnsanın nerede, nasıl bir şekilde, hangi amaçla o nefesi alıp verdiği basit bir durum değildir bilakis vahim bir olaydır. İşte yaşamanın vahametini anlayan insanlar hayatı, zorunluluklar içerisinde yaşamanın gereği olarak görmedikleri için hakiki (gerçek) bir hayatı yaşamanın bilincindelerdir. Bu yüzden yaşamak vahim bir olaydır. İnsan, vahameti hissetmeye katlanamadığı için bu durumu yok sayar, kendisine dönük bir şekilde nesneye bağımlı, haz odaklı yaşayarak varlığının anlamını büsbütün yitirir. Dünyayı ve kendi varlığını sıradan gördüğü için kendisini şeylerden bir şeye indirgediği bir karaktere dönüşür. Dolayısıyla insan olmanın mahiyetinden koparak şeyleşmeye başlayan insan neticesinde vahim bir şekilde varoluşsal olarak parçalanır. Böyle bir insan–dünya tasavvuru çizen düşüncenin kaynağı sağduyudur.[168]

---

[167] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 161.

[168] Dış dünya ile ilgili olan ve hemen hemen herkes tarafından, tartışılmaksızın ve sorgusuz sualsiz kabul edilen genel inançlar sistemi.
Normal, olağan rasyonel kavrayış gücü, pratik yetenek ve bilgelik olarak sağduyu, ilk doğruları öğrenme, apaçık doğrular olarak algıladığımız ahlâki ve entelektüel ilkeleri kavrama yetisini, insan toplumunda evrensel yargı ve ortak duygu şeklinde somutlaşmış nitelikler, inançlar bütünü; insanın içinde doğup büyüdüğü toplumda, eskiden beri var olduğunu gördüğü teori ve pratiği; bir toplumdaki teori ve pratiği belirleyen, düzenleyen inançlar toplamını tanımlar. (Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Cevizci, Büyük Felsefe Sözlüğü, Say Yayınları, İstanbul, 2017, s.1634) Bu bağlamda sağduyu her zaman rahat yaşamanın gereğini yerine getirmede yardımcı olmaktadır. Rahat yaşamayı; günleri aykırılıklara uğratmadan geçirmek olarak açıklayan İsmet ÖZEL, insanın tedirgin olmayışını tedirgin etmeyişiyle ilişkilendirmektedir. Bu sebepten insan da ÖZEL'e göre doğruyu yürürlüğe sokmakla değil, alışılmışlığın ortalamasını tutturmakla sağduyu sahibi olur. Öte yandan sağduyu her şeyin mutlaka ak ya da kara olmayabileceğini, grinin de bulunduğunu söyleyerek doğruluğu yok ettiğinden dolayı ÖZEL sağduyuya kulak vermemektedir. Çünkü sağduyu herhangi bir şeyin alışılmışın dışına çıkmadan uyulması gerektiği inancında olduğu için kusurları örtmektedir bu durum da hakikatin gizlenilmesine sebep olmaktadır. Doğru ve yanlışı sağduyu ayırmadığından dolayı ÖZEL, sağduyuyu yanılmanın rehaveti olarak tanımlamıştır. (Bkz. İsmet Özel, *Cuma Mektupları 2*, İstanbul, Tiyo Yayınları, 2018, s. 335)

Sağduyu sahibi her insan hangi kültüre mensup olduğu fark etmeksizin gerçek düşünceden uzak bir şekilde hayatın anlamından kopuk yaşamaktadır. Çünkü sağduyu, düşünceyi "idea"[169] olarak görür. Bu sebepten duyulur, düşünülür dünyada insan, sağduyunun sesine kulak vererek hayatını ekonomik ve politik olaylar içerisinde geçirir, gündelik meselelerle varlığının mahiyetinden uzaklaşır, hayatiyetini koruyamaz. Sağduyudan dolayı düşüncenin mahiyetinden kopuk bir şekilde hayatın bütünlüğünü kavrayamayan insana ÖZEL, hayatiyeti koruma yolunu şiirle göstermiştir. Şiir, insanın bu dünyada bulunurken nesnelerle olan ilişkisindeki vahameti kavramasında yardımcıdır. Şiirin böyle bir özelliğinin olmasının sebebi; insanın yapmış olduğu haksızlık ve zulümlere rağmen insan olarak savunulmaya değer bir tarafı olduğuna işaret etmesindendir.[170] Bu sebeptendir ki*"düşünme şiir söylemediği için, ama dilin köksel söylemesi ve konuşması olduğu için şiirin yakınında kalmak zorundadır."*[171]

İnsan eğer şiirin rehberlik ettiği anlam alanı ile hayata bakmayıp sağduyunun sesine kulak verirse, şiir ve düşüncenin iki ayrı şey olduğunu görmesi kaçınılmaz olur. Sağduyu insana, şiirin belirli özelliklerden kurulmuş sözlü bir yapı olduğunu gösterir. İnsan da sağduyudan dolayı şiirin aslında düşünmenin farklı bir türü olarak hayata karşı bir eleştiri olduğunu kavrayamaz, yaşamın yeniden değerlendirilmesi için düşünce ile birlikte birer aracı olduklarını göremez. Hâlbuki şiir, *"insanın büyüdüğü alanda büyüklüğü anlaşılan veya büyüklüğü kabul edilen şeydir. Birey olarak da, tür olarak da insan kendi önemini ileri sürmek gereğini duyduğu zaman şiire sarılmıştır."*[172] Eğer kişi, ömrünü başarı merkezli bir yaşama hedeflemişse, şiir o insanın hedeflerine bir katkıda bulunamaz. Çünkü sağduyu tarafından biçilen dünyaya ait değerler şiirin yapısında yoktur. Şiir sayesinde insanın gözünde bu değerler küçülür. İnsan, dünyaya ait olan bu değerleri küçük görmeye başladıkça da şiir büyür.[173]

Düşünür kimliği ile İsmet ÖZEL, sağduyunun idealar şeklinde edinmiş olduğu düşünce yapısından ayrı bir şekilde varlığının sırrına şiirle erişmeye çalışmıştır. Şiir, bir düşüncenin neticesinde oluşmaya başlar fakat şiirin doğuşuyla vuku bulan şey, şiirin ilk

[169] Düşünmenin kategorilerinden biri olarak varlığın varolma biçimine karşılık gelmesi olarak idea, varlıkla düşüncenin özdeş olduğu varsayımından yola çıkarak düşünceyle evrenin hakikatine açılacağını sanmaktadır. Oysaki bu varsayım insanın hümanistik bir düşüncenin epistemik evrenine hapsolduğunu göstermektedir. Fakat insan bunun farkında olmadığından dolayı Varlığı bütünlüğünden koparark hümanistik bir metafiziği adeta meşrulaştırmıştır.
[170] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 30.
[171] Heidegger, *Düşünmek Ne Demektir*, s. 151.
[172] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 30.
[173] Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, s. 78.

adımda düşünceyle oluşmasından üstündür. *"Şiir, kendi başına öyle bir düşüncedir ki, düşünme eylemini de aşabilir."*[174] Demek oluyor ki, sağduyunun tanımladığı düşünce kavramı bireyin şiirle bağ kurması gerektiğinde yarar sağlamamaktadır. Şiir, sağduyu tarafından sunulan düşünme kalıplarının bir uzantısı değildir bilakis şiir, düşünme kalıplarının temelini sorgulamaktadır.[175]

Beşerden sıyrılıp insan olma yolunda kendisinin bir bütüne ait olduğu duygusunda olan kişilerin rehberi şiirdir. Bu bakımdan insanın şiir karşısında almış olduğu tavır, dünyada kendini hangi yere ait hissettiğini de belirler. Yalnız bu tavır, şiiri bireyin dünya görüşünün kaynak metinleri olarak göstermez, temsil ettiği kişilerin estetik bütünlüğünü ifade eder.[176] İnsanın tarih boyunca, dünyada bulunuşuna dair meseleyi sadece şiirle bilmesi şiirin bu muhtevasından kaynaklanmaktadır. Şiirin böyle bir muhtevayı barındırmasının sebebi; yaşamın içerisinde sadece şiirin görülmeye değer olanı çıkarmasındandır. Bu yüzden şiirde ne anlatılmak istendiğine dair bir çalışma yapılamayacağını ÖZEL şu şekilde ifade etmektedir:*"Her neye 'şey' denmişse o şey artık şiirden başka bir şey olamaz."*[177] Çünkü *"şiir aslında odur ve şair şiirin aslına ilişkin olanı perdeleyen sözleri silmiş bir insandır."*[178] Bu sebepten dolayı bazı düşünceler şiirleştirilemediği gibi şiir de salt bir düşüncenin ürünü haline getirilemez. Şiir, düşünmenin farklı bir türüdür. Çünkü kimse düşündüklerinin şiirini yazamaz, aynı şekilde yazmakta olduğu şiire düşündüklerini ekleme başarısını da gösteremez.

Gerçek bir şair, düşünceleri sistematik olarak gruplandırmaz; insanın varoluşuna dair endişeleri, beşeri durumu şiirde toparlar.[179] Filozofları şairlerden ayıran nokta burasıdır. Filozoflar, insanın varoluşuna dair endişelerinden bahsederken düşüncelerinin kanıtı için ideaları araç olarak kullanırlar. Şiir ise düşünceyi kanıtlayan, ölçen bir özellik arz etmez. Bu yüzden "*şiiri fikirler değildir yazdıran, kelimelerdir."*[180] Çünkü şiir, dilin bir sanatıdır. Bundan dolayı insan, düşünce yoluyla varlığının künhüne varamaz ancak şiirle bu bilgiye ulaşabilir. Her şair gibi İsmet ÖZEL de, düşüncelerini şiirle ifade etmediği gibi, düşüncesini şiir yoluyla pekiştirmemiştir. ÖZEL'in yaptığı şiirinin yanına paralel bir şekilde düşüncesini koymak olmuştur. ÖZEL de şiirleriyle,

[174] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 204.
[175] a.g.e., s. 183.
[176] a.g.e., s. 40.
[177] Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, s. 11.
[178] Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, s. 18.
[179] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 182.
[180] Özel, *Başını Örten Kızlar Felsefe Bilmelidir*, s. 85.

insanların belirli zihin etkinlikleriyle oluşturdukları düşünce kalıplarını yıkmayı hedeflemiştir. ÖZEL'e göre şiir öyle bir yerde durmalıdır ki, insan zihni etkinliklerini şiirin kazandırdığı dinamizmle sürdürebilsin.[181] Fakat Kartezyen düşünceyle birlikte değişen dünyanın zihin yapısında şairler, şiirin karşısında bilim ve felsefeyi doğru bir şekilde hesap edememişlerdir. Nitekim Rönesans'ta şiirin, hümanist düşünce içerisinde belirli bir zümrenin zevki haline gelmesiyle birlikte güzel bir söz sanatı konumuna inmiş ve neticesinde şiir de modernliğe maruz kalarak yeni ve farklı bir kimliğe bürünmüştür.

Şiir ve düşünce ayrımı antik çağlardan itibaren insanlığı meşgul etmiştir. Hâlbuki ÖZEL şiir ve düşünceyi ayırmak bir yana, ikisinin birlikteliğinin hakikate açıldığı kanaatindedir. ÖZEL, şiir ve düşüncenin birlikteliğini Heidegger'in *"düşünce şükreder"* sözüyle açıklığa kavuşturmaktadır. Heidegger'in bu sözünü referans alarak düşüncenin yalnızca bir zihin ürünü olmadığını, beraberinde bir ahlak getirdiğine değinen ÖZEL, şükreden düşüncenin sonuç ne olursa olsun sanata bağlandığına dikkat çekmektedir. *"Sanatın özü şiirdir. Şiirin özü ise, hakikatin kalıba dökülmesidir."*[182] Bu bağlanışın kendi başına bir değer olduğunu anlayan ÖZEL, Türkiye'de sağduyuya uyularak şiir ve düşünce ayrımına gidilmesini; Batı düşüncesi eksenli medeniyet değişimine ve buna bağlı olarak dilin gücünü kaybetmesine bağlamaktadır.[183] Heidegger'in *"dil varlığın evidir"*[184] söyleminden yola çıkarak, dili Varlığın aydınlatılmasında bir imkân olarak görmektedir. Varlık eğer dil sayesinde kendini muhafaza ediyorsa, modern düşünceyle birlikte klasik Türk edebiyatı ihmal edildiği için Türk varlığının korunması da pek mümkün gözükmemektedir. Türk toplumunun dilde ihtiyaç duyduğu şeyin şiir olduğu hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Çünkü Türk milletinin toplum hayatında değerlerini yansıtması ancak şiirle mümkündür. Bu sebepten ÖZEL, insanın şiirle alakasını insanlıkla irtibatlandırır ve şiir sayesinde kişinin

[181] Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz-2*, s. 111.
[182] David West, *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, çev. Ahmet Cevizci, 2. bs., Paradigma Yayınları, 2005, s. 172.
[183] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 49.
[184] Heidegger, "Dünya, bir dünyaya ilişkin kavrayışımızdan ayrılmaz" söylemiyle sadece bölünemez olan Dünya içindeki Varlık'ı açıklar. Bununla birlikte, dünyaya ilişkin kavrayışımız da dilimize ayrılmazcasına bağlıdır" diyerek hakikat anlayışına farklı bir boyut getirmektedir.(Detaylı bilgi için bkz. David West, *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, İstanbul, Paradigma Yayıncılık, 2016, s. 172) İsmet ÖZEL de bu düşünceden yola çıkarak Türk milletinin dil yoluyla insanlaştığını, milli karakterin ise dilin belirli bir üslubuyla kazanıldığını söyleyerek dinin ve milliyetin nerede, ne ile başlayıp bittiğini dil ile ilişkilendirmektedir. (Detaylı bilgi için bkz. İsmet Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, İstanbul, Tiyo Yayınları, 2019, s. 150)

dünya ile arasındaki münasebetinde bir istikamet tayin eder.[185] Bu bilgiler ekseninde bir istikamet derdinde olan Türk Müslüman şair ve düşünür İsmet ÖZEL'in düşünce yapısını anlamak için, onun nazarında şiir–edebiyat–felsefe ilişkisinde Türkiye'de hangi anlamların karşılık bulduğunun öğrenilmesi gerekmektedir.

2.1. EDEBİYAT – ŞİİR – FELSEFE İLİŞKİSİ

İnsan düşünce yoluyla anlamı oluşturur, oluşturduğu anlamın yöneliminde yaşar ve yaşadıklarını yorumlar. Anlam–yorum ekseninde yaşayan insan, 'dil' aracılığı ile hem kendi dünyasını hem de tarih ve kültürünü oluşturur.[186] İnsan düşüncesinin ürünü olan, kültürel yapı niteliğindeki dili İsmet ÖZEL, insanın öğrenme, anlama ve insanlaşma yolunda istikamet bulması için temel başvuracağı kaynak olarak görür. *"Bir üslubun yapısı bir kişilik yapısına benzer"*[187] söyleminden hareketle dil, kendisiyle birlikte insanı, insanla birlikte kendisini açıklayan, varlığın özünü belirleyen bir yapıdır. Dil, *"aklın en dingin ve dolaysız ifadesi"*[188] olduğundan dolayı, kendisini canlı bir tarzda ifade eder, bu sebeple de kendi bağlamında ele alınır. Dolayısıyla dil, hayat verici bir özelliği içinde bulundurur, sürekli değişen çeşitlilik içerisinde özüyle irtibatını kuvvetlendirir.[189] Heidegger'in *"bırakın dil konuşsun"*[190] söyleminde geçtiği gibi insan dili ile varlığının mahiyetini belirginleştirir.[191] Bu belirginleştirme eylemi ancak dilin, düşünceye eşlik etmesi ile mümkündür. *"Her dil bir dünya görüşüdür ve diğer milletlerden farklı olduğunu gösteren bir semboldür."*[192] Milletlerin yaşam tarzları, felsefesi ve sanatının yüksek anlatım olanaklarıyla bezenmesini dilin gelişimine bağlayan ÖZEL, milletlerin bilinç düzeyinin yükselmesinin de yine dile verilen değerle mümkün olacağı kanaatindedir.[193] Dile yönelik böyle bir tutum aynı zamanda onu salt

---

[185] Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, s. 153.
[186] Doğan Özlem, *Anlamdan Geleneğe Kimlikten Özgürlüğe Kavramlar ve Tarihleri 3*, İnkılap Kitabevi, 2010, s. 35.
[187] Alexander Nehames, *Nietzsche Edebiyat Olarak Hayat*, çev. Cem Soydemir, Doğu Batı Yayınları, 2016, s. 69.
[188] Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling, *Sanat Felsefesi*, çev. Merve Ertene, Serhat Arslan, 2. bs., Doğu Batı Yayınları, 2020, s. 325.
[189] Onur Bilge Kula, *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı - 1*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, s. 47.
[190] Özel, *İrtica Elden Gidiyor*, s. 45.
[191] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 153.
[192] Kula, *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı - 1*, s. 59.
[193] Burada dikkat edilmesi gereken husus; insan bir yandan dil yoluyla varlıkla ilişkisini gösterirken diğer yönden de dekonstrüksiyonist bir okumayla ele alındığında, dil veya konuşma sahibi olmak insanın güçlü yanı kadar hakikate karşı körlüğüne de sebebiyet veren güçsüz yanını oluşturmaktadır. Çünkü insan, bir yandan dil yoluyla hizmetine sunduğu varlığın konforunu yaşarken diğer yandan da

bir gramer örgüsü olmaktan çıkaracak çok daha güçlü, etkili ve organize bir yapıya dönüştürecektir.

Dil vasıtasıyla beşer, insanlaşma yolunda ilerlerken onu bir adım ileriye götüren şiirdir.[194] Bilinç içeriklerini, duyguları, düşünceleri tutarlı bir anlam çerçevesi içinde ifade etme yolu olan dil, sanatın en üst katında yer alan şiirin hissettirdiği "bilgi" vasıtası ile şekillenmektedir.[195] *"Şiir insana kendi içinden bilgi verir. İnsanı insanların dışına çıkabilmiş gibi betimlemez, açıklamaz, gidilecek yönü göstermez. Beşeri bir sestir o insan sesidir, hemcinslerine seslenir."*[196] Şiir, söz, akıl ve düşünce birlikteliği ile meydana geldiğinden dolayı ÖZEL, şiiri logosa ilişkin bir olay olarak görmektedir. Her çağda ve her kültürde dil, kendisini şiiri aracı yaparak bütünleştirdiği için ÖZEL de dilin şiir içerisindeki yapısını, edebiyat, felsefe ve bilimsel metinlerden farklı olarak, varoluş alanı ile oluşturmaya çalışmıştır.[197] Bu nedenden ötürü ÖZEL, şiiri hakikat olarak kavrar. Bu sebepten dolayı şiirde nesnelere dayanarak bir yapı kurulmaz. Çünkü şiirin kurmuş olduğu yapı, *"nesneleri bahane ederek dili açar."*[198] Bu bilgi ekseninde şiir, dilin gerektirdiği şekilde insanın dayanacağı bir dayanak olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla şiir, dil ile varılabilen en yüksek değer alanıdır.[199] Bu bağlamda şiir–dil ilişkisini şu şekilde özetlemek mümkündür: *"Şiir, dili kurtararak var olmaz. Şiir, dil vasıtasıyla kendini kurtarır."*[200] Bu sebepten edebi metinlerde dilin çok anlamlılığına yer veren sadece şiirdir. Çünkü dilin çok anlamlılığı gerçektir, şiir işte bu gerçeğe sahip çıkarak insanın sahici dili olma özelliğini taşır. Şiirin çok anlamlılığı sayesindeki çağrışım özelliği, insanın varlık–dünya ilişkisinde sıkışıp kaldığı zamanlarda yurt görevini üstlenir. Böyle bir yurdun olmasına duyduğu güvenle insan, diğer insanlarla

---

sınırlandırıp mutlaklaştırdığı ve rasyonel bir dile ile kuşattığı anlam içerisinde farkı yitirir. (Bkz. Kasım Küçükalp, *Zamansız Düşünceler*, İstanbul, Onto Yayınları, 2017, s. 36)

[194] İsmet ÖZEL sanat eserlerinin insanın bir duygusuna dokunduğu nispette tesirini göstereceği düşüncesiyle dilden öğrenilenin şiirden öğrenilecek olanın çok altında olduğu görüşündedir. Dolayısıyla şiirin söylemiş olduğu sözün ulaşma çabası içerisinde işe yarar disiplini sağlaması ona göre etimoloji değildir. Çünkü ÖZEL'in perspektifinde dilin mahiyeti hakkında en sağlam bilgiyi insana şiirin kendisi vermektedir. Bu bakımdan ÖZEL, dilin eğer o yörede söylenilmiş olan sözün, şiirin gölgesine sığınmadığı zaman, kişinin mahiyetini görmediğini bu bakımdan da kendisine gelemediğinden bahsederek şiiri en üstün bilgilenme aracı olarak görmektedir. Bu hususta dolayı ÖZEL, şiirin şuurla alakasının inkâr edilemeyeceğinin sürekli altına çizerek şiirin mahiyetinden kitaplarında sıklıkla bahseder.

[195] Özel, *Küfrün İhsanı Olmaz*, s. 275.

[196] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 32.

[197] Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, s. 193.

[198] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 87.

[199] Özel, *Kırk Hadis*, s. 268.

[200] Özel, *Başını Örten Kızlar Felsefe Bilmelidir*, s. 237.

aynı olmadığını idrak ederek yaratılışının bilgisine ulaşmaya çalışır.[201] Şiirin gücü bu noktadan yani insanın varlık–dünya ilişkisine uyum sağlayamamasından gelir. İnsanın hem bu dünyaya özgün teçhizatlarla yaratılması hem de varlığına uyum sağlayamamasının nedeni heves ve aklnı mezcedip beşerden insanlığa yükselememesindendir. Şiir sayesinde insanlık mertebesine yükselebilen insanoğlu, aslına ait bir sese ulaşır. Bundan dolayı şiire akılla ulaşılan bilgilenme aracı olarak bakılamaz.[202]

Şiirin sadece bilgi ve dilin tekamül çizgisinde olmadığını İsmet ÖZEL, şiiri insanın biricikliğine dayanarak göstermiştir. Şiir, bilme isteğini insana davet etmektedir. Bu sebepten şiiri anlamak, şiir hadisesinin ne olduğunu bilmek şiiri, kendine ait bir yer işgal etmediğini kavramakla, herhangi bir tasnife, kalıba sığdırılamayacağını kabullenmekle olur. Şiir, insana eşref–i mahlukat olma şuurunu verir. Bundan dolayı edebiyat ve felsefe şiirin bulunduğu kata yükselemez.[203] Felsefe ve edebiyat sadece bilgi yolundadır fakat şiir, ÖZEL'in tabiriyle *"bilmeği meslek kılan bir uğraşı alanıdır."*[204]

Felsefe, kendi sınırlarını belirleyip, dil ve bilginin sınırlarını zorlayan bir sorgulama içerisinde, sistematik bir süreçten geçtiği için şiire yakın olsa da aslında şiirden farklıdır. "*Felsefe, tarihi boyunca şiirsel başlangıcın düşünümü olarak belirlenmektedir"*[205] Bu noktadan hareketle felsefe, şiirsel söylemin içinden fikirleri dile getiren ve bütünlülük içerisinde olan "praksis"[206] tarzında bir düşüncedir. Dolayısıyla felsefe, Derrida'nın düşüncesinden yola çıkılarak izah edildiğinde *"ne ise o olabilmek için bir öteki olarak edebiyata başvurur."*[207] Çünkü edebi olan, bir dilin gelişmişliğini gösterdiği için felsefi düşüncenin ifade edilişi, sağlam bir edebiyat dilinin oluşmasıyla mümkündür. Düşünce, eğer güçlü bir edebiyatı taşıyabilecek durumda değilse felsefi

---

[201] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 34.
[202] Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, s. 192.
[203] a.yer.
[204] a.g.e., s. 53.
[205] Jacques Derrida, *Edebiyat Edimleri*, çev. Ali Utku, Ketebe Yayınevi, 2020, s. vii.
[206] İlkçağ Yunan felsefesinde, ahlaki ve siyasi davranış ve faaliyeti de içine alacak şekilde, insan davranışı ve eylemi için kullanılan terim, modern felsefede Marks'ın daha önce düşünce ve teoriden ayrı ve bağımsız olan praxis'i, salt emekten farklı olarak, insana has özgür ve bilinçli yaratıcı faaliyeti tanımlar. Böyle bir etkinlik, bilgi temeli üzerinde yeni ve daha iyi bir düzen kurabilmeye muktedir olan bir eylem türüdür. (Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü, İstanbul, Paradigma Yayınları, 1999, s.713)
Marx'la birlikte, önceleri düşüncenin alanı içinde kalan kuramdan kopuk olduğu savlanan praksis yeni bir boyut kazanmış; dünyayı dönüştürmeye yönelik devrimci bir çaba bağlamında, "kuramla eylemin birliği" diye tanımlanmıştır. (Detaylı bilgi için bkz. Sarp Erk Ulaş, *Felsefe Sözlüğü,* Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002, s.1183)
[207] Derrida, *Edebiyat Edimleri*, s. iv.

olarak ifade edilmesi de olanaksızdır. Zira felsefede ifade edilmesi yetersiz kalan insanın durumu, edebi dilde imgesel anlatım sayesinde somutluk kazanır. Bu yüzden edebiyat, sadece salt bir estetik zevk değildir, aynı zamanda belirli felsefi düşüncelerin ifade edilebilirlik alanıdır.*"Edebiyat, dilin özüyle, hakikatle ve özle, genel olarak özün diliyle de çektiğimiz bu sıkıntının yeri ya da deneyimidir."*[208] Bu sebeptendir ki edebiyat, "hakikat ötesi bir hakikat"e olanak tanır. Bundan dolayı Batı felsefe geleneği içerisinde edebiyat ve felsefe giriftliği *edebiyat nedir?*[209] sorusuna verilen cevapta belirginleşmiştir.

Felsefe ve edebiyat, epistemolojik bilgi sınırları dahilinde düşüncesini ispat etme sorumluluğu içinde paylaşılabilen bir hayatı yaşatma arzusundadır. Şiir ise istikamet üzere bir hayat çizgisinde olduğundan dolayı felsefe ve edebiyatın akılla sığdıramadığı bir yerdedir. İnsan, felsefeye başvurarak öğüt alır, hayat yolculuğunda nereye doğru yürüdüğünün cevabını felsefeye sorduğu sorulardan öğrenir. Fakat şiire sorular aracılığı ile başvurması mümkün değildir. Nesir türünde yazılar, mantık kuralları çerçevesinde, belirsiz anlatımdan uzak bir şekilde, arınmış dil olma çabası içerisinde yazılırken; şiir, doğrudan, aracısız bir anlatıma sahiptir. Şiire özgü sorular yoktur, zaten şiirin kendisi soru olmasından dolayı meydana gelmiştir. Şiirin bu benzersizliğine dikkat çeken ÖZEL, bireyin şiiri görebilmesinin aslında şiirin gösterdiklerinden büyük olduğunun üzerinde durmaktadır.[210] *"Şiir, akıl ve hayatın tam da buluşma noktasıdır: İki tanımlanamaz öz."*[211] Yazı türü içerisinde sadece şiir, her zaman diliminde toplum hayatının yapısını, değerlerini yansıttığından edebiyattan ayrıdır. Dolayısıyla düzyazının görevi şiire yüklenemeyeceğinden şiir, düz yazıdan ayrılır.[212] Netice itibariyle "*dil birinde ne ise, ötekinde o değildir."*[213]

Şiiri edebiyatın diğer yazı türlerinden ayıran noktayı İsmet ÖZEL, şiirin sözü, töze ilişkin biçimini belirgin kılmasıyla ilişkilendirmiştir. Sözlü bir metnin şiir değerini

---

[208] a.g.e., s. 55.

[209] Bu bilgiler ışığında Derrida, edebiyat nedir? sorusuna şu şekilde cevap vermektedir: "Her şeyden önce bu, edebi değil, felsefi bir sorudur; edebiyatına özüne ilişkin bir bildirimi, edebiyatı edebiyat olmayan her şeyden ayıran şeyi talep eder. Ve felsefe, edebiyatın ve edebiyat olmayanın her ikisinin birden niteliklerini daha açık biçimde saptamak için, edebiyatın geleneksel olarak ayırt edildiği şeyler arasında yer alır. Ne var ki edebiyat, bilindik türde bir nedir olarak anlaşılmaz." (Derrida, Edebiyat Edimleri, s.1)

[210] Özel, *Desem Öldürürler, Demesem Öldüm*, s. 52.

[211] Valery, *Şiir Sanatı*, s. 23.

[212] Tüzer, *İsmet Özel Şiire Damıtılmış Hayat*, s. 93.

[213] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 52.

taşıması şiirin veciz ifadesinden kaynaklanmamaktadır. Şiiri değerli yapan unsur, şiirde anlamanın kural olarak düşünülmesi fikrinin mümkün olamayacağı bilincidir. Bu sebepten dolayı şiiri sistematik bir düzende nesir yazısına dökmek, şiirin özünü anlayamamaktan kaynaklanmaktadır. Bir diğer yönden şiiri, edebiyat ve diğer sanat dallarından ayıran en önemli nokta, sözel olanın tözel olanla ilişkisini bilim ve felsefede yapıldığı gibi kaosu kozmosa dönüştürmemesidir. Bilakis şiir, kozmosun kaostan türediğini gösterir.[214] Şiirin bu şekildeki bir yapıdan teşekkül etmesi onu edebiyatın bir bölümü olmadığına dair delilidir. Bundan dolayı ÖZEL, çağdaş zamanlarda şiiri edebiyatın bir çeşidi olarak kabul edenleri hata içerisinde görmektedir. Çünkü şiirin dille olan bağlantısı onun edebiyatla alakalı olduğunu gösterse de şiir, sadece dil ile ilişkisini temsil etmediğinden dolayı edebiyatın şiiri kuşatması mümkün değildir.

Şiirin, modern dünyada edebiyatın bir kesimi gibi tanımlanmasıyla birlikte düşünce dünyasıyla arasındaki ilişki de kopmuştur. Şiirin değerinin düşmesini ÖZEL, toplumların varoluş kaygısından ayrı bir şekilde, şiiri ontolojik konumundan koparıp sadece üretim odaklı bir sanat olarak görülmesi ile ilişkilendirmiştir. Sanat konumunda düşünülen şiir, artık bir bilgilenme aracı değildir, varlığını ideolojik bir kimlikle oluşturmaktadır, bu sebepten anlamdan da uzaklaşmıştır. Hâlbuki anlam, edebiyat ve felsefedeki gibi yazılı metinlerde korunamadığından sadece şiirin himayesindedir. Şiir de anlam ile alakalı olduğundan dolayı şiirin formunu belirleyen, onun özüdür.[215] Eğer şiir, bir anlamdan bahsetmiyorsa başka bir yazılı metne başvurmaya gerek yoktur. Çünkü sadece şiir insana bundan sonrasını, şiirden ötesini anlamlandırabileceği bir ifade alanı ile karşılaştırır.[216]

Şiir, edebiyat ve felsefede olduğu gibi mutlak bir düşüncenin ürünü olmadığından dolayı dünyaya karşı tepkisi de farklıdır. Şiir, çözümlemeci düşünsel yaklaşım ile dünyaya totaliter bir gözle bakar. Şair, anti totaliter bir tavırla kendi bütünlüğünü elinde bulundurur. Felsefe de dünyaya karşı duruşunu varlığının bilinciyle geliştirir ve insana daha yüksek bir ahlak yolunu açar. Fakat felsefenin insanı götürebileceği noktayı ÖZEL, insanın hayatında zorunlu olarak maruz kaldığı etkiler olarak belirtmektedir. Hayatın paradokslarını gösterme amacıyla yola çıkan felsefe, mutlakiyetçi bir bakışla meseleleri ele aldığı için şiirden ayrılır. Şiir, hayatın

[214] a.g.e., s. 75.
[215] Schelling, *Sanat Felsefesi*, s. 326.
[216] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 184.

dikotomilerini okuyucusuna sadece işaret eder. Bundan dolayı felsefe, kişinin varlığında sahip olduğu yeri öncelikle olarak ele almamaktadır. Dolayısıyla felsefenin hakikate ulaşma amacıyla çözmeye kalktığı meseleler, ondan istenilmesi gereken düşünce yapısıyla kurgulanır ama bu zihinsel süreci de kendisi düşünüyormuş gibi ele alır. Dikkat edilmesi gereken nokta hakikate, felsefede olduğu gibi insanın zihinsel bir süreçte, düşüncesinin nerelere kadar ulaştığını görmek ve göstermek, aynı zamanda bir merakı gidermek için ulaşılmaz, insan hakikate ancak kurtuluşa ermek için yönelir.[217] Bundan dolayı şiir, felsefenin ulaşamadığı bir anlatımla yoluna devam etmektedir. Milletlerin felsefe ile türemeyip şiirle oluşmasının sebebi bu anlatımdan kaynaklanmaktadır.

Şiirle varlığını ispat eden Türk milleti, toplum yapısını Batı medeniyetinin yaşam tarzı ve kavrayış biçimiyle değiştirmesiyle birlikte Batı etkisinde edebiyat ve şiir anlayışını geliştirmiştir. Yeni Dünya düzeninde, değişen şiirin muhtevası, Türk şiirini de oldukça etkilemiştir. Bu sebepten Türkiye'nin modernliğe olan katkısını ÖZEL, şiirle ilişkilendirmektedir. Modern Türk şiirinin meydana gelmesiyle birlikte Türkiye ile modern dünya arasında bir uyum olmuştur.[218]

Modernist Türk şairler, varoluşçu düşünürler gibi bu dünyada var olmanın bilincini geliştirmişlerdir ve neticesinde de sıradan insana yabancılaşmışlardır. Bu sebepten modern şiir bir edebiyat türü olarak değil, bir yaşantı olarak doğmuştur. ÖZEL, Türk şiir geleneğinin modern zamanda değişmesini; şairlerin Türkiye'de şiirin ne anlam ifade ettiğini kavrayamamalarına bağlamaktadır. Nesilden nesile aktarılarak geliştirilen Türk şiir geleneği, modern şiirle birlikte geleneğin değerlerini yıkmıştır. Şiirdeki derin bilinç sahibi olamayan modern şairler, değişen her değer gibi şiirlerini, antikapitalist bir duruş olarak sözel teknikle kaleme almışlardır. Bu şekilde şiiri manzumeleştirmeye çalışan şairler, sadece edebiyat yapmışlardır. Çünkü şiir, kendi biricikliğinden dolayı insanlığa ulaşılacak bir alana işaret etmediğinde, edebi söylem mahiyetinde kalır. [219] Bu bakımdan modern zamanlarda yaşayan Şair İsmet ÖZEL'in şiirlerini modern şiirler arasında değerlendirmemek gerekmektedir. ÖZEL, şiirlerinin temelinde, kendisi ve milletinin varoluş bilincini oluşturur. Şiirlerinin dokusunda Şair'in en önemli meselesi, toplumun; değerleri, dünyaya bakışı ve özlemleridir.

[217] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 284.
[218] Tüzer, *İsmet Özel Şiire Damıtılmış Hayat*, s. 102.
[219] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 157.

Şiir, insanların varoluşuna dair endişelerinin toparlandığı yerdir. Bu yüzden Türk insanı için şiir, hayati bir ihtiyaçtır. Fakat ÖZEL, ülkesinin insanı için şiirin hayati bir ihtiyaç olduğu benzetmesini eksik bulmaktadır. Şiir, bir Türk için aynı zamanda milli kimliğinin asli göstergesidir.[220] Şairin böyle düşünmesindeki temel etken Türkiye'de divan şiiri ile başlayan şiir söyleme geleneğinin olmasıdır. Yüzyıllardır Türk toplumu, düşüncelerini şiirle ifade ettiğinden dolayı Türkiye'de klasik kültürde düz yazı geleneği olmamıştır. Şiirler, Türk topraklarında düşüncelerin felsefi boyutudur. Yunus Emre ile başlayan şiir söyleme geleneği, Batı düşüncesinin Türkiye'de hakimiyet kurması sonucunda terk edilmiştir. Tanzimat Fermanıyla bâtıllaşmaya başlayan Türk, şiiri göz ardı ederek Batı düşüncesi ekseninde zihni meselelerle meşgul olmaya başlamıştır ve şiire odaklanmayı bırakmıştır.[221] Halbuki şiir, Türk insanı için kendisini sorguladığı asıl yerdir. Sadece şairler, Türkiye'nin bir kimliği ve kendine mahsus yolu olması gerektiğini topluma söyleyen kişilerdir. Avrupa'da ilim adamları varken Türkiye'nin sadece şairlerin olmasının temeli bu noktadan kaynaklanmaktadır. Avrupa, kendini ve dünyayı sorgularken bilim ve felsefe alanlarında gelişmeye başlamıştır fakat bu sorgulamayı yaparken şiire odaklanmamıştır. Çünkü bilim ve felsefe karşıt bir düşünceyle gelişimlerini sürdürebilirler. Eğer bir düşünceye saldırılmazsa o düşünce varlık sebebini kaybeder, başka düşüncelerle çatışmaya girmediği için düşünme biçimi zayıflar ve sonunda yok olur. Şiirin yapısında düşüncenin etki uyandırması gibi bir durum söz konusu olmadığı için şiir, diğer bilim dallarından farklıdır.[222]

Bu bilgiler ışığında şiir, edebiyat ve felsefede bulunmayan bir bilgi türü ile bağlantı kurmaktadır. Bu bilgi türünü ÖZEL, *"kendilik bilgisi"*[223] olarak açıklar. *"Kendilik bilgisi"* insanın yaşantısında, varoluşunun hangi gerçekliği taşıdığının bilgisini verir. İnsanın "mevcudiyet metafiziği"[224] altında varlığını görmesine engel olan gerçekleri yok eder. Çünkü bu gerçekler, insanı tanımlarla bir kalıp içinde olmasına zorlamasından dolayı bireyi ontolojik bilgiden koparmaktadır. Bu bağlamda şiirden doğan kendilik bilgisi, ben'in mevcudatla olan ilişkisinde yön belirleyici bir nitelik kazanır. *"Kendilik bilgisi"* ile kendisini tasarlayabilen insan, şiirle kurduğu bağ

[220] Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz-3*, s. 145.
[221] Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz-2*, s. 110.
[222] Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz-3*, s. 135.
[223] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 94.
[224] Bir sonraki alt başlık olan Metafiziksel Düşünce Eleştirisi Bağlamında İsmet Özel'in Varlık – Bilgi Anlayışı konusunda açıklanmıştır

neticesinde insan oluş yolunda önemli bir adım atmış olur. Fakat kendilik bilgisi insanın emniyet bölgesinde yer alması için güvenilir değildir. Çünkü *"kendilik bilgisi"* Sokrates'in öne sürmüş olduğu *"kendini bil"* düsturundan ayrıdır. Kendilik bilgisi şiirle kazanılan bir bilgi türüdür. Beşeri duyumları içine alan bir bilgilenme olarak bu kavramdan bahseden ÖZEL, bu bilgi türünün insan oluş yolunda giderek daha fazla insanın duyumlarını arttırdığından bahseder. Bundan dolayı insanın kendini şiirle bilmesi, varlık–bilgi ilişkisi ekseninde din merkezli bir teslimiyetle varlığını belirginleştirdiği anlamına gelir. Kendini bilen insanın kendi emniyet bölgesini keşfettiğini İsmet ÖZEL şu cümlelerle açıklamaktadır:

> *"(...)Bunu yapabildiği oranda beşeri duyumlarından kendi emniyetini tehlikeye sokan kısmı yontar. Yani insan kendini tasarlayabilsin diye kendilik bilgisine ulaşır ve buna mukabil insan kendini azaltmak için kendini bilir."*[225]

İsmet ÖZEL'in yukarıdaki açıklamayı yapmasının sebebi, insanın mevcudatla ilişkisinde "ben" dediği zaman, Yaratıcı tarafından ona biçilen yerin bilgisine ulaşmasıyla ilişkilidir. Kendisine haber verilen *"kendini bil"* düsturuna kendilik bilgisiyle uymakla yaşamın anlamını bulur.[226] İnsanın kendini bilmesi ihmal edildiği takdirde bilgiden iki tarzda kopması da kaçınılmazdır. ÖZEL bu iki kopuşu şu şekilde açıklamaktadır:

> *"Birincisi bilinmek istenen nesnenin mevcudiyetine bağlanarak yaşanan çılgınlıktır ve bizi teknolojinin boyunduruğu altına girmeye sürüklemiştir. İkincisi ise bilgiyi beşer olarak, bize verilmiş olanların yardımıyla, bir sünnete bağlı kalarak değil de kendimizin, en üstün değerin kendi mevcudiyetimiz olduğuna inanarak, bağımsızca kendimizin değer üretebileceği vehmiyle doğan çılgınlıktır."*[227]

Bilgiyi kendini bilmekten koparıp, nesnenin bilinmesine doğru yönelme çabasında olan Batı medeniyetinin, bilgideki bu iki tarz kopuşa sebep olması; insanı gerçek düşünceden ayırmıştır. İnsanların önünde iki seçenek olduğundan bahseden ÖZEL, bu seçenekleri; insan ya nesnenin bilgisine yönelerek bilgiyi mahiyetinden koparmış olacak ya da kendisi için bilmeye başlanılan yere doğru yönelerek seçimini

[225] Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 98.
[226] a.yer.
[227] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 191.

yapmış olacaktır.[228] Bu yönelme de "özgün düşünce"[229] ile metafiziksel düşünceye kapılmadan Varlığa yönelmiş zihin etkinliğiyle mümkündür. Özgün düşüncenin dilde kendini göstermesi sayesinde biçimini bulacağına değinen ÖZEL, eylem alanını da özgün düşünceyle ilişkilendirerek insanın varlık kazanmasının imkânını onun eylemiyle bildirmektedir. Bundan dolayı ÖZEL, bilgiden korkmayan bir Müslüman[230] olarak sezginin harekete geçirici gücüyle kavramları mutlaklaştırmadan, eyleyen ve düşünen bir insan olarak varlık alanındaki bir bilgilenmeden bahseder.[231] Zira*"insan bilgisiz, bilgi düşüncesiz, düşünce dilsiz tecelli etmez. Dilden düşünceye, düşünceden bilgiye, bilgiden insana gideriz."*[232]

2.2. METAFİZİKSEL DÜŞÜNCE ELEŞTİRİSİ BAĞLAMINDA İSMET ÖZEL'İN VARLIK – BİLGİ ANLAYIŞI

İnsan, yaşadığı zaman diliminin şartlarını anlamaya çalışan bir varlık olarak düşüncesi ve eylemleriyle varlığını bütün olarak açığa çıkarmaya çalışmaktadır. Kendisini gerçekleştirerek nesne olmaktan kurtulmaya çalışan insan, varlığının belirginleşmesini bilgi ile girdiği ilişkiyle ortaya koymaya çalışır. Çünkü varlığın, bilen–bilinen, özne–nesne arasında kurmuş olduğu bağ, varlığa bilgi ile gelerek zuhur etmektedir.[233] Bu bağlamda bilgi, Varlığı öngören bir düşünümü zorunlu kılarak varlıkla bütünleşmektedir. Varlığa bağlanmak, varlığın hakiki deneyimini açığa çıkarmak gerekmektedir ki varlığın bilgisine yönelerek varlığın anlamına yani hakikate

[228] a.g.e., s. 192.

[229] Özgün düşünce, hiçbir esasa bağlı kalmayıp da her şeyi düşünmek demek değildir. Özgün düşünebilmek için en temeldeki kesin bilgiye rabıtalı kalma zarureti vardır. Ancak bu irtibat insanın düşüncelerini özgün kılabilir. İsmet ÖZEL, düşüncenin temel nitelikleri arasında en vazgeçilmez saydığı unsuru düşüncenin tutarlı oluşuyla açıklığa kavuşturmaktadır. Bu ise dogmatik düşüncenden ayrılmakla mümkündür.

[230] İsmet ÖZEL, Müslümanları özgür düşünenler arasında saymayı en doğru yaklaşım olarak görmektedir. Bunun sebebini de Müslümanların bilgiden korkmayan insanlar oluşlarıyla açıklamasıdır. (Bkz. İsmet Özel, *Cuma Mektupları 1*, s.14)

[231] Özel, *Cuma Mektupları 1*, s. 14.

[232] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 211.

[233] Nicolai Hartmann, *Ontolojinin Işığında Bilgi*, çev. Harun Tepe, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2002, s. vii.

ulaşmak mümkün olabilsin.[234] Dolayısıyla varlık–bilgi ilişkisi, Varlığa mahsus bir bilgiden söz edilebilmesine bağlıdır.

Varlık–bilgi ilişkisinde İsmet ÖZEL, bilmenin bir sorumluluk olduğunun bilinciyle bilgiyi, varlıkla kurulan bağın ekseniyle değerlendirmektedir. Heidegger'in de söylemiş olduğu gibi *"bilgi mevcudiyet tarzına tâbidir"*[235] söyleminden yola çıkarak ÖZEL, bilgiye bir açılım, genişleme nazarıyla bakarak varlık–bilgi ilişkisini oluşturur. Seçme ve sorumluluğu iradeyle ilişkilendiren ÖZEL, Aristoteles'in de ifade ettiği gibi *"insan bütün bildiğinden ibarettir"*[236] sözünden referansla insanın 'ne olduğunu' bilgi ile bütünleştirilen bir varlık olarak görmektedir. Fakat modern düşünceyle birlikte Batı medeniyeti, Varlığı hakikatinden koparıp, insanın dünyadaki konumunu muktedir bir varlık olarak konumlandırmasıyla birlikte Varlık–bilgi kurgusunu epistemolojik zeminde ve metafiziksel düşünce üzerinden tesis etmiştir. Bu yüzden varlığın bilgisinin bütünselliğinden koptuğuna açıklık getiren ÖZEL, bu düşüncenin insanı özüne dair bilgiden yoksun bıraktığına dikkat çekmekte ve bunu şu şekilde dile getirmektedir: *"Modern hayatımızda bilgiyi insandan kopardık. Bilgi gayr-i şahsi bir şeymiş gibi ele alınmaya başlandı."*[237]

Varlık ve hakikate yönelik soruşturmalarıyla varlığı köklü bir değişime uğratan Batı metafizik geleneği, rasyonel varlık ve hakikat anlayışı içerisinde varlığın hakikatini anlam kaybına uğratmıştır. Metafiziksel düşünce Varlığı bir varolan olarak tasarımlayarak Varlığı epistemik pratikler içerisinde düşünüm konusu kıldığı şeyin kaynağında yani hümanizmde bulmaktadır. Hümanizm, metafiziksel düşünce yapısı gereği beşeri öznenin ayrıcalıklı yerini, epistemoloji öncelikli düşünme biçiminde Varlığı beşeri idrakle sınırlandırır. Dolayısıyla bu düşünce yapısı varlık ve hakikat anlayışını hümanizm temeli üzerinde inşa ederek, hakiki düşünceyi imkânsızlaştıran bir mahiyete sebep olmuştur. Hümanizm aslında *"her şeyi beşeri özneye akılcı bir biçimde indirgeyen bir metafizikten başka bir şey değildir."*[238] İnsana merkezi ve dışlayıcı bir rol veren hümanizm, ontolojik ve epistemolojik anlamda yeni sorunlar ortaya çıkartmıştır.

---

[234] Kasım Küçükalp, "Varlık Problemi Bağlamında Düşünmenin İmkanı", *İki Varlık, İki Düşünme Biçimi: Epistemoloji Öncelikli Düşünme ile Ontoloji Öncelikli Düşünme Arasındaki Farka Dair Bir İnceleme*, 4 İLEM/İlmi Etütler Derneği, 2014, s. 10.

[235] Martin Heidegger, *Metafizik Nedir? Was ist Metaphysik?*, çev. Yusuf Örnek, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2009, s. 17.

[236] Henri Bergson, Gabriel Marcel, *Metafizik Nedir*, çev. Mustafa Tahralı, Birey Yayınları, t.y., s. 19.

[237] Özel, *Bir Akşam Gezintisi Değil Bir İstiklal Yürüyüşü*, s. 182.

[238] Küçükalp, Cevizci, *Batı Düşüncesi Felsefi Temeller*, s. 185.

Hümanist düşünce ayrıca, Varlık–bilgi ilişkisini düşünceyle özdeşleştirip, hakikati insan idrakiyle sınırlandırma yoluna gitmiştir.

Düşünce konusu kıldığı her şeyi akla indirgeyen bir düşünme biçimi olan hümanizmi İsmet ÖZEL, varlığını ancak insanın çözebileceği meselelere devam ettiren bir düşünce yapısı olarak açıklamaktadır. Küreselleşmeyle birlikte insanlığın maruz kalmış olduğu etik, politik, tabiat gibi olayların, çözümün sadece insanda olacağı anlayışından yola çıkarak bireyin bilgilenmesi gerektiğine dair özne nosyonlu düşünce yapısı, hümanizmin en temel karakteristik özelliğidir. Bilgiyi de çözüm merkezli olarak değerlendiren bu düşünce; bilgiyi "mesele" olarak gördüğü için bilginin mahiyetinin değişmesine sebep olmuştur. Bilgi artık sınırlandırıcı bakış açısıyla insanlığın sorunlarına çözüm için elde edilmesi gereken bir aygıt konumundadır.[239] Bu anlayışın neticesinde ise insan bilgi edinmeyi ÖZEL'in tabiriyle "mecburiyet" olarak görmektedir. Bilgiye yaklaşım ne ise o olarak değil de artık insanın meselelerin çözümünde insana hizmet etmesi için epistemik pratiklerle oluşturulan bir alettir. Çünkü Batı metafizik geleneği hümanist doğası gereği insanın bilgiyi türettiği düşüncesine dayanmaktadır. Varlığın bilgisine yani hakikate ulaşmak yerine, nesnel hakikat arayışında olan Batı metafiziği, bilgiyi güç ile ilişkilendirerek, bilginin mahiyetini anlam kaybına uğratmıştır.

17.yy'da Bacon'un *"bilgi egemen olmaktır"* sözüyle bilgi bir bakıma tahakküm nesnesi haline dönüşmüş ve böylece insan, dünyayı artık kendi istemine bağlı dönüştürülebilecek bir varlık alanı olarak görmeye başlamıştır. Bilginin güçle ilişkilendirilmesinde ÖZEL'in dikkat ettiği nokta; bilginin varlığı, gücün mahiyetini belirleme noktasında etkili bir konumda olmamasıdır. Bilginin güçle ilişkilendirilmesi bilgi çeşitliliğini artırmıştır fakat her çeşit bilgi epistemik ilkelerle kategorize edilmesinden dolayı dar perspektifli bilgi anlayışını ortaya çıkarmıştır. Neticesinde de insan gücünün yettiği kadar bilmeyi düstur edinmeye başlamıştır.[240] Bilgilendikçe varlığının güçleneceğine olan inanç insanın varlık karşısında hassasiyetini yitirip nesneleşmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla varlığın hakikatini örten insan, varlığın anlamına ulaşmak için aracı olan bilgiyi, varlığın anlamından koparan bir konuma düşürmüştür.[241]

---

[239] Özel, *Faydasız Randevu*, s. 93.
[240] Özel, *Ve'l - Asr*, s. 29.
[241] Özel, *Zor Zamanda Konuşmak*, s. 17.

İnsanı nesneleşmekten kurtarmanın yolunu İsmet ÖZEL, ancak hakiki bir düşünüm içerisinde Varlık'a yönelerek varoluşsal güvenliğin sağlandığı takdirde olabileceği görüşündedir. *"Varolanların varlıktan ayrıldığını fark etme sınırında varoluş başlar"*[242] söyleminden hareketle ÖZEL, metafiziksel düşünceden bağımsız bir şekilde özlü düşünce içerisinde varoluşu, varlık bağı ile ilişkilendirerek varoluşsal güvenliği sağlamaktadır. Varoluşun ancak varlığın öz bilgisiyle mümkün olacağından bahseden ÖZEL, bu bilgi türünü "ontik bilgi" olarak açıklamaktadır. ÖZEL'in nazarında ontik bilgi; insanın bilgisini sadece zihne, deneyime ve ilahi hikmete bağlamayıp hepsinden izler taşıyan bilgilenme şeklinde bir bilgi türüdür. Batı metafizik düşünce geleneği ise insanı; dünya ve Varlıkla girmiş olduğu ilişkide öz bilgisinden kopardığı için ÖZEL, metafiziksel düşünceyi otantik olmayan bir bilgi olarak tanımlar. Çünkü *"otantik olmayan bir varoluş içerisinde insan, ancak faniliğinin bilinci içerisinde kavranması mümkün olan Varlığının anlamı problemine odaklanmak yerine, gündelik yaşam ve dünyanın kendisini sunduğu şeylerle meşgul olur."*[243] Dolayısıyla ontik bilgilenme yolunda insan, özüne dair ontoloji öncelikli bir düşünümle varlığın hakikatine doğru bilgi edinmektedir. Ontolojik öncelikli düşünme, sınırlandırıcı bir yaklaşımdan uzak olmasından dolayı varlığı beşeri kategoriye indirgemez; varlık içinde varlığın hakikatini bilgi ile ortaya koyarak varlığın anlamını belirlemektedir. Bu bilgiler ışığında varlığı Batı metafizik geleneğinden ayrı bir şekilde gerçek, doğru bilgilenmeyle bütünleştiren bilgi türü sadece ontik bilgidir.

> *"Yalnızca önlerine gelen meselelerin çözümüyle uğraşanlar veya 'ontic bilgi'nin kendisinden başka birinin arkasına bırakılmış bulunduğunu sananlar ne hayatın vahametini ne de varoluşlarının bir ihsan olarak kendilerine verildiğini kavrayabilirler, başlarına ne geldiğini fark etmezler."*[244]

Metafiziksel düşünce, bilgiyi doktrin olarak kabul ettiğinden dolayı varlık ve hakikati, başka türlü olma imkânlarını kaybedeceği şimdi burada bir mevcudiyet halinde olması pratiğine dönüştürmektedir. Varlık ve hakikatin birtakım terimlerle anlaşılması; söz konusu varlıkların kavranmasının, hakikatin kavranması olarak hakikatin ne olduğu

[242] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 85.
[243] Kasım Küçükalp, *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida*, Sentez Yayım Ve Dağıtım Tic. San. A. Ş., 2008, s. 198.
[244] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 230.

veya ne olmadığı ile ilgili bir anlayışı sağlar.[245] Bu durum varlığın ve hakikatin tam bir mevcudiyet içerisinde düşünülmesinden dolayı "prezans" Türkçe karşılığı "mevcudiyet metafiziği" olarak şu şekilde ifade edilir:

> *"Varlığın ve hakikatin düşünen insan karşısında burada ve şimdi tam bir mevcudiyet hâlinde huzurda oluşuna bir anlamda gönderme yapan bir kavram bu. Batı metafizik geleneği boyunca varlığın ve hakikatin alımlanma biçimi bir anlamda prezans felsefesi olarak kendini gösterecektir. Varlığı işte tam "burada" ve "şimdi" tam bir mevcudiyet içerisinde düşünme pratiğinin adıdır metafiziksel düşünce; varlığın, "burada"ve "şimdi" insan idrakine verilmiş hâliyle düşünülmesi demek."*[246]

Metafiziksel düşüncenin Varlığı, varolan olarak belirli bir doğa, tarih ve dünya temeli üzerinden tasavvur etmesi bu düşünümün insanın varlığını da 'animal rationale'[247] olarak kabul ettiğini göstermektedir.[248] ÖZEL, hümanist anlayış üzerinden insanın varlığını açıklayan bu görüşün aynı zamanda evrenin ezeli ve dolayısıyla yaratılmamış olduğu düşüncesine dayalı bir kanaat olduğunu şu şekilde ifade eder: *"Madem ki herşey 'var'dır varolunanın içinde insan da 'varlıklardan biri'nin türevi olarak anlaşılabilir."*[249] Hâlbuki Varlık, metafizik ve hümanizmin anlayışlarında olduğu gibi insanı mutlak doğrularla tasavvur eden bir şey değildir. Çünkü *"varlığın irade olarak tezahür etmesinin ne anlama geldiği hiçbir bilgelikle bulunamaz."*[250]

İnsan, evrenin düzenine baktıkça, varlığın bilgisine doğru yol aldıkça dünyadaki yerini bilip, kabul eder. ÖZEL, Varlığın bilgisine ulaşma yolunda insanın kâinatın düzenine bilerek ve isteyerek katıldığı zaman ancak bir istikamet sahibi olabileceğini düşünmüştür. Bu nedenle ÖZEL, metafiziksel düşüncenin, insanı varlığın anlamına uzak bırakan bir düşünce biçimi olduğunu düşünmüş, bundan dolayı da insanın bu

---

[245] Küçükalp, *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida*, s. 257.

[246] Kasım Küçükalp, Heidegger İçin Felsefenin Sonu, Düşünmenin Başlangıcıdır, t.y., s. 1, https://www.cins.com.tr/2021/04/kasim-kucukalp-heidegger-icin-felsefenin-sonu-dusunmenin-baslangicidir/.

[247] İfadenin daha iyi anlaşılması bakımından Heidegger'in bu ifadeye yapmış olduğu eleştiri üzerinden açıklayacak olursak; Heidegger'e göre, insan, *animal rationale*, yani akıllı canlı olarak tanımlandığı müddetçe Varlığın hakikatinden uzak bir biçimde, bir kısır döngü içerisinde kalmaya mahkûmdur. Gerçekte insan akıllı bir varolan şeklinde tasarımlanagelen insandan daha fazladır. Bu ifade, öznellik içerisinde kavranan insandan uzak olduğu ölçüde, insanın, akıllı canlı olarak tasavvur edilen insandan daha fazlası olduğu anlamına gelir. (Detaylı bilgi için bkz. Kasım Küçükalp, *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida*, s.239)

[248] Martin Heidegger, *Hümanizm Üzerine*, çev. Yusuf Örnek, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2020, s. 14.

[249] Özel, *Üç Mesele*, s. 76.

[250] Heidegger, *Düşünmek Ne Demektir*, s. 104.

düşünce yapısından bağımsız bir şekilde Varlık anlayışını temellendirmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Batı metafizik geleneği, değişmenin ardında değişmeyen bir töz arayışı ile hakikatin tarihi içerisinde varolanın varlığının ne olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Dolayısıyla metafizik, Varlık olarak Varlığa yönelmez. Varolandan başlayarak Varlığa doğru gider. Bu anlamda metafiziğin, Varlığın kendisi üzerinden düşünmeyerek Varlığı bir kavram olarak ele alıp, varolanın varlığı içerisinde Varlığı tasarımlaması, Varlığın hakikatinden uzaklaşmasına sebep olmaktadır.[251] Dolayısıyla bu düşünme biçimi bu şekliyle aslında varlığın hakikatini düşünmediğini, onun hakikatine dair herhangi bir endişe taşımadığını ifşa etmektedir. Metafiziksel düşüncenin insanı varolanlar arasında bir varolan olarak kabul etmesi, diğer canlılar içerisinde canlı bir varlık olarak tasavvur etmesi onu sınırlamaktadır. İnsanın özünü dikkate almadığından dolayı metafiziğin bu öze nüfuz edebilmesi ve yine kendisini bu öze ulaştırabilecek doğru yola vasıl olması mümkün değildir.[252]

Bu bilgi ekseninde varlığın hakikatinin ne olduğu sorusunu sormaksızın, metafiziksel düşüncenin varolan hakkında kabul edilen açıklamalarını onaylamak, insanın özüne ilişkin her türlü belirlemenin metafizik bir belirleme olduğunu kabul etmek olacaktır. Bu nedenle, insanın özünün belirleniş tarzında metafiziğe özgü olan kısım, kendisini hümanist olarak göstermektedir. *"Buna uygun bir şekilde her hümanizm metafizik olarak kalır."*[253] Hümanizm, amaç ve temelleriyle metafiziğin ortaya koyduğu hakikat iddialarını gerçekleştirir. Dolayısıyla hümanizm ve metafizik birbirleriyle örtüşen düşünme biçimleridir. Heidegger'in de söylemiş olduğu gibi *"her hümanizm temelini ya bir Metafiziğin içinde bulur ya da kendini Metafiziğin temeli haline getirir."*[254] Çünkü metafiziksel düşünce, hümanist tutumu nedeniyle adeta kendisini eleştiriye kapatmıştır. İnsanın hakikati arama yolunda zihnin mantık mekanizmalarını mutlak doğru kabul eden bu düşünce biçimi, varlığın kendisini yani hakikatini ortaya çıkarırken bilgiyi *"gerekçelendirilmiş ya da haklılandırılmış doğru inanç olarak"*[255] tanımlar. Görüşlerini dar perspektifle sınırlandırıp, aksiyomlarını maddi kalıplarla çerçeveleyen bu düşünüm, bilginin metafiziksel şiddet içerisinde

[251] Ahmet Cevizci, *Metafiziğe Giriş*, Say Yayınları, 2019, s. 391.
[252] Heidegger, *Hümanizm Üzerine*, s. 15.
[253] a.g.e., s. 13.
[254] a.yer.
[255] Ahmet Cevizci, *Bilgi Felsefesi*, Say Yayınları, 2020, s. 20.

yorumlanmasına neden olmuştur. Çünkü metafizik, hümanistik doğası gereği bilgiyi evrensel bir form içerisinde temsil etme iddiasındadır. Dolayısıyla bilgiye ulaşmak için gidilen yolda ön tespitlerde bulunmayı hakikat olarak görme düşüncesi, bilginin metafiziksel şiddete maruz kaldığını göstermektedir. Bu durum metafiziksel düşüncenin bilgiyi epistemoloji temelli değerlendirdiğinin kanıtıdır.

İnsanın bilgiye giden yolda, formda takılı kalmak suretiyle varlığını epistemolojik yaklaşımlara bağlaması durumunu İsmet ÖZEL, insanın içine düşmüş olduğu "batıl itikad"[256] olarak tanımlar. Bu bilgi ekseninde, metafiziğin insana olan inancıyla, Varlıktan yola çıkarak varolanı bilmeyi istemesi, Varlığı irade olarak görmesi, varlığın hakikatine ters bir durumdur.[257]

Metafizik aslında "hakikatin özü"nü "bilginin hakikati" olarak görme ve bu bilginin ifade ediliş biçimidir. Metafizik, Varlığı kendi hakikatinde düşünmediği gibi kendi özünde de düşünmez.[258] Bu bakımdan metafizik düşünce geleneği "*varolanı, varolan olarak ve bütünüyle kavramak üzere yeniden ele geçirmek için, onun ötesi hakkında soru sormak demektir."*[259] Metafizik aslında, bu soru sorma tarzından dolayı *"değişmenin ardında değişmeyen bir temel arayış anlamına gelmektedir."*[260] Metafiziğin töz arayışı, öz ile varoluş arasında ayrım yaparak, insanın varlığını teorileştiren, evrensel hakikat arayışı içerisinde bir gelenek olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla metafiziksel düşünce, bilgiyi parça parça bölerek ele almaktadır. Bu anlam çerçevesinde metafiziksel Varlık anlayışı; rasyonel teorileştirilmeye dayanarak Varlık–Tanrı–bilim ekseninde bilgiyi parçalara ayırıp, derecelendirme ve tasnif ederek mevcut bir formda anlaşılma amacıyla bilgiye ulaşma çabası içerisindedir.[261] Batı düşüncesinin Varlık ve hakikati mevcut bir formda kategorize ederek dili de bu hakikati temsil eden bir araç olarak kabul edip tek anlamlılığa dayandırması, hakikatin birliği ve evrenselliği fikrini ortaya çıkarmıştır. Zira *"adlandırma, bir öz inşa etme veya epistemik nesne kılmaya yönelik bir davet olduğu fikrini açığa çıkaran bir mahiyete sahiptir."*[262]

Varlığın kendisi (hakikati) üzerine düşünen bir düşünme biçimini İsmet ÖZEL, metafizik düşünceden bağımsız olarak değerlendirmekte olup, hakikatin ne olduğu ile

[256] Özel, *Faydasız Randevu*, s. 46.
[257] Cevizci, *Metafiziğe Giriş*, s. 391.
[258] a.g.e., s. 393.
[259] Küçükalp, *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida*, s. 169.
[260] a.yer.
[261] a.yer.
[262] Kasım Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 1 Çağdaş Yaşama Meseller*, Onto Yayınevi, 2020, s. 37.

açıklamaktadır. *"Varlığın hakikati düşünülmeye başlanıldığı zaman aslında metafizik bir anlamda terk edilmiş olur."*[263] ÖZEL, hakikati *"insan hayatına bağımlı bir muhteva kazanmış gerçeklik"*[264] olarak tanımlar. Bu tanım gereği insan, hayatı boyunca gerçekle karşılaşmış olsa bile her zaman hakikate ulaştığını iddia edemez. Çünkü hakikat, keşfedilmeyi bekleyen bir şeydir. Hakikate ulaşmanın insanın, insan oluş sürecinde terakki yolunu benimsemesiyle mümkün olduğunu ÖZEL, şu cümlesinde ifade etmiştir:

> *"Hakikat doğruluğuna güvenme, varlıkta ve varlıkla itminan bulmadır. Hakikat her alanı ve her zamanı kapsadığı halde her sınırlı alanda ve her belirli zamanda mahiyeti yeniden keşfedilmesi gereken, keşfedilmesi kaçınılmaz bir değerdir."*[265]

İnsanın bir bütünlük çerçevesinde, görünüşün gerisindeki gerçeklik olan hakikatin değerini ortaya çıkarması gerekmektedir. Böylece hakikatin hakikat olarak anlamı da ortaya çıkacaktır. Bu sebeptendir ki hakikat, *"felsefinin zuhurundan itibaren düşünmenin en büyük telosu olarak kabul edilmiştir."*[266] Hakikatin değerini ortaya çıkaran düşünme biçimi, düşüncenin hakikatidir. Dolayısıyla insan,*"hiçbir şeye hakikatten daha fazla ihtiyaç duyulmadığı, dolayısıyla başka her şeyin yalnızca ikinci dereceden bir değere sahip olduğu"*[267] düşüncesiyle hakikati arama yolunda olmalıdır. Bu noktada insana yardımcı olan en önemli imkânlardan birisi akıldır. İnsan aklıyla hakikati arama yolundadır fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta, hümanistik düşünceyi hakikate sınır kılmadan aklı kullanmak gerekmektedir.

Metafiziksel düşünce, hümanizmin gereklerine uygun olarak aklı, zekâ olarak kavramasından dolayı bütün değerlerin anlamını hümanizmin gereklerine uygun olarak değiştirdiği gibi aklı da muhtevasından koparmıştır. İnsanın hakikate zekâsıyla ulaşacağını zannetmesi varlıkla bütünlük içerisinde olamayacağını göstermektedir. Çünkü akıl sahibi insan, zihin ve bilince indirgenmiş rasyonel düşünce içerisinde akletme eyleminde bulunmuş olmaz. Akıl sahibi insan, zekâsıyla doğru bilgiye ulaşmasının mümkün olmadığının farkındadır. Zekâ, Hakikat'i gizleyen bir şey olduğu için insanın zekâsını kullanarak bilinçle ulaşmış olduğu bilgi, asıl bilgi değildir;

[263] Cevizci, *Metafiziğe Giriş*, s. 391.
[264] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 291.
[265] a.g.e., s. 290.
[266] Kasım Küçükalp, *Çağdaş Felsefede Farklılık Tartışmaları*, Emin Yayınları, 2016, s. 13.
[267] Nehames, *Nietzsche Edebiyat Olarak Hayat*, s. 195.

nesnenin bilgisidir.[268] ÖZEL, zekâsını kullanan insanın, nesnenin bilgisine ulaşıp mekanizmaya hâkim olması durumunda, kendi mahiyetini küçültüp varlığını gitgide niteliksizleştirdiğinden söz etmektedir.[269] Teknik ilerledikçe makineye hâkim olduğunu sanan insan aslında durumun tam tersi bir hal aldığının farkında değildir. Artık makinenin insana hâkim olmaya başlaması, insanı ontolojik güvensizlik içerisinde bir varlığa dönüşmesinin zeminini hazırlamıştır. Hâlbuki insan, zekâdan ibaret bir varlık olmayıp çok daha fazlası olduğunu idrak ettiğinde bu şekildeki bir değersizleştirilmeye engel olabilir ve eşref-i mahlukat olduğunu hatırlar. İnsanın akıldan uzak bir şekilde zekâyla bilgiye ulaşma gayesi, sadece nesnenin nesneyle olan ilişkisindeki gerçeklikten ibaret ideolojik bir düşünümün mantığını göstermektedir. Bu bağlamda akıl; fizik, metafizik, estetik ve etik alanlarında kompartımanlarına ayrılmadan, Varlığı aynı kuvvette etkin kılan bir zihin yeteneğidir.[270] Fakat modern düşünce ile akıl, zihnin entelektüel konumundan koparılmıştır ve insan da akılla birbirine ait olmayan, epistemolojik sınırlar içerisinde bir bütünlüğe girmiş durumdadır. Akıl artık sadece fizik alanında maddenin madde ile olan ilişkisiyle değerlendirilmeye başlanmıştır ve neticesinde 'bilim ve teknik'[271] için temel bir faaliyet alanı görülerek varlıktan ayrı ele alınmıştır.[272] Aklın varlıktan ayrı mahiyette değerlendirilmesi ise insanın bilgilenme sürecinde aklını determinizme bağlayarak bilgiyi metaya[273] dönüştürmesine sebebiyet vermiştir.

Modern düşüncede metaya dönüştürülen bilgi, mutlak anlamda geçerliliğe sahip bir bilgi ve bilim anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bilimin gelişmesiyle insanın kazanmış olduğu güç; teorik alanı pratiğe, pratik alanı da tekniğe indirgeyebilecek ve bunları da bilimsel bilgi ve yöntem sayesinde sınıflandırabilecek yetkinlikte bir varlık olduğuna

---

[268] Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2 Soru Sormak, Sorgulamak ve Sorumluluk*, s. 58.
[269] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 115.
[270] Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2 Soru Sormak, Sorgulamak ve Sorumluluk*, s. 58.
[271] Bilim ve teknik kelimeleri çoğu zaman yan yana anıldıklarından, bu ikisi arasında sıkı bir bağlantı olduğu düşüncesine kapılmak kolaydır. İsmet ÖZEL, bilim ve tekniğin aslında farklı anlayışlarla yürütüldüğünü, ikisinin de ayrı ayrı gerçeklere sahip olduğunu kısaca şu şekilde izah etmektedir: Geliştirilmiş birçok bilim kuramı (teorisi) olmasa, teknik bugünkü hızlı gelişimini sağlayamazdı. Aynı zamanda bilimin desteği olmaksızın teknik, dünya ölçüsünde yaygınlığa kavuşamaz, Batı medeniyetinin birçok toplumları boyunduruğu altında tutabilmesi için ihtiyaç duyduğu prestiji ona sağlayamazdı. Bilim ve teknik arasındaki bağlantıyı günden güne sıklaştırsalar da her ikisi insan faaliyetinin birbirinden olabildiğince farklı anlayışlarla yürütülmektedir. (Detaylı bilgi için bkz. İsmet Özel, Üç Mesele, s. 173)
[272] Özel, *Üç Mesele*, s. 150.
[273] Çağdaş zamanlarda bilgi arttıkça, Varlığın anlamı gibi sahih sorulara yönelik dikkat dağılmıştır. Sonucunda ise hakikat ve değer rölativizmi ortaya çıkmıştır. İnsanlar adeta bilgi öğrenmeye davet edilerek daha da aşağı çekilmiştir. (Bkz. Kasım Küçükalp, Zamansız Düşünceler 2, s.63)

inanarak gücünü pekiştirmek istemiştir.[274] İnsanın bilgiyi bir yöntem geliştirerek düzenlemesi bilgiyi tasvire yeltenmesine neden olmaktadır. Bilginin dış dünyadaki etkisi veri sayılarak adlandırılmasıyla bilgi, tanımlanan şeyle bağlantı kurmaktadır. Bu durum bilginin tanımlandırıldığı şeyle sürekli açıklama yapma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Hâlbuki bilginin epistemolojik sınırlar içerisinde estetik bir formla tanımlanması, bilginin kaynağından uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Tanımlanan şey hakkında sürekli açıklama yapılması artık o açıklamayı bilgi yerine koymaya yani o tanımları hakikat olarak takdim edilmek istendiğini göstermektedir.[275] Dolayısıyla bilgisizlik, bilgi yerine konulmaktadır. Bu durum, insanın hakikati düşünme yolunda kavramayı reddedip, algılamayı seçmesine neden olmasından dolayı ve bilgiye ulaşmayı engellediği için ÖZEL, bilgiyi söze bağlı kalmadan bir tasdik olarak yorumlamaktadır.[276]

Algıda duyu organlarıyla nesne arasında bir kopukluk oluşmaktadır fakat kavrayışta böyle bir durum söz konusu değildir. İnsanın, kavrayış esnasında hem duyu organlarıyla hissederek hem de aklın işleyiş tarzıyla düşündüğüne açıklık getiren ÖZEL, Batı'nın zihin faaliyetinde algılamaya dönük sınırlı bilgiler etrafında olmasını, Batı'nın "bilmek için bilmek" düsturuyla ilişkilendirmektedir. Bu yüzden Batı'nın bilim anlayışı uygulamaya dönük olmayıp sadece bilimin aktardıklarıyla sınırlı kalmaktadır ve bu anlayış hakikatin üstünü örtmüştür.[277] Bilim sayesinde dogmatik gelenekle mücadele ettiğini sanan insan, aydınlanmış olduğunu düşünerek skolastik düşünceden kurtulduğu zannına kapılmaktadır. Oysaki bilimsel teorilere sorgusuzca inanmakla insan aslında bu geleneği devam ettirdiğini göstermektedir. Nietzsche'nin de dile getirmiş olduğu gibi *"bilimin kendisi Hıristiyanlığın doğruculuk üzerindeki vurgusunun uzantısıdır."*[278] Çünkü bilim, ileri sürmüş olduğu teorileri ve iddialarla dinin yerini tutmaktadır. Bilim,

---

[274] Özel, *Üç Mesele*, s. 174.

[275] Bilginin mahiyetindeki bu değişikliği İsmet ÖZEL, bilginin artık hakikatin tecellisini beklemeyen, insanın karşısında ahlaki seçmelerinden bağımsız yani sorumluluk içermeyen ve kişiliğin oluşumuna katkıda bulunmayan "information" birikimi sayılması olarak görmektedir. Bu birikimin, sorumsuz teknolojinin, gayr-i şahsi sosyal ilişkilerin ve baskıcı kurumların temelini sağlamlaştırdığı noktasına değinen ÖZEL, beklenen şeyin hakikatin tecellisi olmadığı için karşılaşılan olguların açıklamalarını insanın kurtuluşuyla olumlu veya olumsuz bağlantılı sayılmamasıyla açıklık getirir. ÖZEL'e göre "insanın kurtuluşu" kavramı ters çevrilmiş anlamıyla devreye girmiştir. Olgular (vukuat) başka olgularla açıklandığından ve olguların bir manâya delalet ettiği hesaba katılmadığından eşya üzerinde hâkimiyet tesisinde bir yol, bir tarz olduğu veya eşyaya hâkimiyetin sakıncaları olabileceği düşünülmemektedir ve bu durum devam etmektedir. (Bkz. İsmet Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s.122)

[276] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 65.

[277] Özel, *Üç Mesele*, s. 154.

[278] Nehames, *Nietzsche Edebiyat Olarak Hayat*, s. 198.

doğruluğu çürütülene kadar, aksi ispat edilene kadar aslında sistemleştirilmiş bir zandan ibarettir. Bu sebepten insanın, bilimin derinliğinde sorgulanmamış ön varsayımlar olduğunu anlaması gerekmektedir.[279]

İsmet ÖZEL, bilimin insan ruhunu, "materyalizmin tasallutu"na hapsettiğini söyleyerek, bilimin maddenin ötesinde bir gerçeklik tanımadığını izah etmektedir. Çünkü materyalizm, insanın nesnelerle olan ilişkisinde bilimsel teorilere bağlı kalarak, dünyasını tek boyutluluk içerisinde, değerden yoksun bir şekilde kurar. Materyalizmin tasallutuna maruz kalan birey de daha üst bir değer alanından koptuğu için ÖZEL, bu bireylerin öz bilgisine ulaşmasının mümkün olmadığını dolayısıyla Batı medeniyetinin materyalizm aracılığıyla insanın mevcudiyetini bilimle ele geçirmiş olduğu kanaatine ulaşmaktadır.[280] İnsan artık hayatına devam etmek için bilgiyi sürekli teknik anlamda bölme ve parçalama işlemine maruz bırakma zorunluluğunda hissetmektedir.[281] Ancak bir taraftan teknik bilgiye sahip olmakla rahat bir yaşamının olacağına inandırılan birey, öte yandan öz bilgisinden kopuk olduğu için bölünmüş bir varlık olarak hayatına devam etmektedir. Hâlbuki bilimsel ve teknik bilgiler ÖZEL'in de bahsetmiş olduğu gibi insanın hayatında birer imkândır fakat bu bilgi türleri gerçek bilgi olmadığı için öz bilgiden yani insanın varlığının bilgisinden kopuktur.[282]

Modern bilimin Varlığın bilgisinden ayrı olmasının sebebi; modern bilimin bilgiyi bilenden bağımsız bir değer olarak görmesi ve böylece kişinin öz bilgisine ulaşmasını imkânsız kılmasından dolayıdır. Hâkim olan düşüncenin "hakikatin ölçüsünü insan" olarak belirlemesi, Batı medeniyetinin insanı bilen özne, insanın dışındaki her şeyi bilinen nesne olarak kabul etmesiyle ilgilidir. ÖZEL'in "safdil nesnelcilik" olarak açıkladığı bu anlayış insanı, kendi başına hakikatin ölçüsü olamayacağı gerçeğinden uzaklaştırmıştır.[283] Hâlbuki Batı düşüncesinin aksine *"insanın bilen tarafı da bilinen özellikte yaratılmıştır."*[284] Çünkü bilgi, insanın dünya ile olan bağlantısında özüyle alakalı temel bir değerdir. Bu anlam üzerine bilmenin temelinde yer alan özne–nesne ilişkisi doğrudan Varlıkla bağlantılıdır.[285] İnsan da kendi özünden bilgiye ulaştıkça varlığını anlama çabası içerisinde bir dünya anlayışını temele oturtur. Bilgiye ulaşma

[279] Özel, *Faydasız Randevu*, s. 356.
[280] a.g.e., s. 408.
[281] Özel, *Kalın Türk*, s. 124.
[282] a.g.e., s. 134.
[283] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 104.
[284] İsmet Özel, *Taşları Yemek Yasak*, Tiyo Yayınları, 2013, s. 135.
[285] Hartmann, *Ontolojinin Işığında Bilgi*, s. 9.

yolunda dikkat edilmesi gereken husus, bilgiye ulaşma gayesinin, Aristoteles'in *"insanlar doğası gereği bilmek ister"* düşüncesini referans alınmak suretiyle yapılan bir bilgi inşa faaliyeti olmadığıdır.

Aristoteles'e göre ontolojik düşünce yapısından uzak bir şekilde, epistemolojik öncelikli düşünümle bilgiye ancak soyut ve disiplinli bir düşünce ile ulaşmak mümkündür. İnsanı tek yönlü düşünceye mahkûm eden bu bilgi anlayışının metafiziksel düşünce olması, bu düşüncenin akıl aracılığıyla insana geniş bir ufuk açtığını iddia etmesini, dolayısıyla insanın bilgilenmesiyle Varlığın bütünlüğünü koruduğunu zanneden bir düşünce olarak anlaşılmasına neden olmaktadır.[286] İnsan artık kendisini bilgiyi arayan fakat kendini bile bilmekten aciz bir varlık olarak görmektedir.[287]

Metafiziksel düşünce, Varlığı varlık olmak bakımından bir bütün olarak ele alma disiplini içerisinde düşüncesini ontolojik ve teolojik olarak iki türlü mantıkla temellendirmektedir. Fakat bu tasnif etme, metafiziğin kapsayıcı bir görüş ya da disiplinde olmadığını göstermektedir. Metafizik eğer varlıkları kendi zatından yola çıkarak bütün varlıklar içerisinde ortak bir noktadan düşünüyorsa bu durum metafiziğin mantığının ontolojik olduğunu gösterir. Metafizik varlıkları varolan bir bütün içerisinde her şeyin sebebini açıklayan en yüce varlık açısından düşündüğünde ise bu durumda metafiziğin mantığının teolojik bir mantık olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla metafiziğin Varlıkbilim ve Tanrıbilim olarak kategorize edilmesi; varolan olarak varolanın temeline inmeleri ve onu bütün içinde temellendirmeleri sonucunda bilim olarak sınıflandırılması logosun mantığından kaynaklanmaktadır.[288] Bu bağlamda ÖZEL, metafizik düşünce ekseninde teolojiye dair fikirlerle insanların Tanrı'nın varlığına birçok delil getirmesini; kişinin Batı düşüncesi altında geliştirmiş olduğu inanç merkezli bir düşünme içerisinde olmasına ve bu düşünümden dolayı bireyin itikadi zenginlikten kopmasıyla ilişkilendirmektedir. Zira rasyonalist teoloji fikri, rölatif bir bilgi elde ederek ve numeni bilemeyip fenomeni bilerek mutlak bilgiye (Tanrı'nın Varlığı) ulaşabileceğini zannetmesi Batı medeniyetinin hümanist düşüncesinden kaynaklanan bir sorundur.[289]

---

[286] Özel, *Taşları Yemek Yasak*, s. 162.
[287] Nehames, *Nietzsche Edebiyat Olarak Hayat*, s. 163.
[288] Küçükalp, *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida*, s. 170.
[289] Özel, *Türk Olamadıysan Oldun Amerikalı*, s. 30.

Hümanizmin, insanı "ölçü koyan insan" konumuna yerleştirmesinden ve insanın özüyle olan ilişkisini sorgulaması ve insanı "Tanrı katına" yerleştirmesi durumunu ÖZEL, "ateist hümanizm" kavramı üzerinden açıklamıştır. Varlığı totalleştirici rasyonel söylemler yoluyla sabitleyen bu kavram, insanı baskıcı güç ilişkileriyle rasyonel bir biricikliğe indirgeyerek, bireyi anlam ve hakikatin mahiyetinden uzaklaştırıp rölativizmin yolunu açmıştır. Bu sebepten *"çağdaş değer rölativizmi, ateizmi varoluşsal olarak meşrulaştıran bir mahiyet arz etmektedir. Gerek agnostizmi gerekse nihilizmi vücuda getiren asıl husus, hümanistik metafiziklerin ortaya koymuş oldukları hakikat iddialarının hümanistik düşüncenin çözülmesine bağlı olarak temelsiz varsayım veya postulatlara dayandığının açığa çıkmasıdır."*[290] Hümanizm, logos– merkezli düşünme tarzından dolayı derinlikten yoksun, tek boyutlu bir bakış açısını yansıtmaktadır. Bu sebepten insan, yaşamın sağlam ve dayanaklı yönünü keşfeden hakkaniyetli bakış açısından uzaklaştırmakta ve neticesinde de istikametten ayrılmaktadır.[291]

Logos–merkezli düşünme biçiminin bütün bir Batı felsefesine hâkim olmasının sonuçlarından birisi de mevcudiyet felsefesi veya metafiziğidir. Heidegger ve Derrida'nın Batı felsefesi geleneğini mevcudiyet felsefesi veya metafiziği olarak yorumlamalarının temeli Batı felsefesinin logos–merkezli düşünme tarzına dayanmasındandır. Bu düşünme biçiminde Varlık, mevcudiyet formu içerisinde değerlendirilmekte olup, Varlığın hakikati de çokluğa ve farklılığa imkân vermeyecek bir formda, rasyonel bir felsefe ekseninde, evrensel bir muhteva kazanmıştır.[292] Varlığın hakikatini bu şekilde belirlemenin kaynağı dil olmasından dolayı ilk olarak Batı felsefesinde 'dil'in hangi anlama karşılık geldiğine bakılması gerekmektedir. 'Dil'e dair izahı da şu şekilde açıklamak mümkündür:

> *"Dil Yeniçağ'daki öznellik Metafiziğinin hakimiyetinde kalarak neredeyse hiç durmadan kendi ait olduğu yerin dışına düşüyor. Dil kendi özünü, yani Varlığın Hakikatinin evi olduğunu bizden hala gizliyor. Tam tersine, Varolan üzerindeki hâkimiyetin bir aracı olarak dil kendini bizim arzumuza ve yapıp etmelerimize bırakıyor. Varolanın kendisi ise neden ve sonuç örgüsü içinde gerçek olan olarak görünüyor. Gerçek olan olarak Varolanla, hesap kitap faaliyetlerimizde ve aynı zamanda açıklamalarda ve temellendirmelerde bilimsel ve felsefi olarak karşılaşıyoruz."*[293]

[290] Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2 Soru Sormak, Sorgulamak ve Sorumluluk*, s. 64.
[291] Özel, *Zor Zamanda Konuşmak*, s. 164.
[292] Kasım Küçükalp, *Jacques Derrida Felsefenin Dekonstrüksiyonu*, Ketebe Yayınevi, 2020, s. 95.
[293] Heidegger, *Hümanizm Üzerine*, s. 10.

Bunun sonucunda tek anlamlılık nosyonu hâkim olmuştur. Aristotelesçi ideal, hakikatin doğrudan deneyiminin imkânının logos–merkezci olduğunu savunarak, *"hakikatin birliği ve evrenselliği idealinin bir yansıması olarak tek anlamlılık (univocity) nosyonunu, dolayısıyla dilin bir telosu veya özü olduğunu"*[294] ileri sürmüştür. Bu yaklaşım bir ismin tam anlamıyla isim olması için tekbir anlama sahip olmasını uygun görür. Bir ismin birden çok anlama sahip olması da mümkündür fakat bu gerçeklik dile dâhil olmasıyla ortaya çıkar. Dolayısıyla çok anlamlılık farklı anlamlandırmaların ayrı bir tanımının yapılabilmesi durumunda geçerlidir. *"Dil ancak çok anlamlılığı yönetebildiği ölçüde dildir."*[295] Çünkü anlamın kendisini gösterdiği alan, varolma ortamı dildir, dilsel anlatımdır. Bu bağlamda anlamı, dilsel anlatımın içeriği olarak da tanımlamak mümkündür. Anlamın ne olduğu, dilin ne olduğu sorusuna verilecek yanıtla bağlantılıdır.[296]

Anlam, kavram ile varlığın anlamsal ilişkilerini bulur. Bundan ötürü anlamlandırma ile oluşan kavramlar, dil ve anlayışa bağlı olarak yorumlanır. Bireyin bilgi birikimi ve kültürün zihin yapısını gösteren kavramlar, bir kültürden başka bir kültüre geçtikçe o kültürün zihin yapısına göre yeniden anlam kazanabilmektedir. ÖZEL, dil ve kültüre bağlı şekilde oluşan ve bu duruma örnek teşkil etmesi bakımından "existence" ve "varoluş" kavramları üzerinde durur. "Existence" kavramı Türkçede varoluş anlamına gelir fakat "existence" ve "varoluş" kavramları aslında kendi muhteviyatlarında birbirlerinden farklı anlamlar barındırmaktadır. Batı düşüncesiyle yayılan "existentialisme" kavramının doğuşu, sebepleri ve nedenleri öğrenilebilir fakat ÖZEL'in dikkat çekmek istediği nokta bu kavramın başka bir kültürün kendi "varoluşçuluk" anlayışına çözüm bulamadığı gerçeğidir. Çünkü insan kendi diline yönelik kavramı ancak dilinin özü ve zihin yapısıyla kurduğu ilişkide anlayabilir.[297]

Existence düşüncesinde insan, bulunduğu konuma mahkûm değildir. Bu yüzden iradesiyle ne olacağına karar verebilir, bir başka kendiliğe geçebilir. Ben merkezci bir tutumla birey kendisini oluşturur. Dolayısıyla dış belirtiler existence düşüncesinde olduğu gibidir. Varoluş düşüncesi ise dış belirtileri, genellikle titizlikle anlaşılması mümkün olan işaretler saymıştır. Bu bakımdan varoluş düşüncesi, insanın ne ise o

[294] Küçükalp, *Jacques Derrida Felsefenin Dekonstrüksiyonu*, s. 96.
[295] a.yer.
[296] Özlem, *Anlamdan Geleneğe Kimlikten Özgürlüğe Kavramlar ve Tarihleri 3*, s. 15.
[297] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 87.

olabileceğinin imkânına açıklık getirmektedir. Fakat İsmet ÖZEL varoluş düşüncesini bir 'kısmet' olarak gördüğü için varoluşu aşka bağlar. Bu yüzden varoluşu insanın atılım eylemi olarak yorumlar. Burada belirleyici olan kısım insanın eylemlerini hangi gayeye göre gerçekleştirdiğidir. İnsan tercih ve sorumluluklarını iradeye bağlı olarak yerine getirdiği takdirde, kendi kendisinin bir eseri olarak ortaya çıkar ve bu durum insandan bağımsız dışta belirginleşir. İnsan eğer tercih ve sorumluluklarını aşka bağımlı olarak yerine getirdiği zaman ise insanın kendi yapısında bir değişme olur ve varoluşu aşka bağlama imkânına sahip olur. Dolayısıyla varoluşun aşka bağlı bir şekilde gerçekleşmesi için dış belirtilerin olmaması gerekmektedir. Bu manada insan oluş, Var'a doğru gerçekleşmektedir. Existence, insan oluşla bağlantılıdır fakat iradeyi merkeze almasından dolayı arayışı, bilinmeyen bir dıştadır; varoluşun ise arayışı bilinen bir içtedir. Bu yüzden varoluş aşkı öngörür.[298] Bu bilgi ışığında varoluş eylemini ÖZEL, neticesi insanın elinde olmayan içkinden aşkına, aşkından içkine doğru hareket olarak tanımlamaktadır. Existence düşüncesi ise sonucu insanın eline bıraktığından dolayı varoluş düşüncesindeki Yaratıcı'ya teslim olma durumunu kabul etmez. Bundan dolayı existence düşüncesini, varoluşsal uyanış olarak tanımlamak yanlıştır.[299]

İsmet ÖZEL, varoluşsal uyanışı; insanın yaratılmış olduğunu fark etmesi olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla insan kendi varoluşsal uyanışından başka bir uyanışa şahit olamaz. Aynı şekilde insan, varlığını, varlığının bilinciyle ve çevrenin de varlığını kabul etmesiyle ilişkilendirmiş olduğu için varoluşsal uyanışa geçememiştir, ÖZEL bu durumun sadece o kişinin uyandırılmış olduğuyla açıklamaktadır. Dolayısıyla 'varoluşsal uyanış'ı kabul etmek, idrak etmek gerekli bir şarttır fakat kişinin varoluşunu gerçekleştirdiği anlamına gelmez.[300] Çünkü insan, insan olarak eksikliklerini bilerek bir arayış içerisine girer. Arayış içerisinde olan insan, kendisindeki noksanın ne olduğunu, nasıl giderileceği gibi sorulara cevabı, öz bilgisiyle bulmaktadır. İnsanın öz bilgisi dâhilinde cevabını bulmaya çalıştığı arayışı ise onun varoluşsal uyanışıdır. Bu bakımdan öz bilgiden kopuk metafiziksel düşünce içerisinde insan, varoluşunun çeşitli boyutlarını kavrayamadığı gibi kendisi dışındakileri de yabancı kabul eder. Bundan dolayı kendisi olamadığı gibi, kim olduğu hakkında da herhangi bir düşünüm içerisinde değildir. Bu sebepten insanların öz bilgiden uzakta olmalarını ÖZEL, kişilerin yarışma, çatışma ve

[298] a.g.e., s. 88.
[299] a.g.e., s. 90.
[300] Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz-3*, s. 263.

karşılıklı yok etme içerisinde bir dünya algılayışına sebep olmasıyla ilişkilendirmektedir.[301]

Batı medeniyetinin kurmuş olduğu dünya sistemindeki teoriler insanı, varoluşundan uzaklaştırıp adeta acımasızlığa sevk etmektedir. İnsan öz bilgisinden kopuk olduğu için teoriler, tasavvurlarla sınırlı bir bilme alanında insana tahakküm ettiği şartları gönül rahatlığıyla uyulmasını istemektedir. Bundan dolayı ÖZEL, *"teorinin insana ilk öğrettiği şeyin acımasızlık"*[302] olduğunu söyler. İnsan merkezli değil de birey merkezli bir dünya anlayışı ekseninde insana dair teorilerin belirlemiş olduğu hayat biçimi, insanın hem kendisine hem de başka insanlara karşı acımasız bir tutumda olmasını adeta zorunlu kılmaktadır.

Batı medeniyetinin teorilerle kurmuş olduğu teknik merkezli dünya sisteminde teorilerin insanı yanılttığı bir diğer faktör ise; insanın hümanizm öğretisi yönünde teorilerle benlik inşasında olabileceğine inanması durumudur. İnsanın Batı düşüncesinin öngördüğü şekilde kendisi olacağına inanması aslında insanın kendi asli varlığını gizlemesine sebep olmuştur. Öz bilgisinden ayrı bir şekilde hakiki benliğini bulduğunu sanan insan aslında benlik yanılsamasına uğradığını fark edememektedir. Bu düşünce çerçevesinde insanın öz bilgisini elde etmesi gerekmektedir ki Varlığını kayboluştan kurtarması, Varlığının özünü insana yaraşır bir şekilde sürdürmesi mümkün olabilsin. İnsanın öz bilgisiyle hayatın anlamlı olacağına açıklık getiren İsmet ÖZEL, insan anlayışını bilgiyle bütünleştirici bir bağlantı ile kurarak bilgiyi hayatın akışına yön veren bir değer olarak konumlamaktadır. Bu yüzdendir ki ÖZEL'in nazarında insan, hangi bilgiyle yaşayacağını öğrendiği kadar insan olma imkânını elde etmektedir.

2.3. İSMET ÖZEL'İN İNSAN ANLAYIŞI

İnsan, değer ve anlam varlığı olarak bütünsellik içerisinde hayatını istikamet üzere geçirme gayesinde olan; eylemleriyle geçmiş, gelecek ve şimdinin bütününden müteşekkil bir imkân varlığıdır. İmkân varlığı olarak insan, her ne kadar zamanda ve mekânda yaşayan bir varlık olsa da aslında hakikati, özü ve telosu itibariyle zamandan ve mekândan kayıtsız bir mahiyettedir. Çünkü insanın varlığının mahiyeti; varlığını aramak üzere çıktığı yolda, dünyevi varlığın ufkundan ayrılarak ulaşabileceği bir zihin

[301] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 85.
[302] a.g.e., s. 269.

açıklığıyla belirginleşmektedir. Varlık ufku içerisinde anlam ve mahiyetini unutmadan kendini arayarak yaşayan insan, hakikatin de ancak bu şekilde tecelli edeceğinin bilgisine ulaşmaktadır. Bu sebeptendir ki insanın zaman ve mekâna şahitlik yapması ve şahitliğin bir şuur, bilinç açıklığı istemesinden ötürü insanın mahiyetinin sadece zaman ve mekânla kayıtlı kalması mümkün değildir. Dolayısıyla zaman ve mekân parametrelerine bağlı olarak biyolojik ve kültürel özelliklere sahip insanı, epistemik ve muhayyel sınırlar içerisinde tasavvur ederek, hümanistik düşünce ekseninde tanımlamakla insan gerçekliğinden bahsedilmesi söz konusu olamaz.[303] Çünkü bu şekildeki düşünüm anlayışı insanın ne olduğunu Kartezyen mantık gereği insanı beden ve zihin olarak ikiye bölüp tanımlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla bu düşünüm, insan zihninin dünyaya biçim vermede öncelik edeceği fikrine dayanarak, insana dair değer ve anlam türetmektedir. Bu bağlamda insandan söz eden hümanistik tanımlar, aslında insanın ne olduğu hakkında bir karar verme ve bu karar çerçevesinde hareket etme eylemidir.[304] Böylesi bir düşünce ufkunun, insana ilişkin her sözün, değişik zaman dilimlerinde birçok çelişkiye sebebiyet vermesinden dolayı İsmet ÖZEL, insan hakkında yapılan yorumları yarım bırakılmış birer açıklama olarak görmektedir. Dolayısıyla insanın ne olduğunu biliyormuş gibi yaparak tanımlamaya kalkışıldığında kısa sürede tanımın içinde kalınamadığı fark edilmiş olacaktır. Bu sebepten dolayı ÖZEL, insanın tanımını onu diğer varlıkların sahip olduğu özelliklerin bir fazlası veya bir eksiğiyle tanımlamaktan yani "efradını cami, ağyarını mani" ibaresinden imtina etmek suretiyle insandan bir ortam olarak bahseder.[305] Çünkü ÖZEL, insanın insanı tanımlamasını, insanın kendisini insanüstü bir yere özenmesinin uzantısı olarak görmektedir.[306]

İnsan aslında *"görünüş ile gerçeklik, yalan ile hakikat, kötü ile iyi, süfli ile ulvi, madde ile mana, geçici ile kalıcı olan arasında 'ara yerde bir varlık' olarak bulunan"*[307] ünsiyet sahibi bir varlık olarak, beşerden insan olmak yoluna doğru sürekli bir değişim içerisindedir. Bu değişim içerisindeki insanın yani beşeri bir varlık konumundan insan oluşa geçiş durumunun insanın ne kendisi ne de bir başkası tarafından gözlemlenebilir bir süreç olmadığına açıklık getiren ÖZEL, insanın bu yolda

[303] Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2 Soru Sormak, Sorgulamak ve Sorumluluk*, s. 18.
[304] Özel, *Taşları Yemek Yasak*, s. 176.
[305] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 119.
[306] a.g.e., s. 247.
[307] Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2 Soru Sormak, Sorgulamak ve Sorumluluk*, s. 18.

geliştirilmek, muhafaza edilmek üzere yapılan fiilleri "varla yok arası" bir yerde imkân halinde görmektedir.[308] Bir ortam olarak insan oluşa doğru hakikat içerisinde yol alan beşer, arzu–nesne diyalektiğine kapılmadan, kendinden kopmadan, kendi benliğine gömülmeden insan olmayı üstlenerek ya da reddederek mevcudiyetini belirlemiş olur.[309]

İnsan oluşun özünü beşeri varoluş biçimiyle açıklayan İsmet ÖZEL, beşeri, varlığın hakiki varoluşunu kavrayıp idrak edilmesiyle yani yaratılmış olmakla özdeşleştirir. Beşer, kimliğini parça–bütün ilişkisi içerisinde oluşturması gerekmektedir ki ancak bu sayede yaratılmış olduğunu dolayısıyla insan oluşun mahiyetini kavrayabilmesi mümkün olabilsin. Bu bakımdan ÖZEL, beşerin insan oluş sürecini, süfli olandan ulvi olana doğru bir taşıma mücadelesi olarak görmektedir. Bu mücadelede insan, her an verebildiği kararlardan dolayı bir sonuçla karşılaşmaktadır. ÖZEL de insanın karşı karşıya kalmış olduğu sonucun bir katlanmayı gerektirmesinden ötürü insanı bir özne, bir nesne değil, bir ortam olarak görmektedir.[310]

İnsanın korunacak ortamının insan olması, hümanistik anlayışın gereği olan "tek dünyalı" bir kavrayış düşüncesinden ayrı bir şekilde ortamını tanımaya yönelmesi ve onu korumasıyla mümkündür.[311] Bu bağlamda ÖZEL'in bahsetmiş olduğu ortam; varlığın görünenin ötesinde ontolojik zemin üzerinde bilinip bulunabildiği ve insanın bütünlüğünü süreklilik kazandırarak koruduğu oluş ortamıdır.

Beşerin insan oluşa doğru gittiği yolda mertebeyi belirleyen ise akıldır. Çünkü akıl, insan gibi bir imkân varlığı olarak hakikatin muhtevası içerisinde kavranılmaktadır. Fakat modern düşünceyle birlikte beşerin hakikati akılla örtüştürmeye başlaması, insanın dünyaya itibar etmesine sebep olmuş ve insan oluşu mahiyet kaybına uğratmıştır. İnsanın dünyadaki yerini akıl sahibi bir varlık olarak görmesi, her insanın kendi bireysel varlık koşullarını kendi yapmasını, dolayısıyla insanın kendisini yaratıcı konumuna yerleştirmesini sağlamıştır. Bu durum da insanı baskıcı bir muameleye maruz bırakmış, dolayısıyla insan kâinattaki yerini artık yönetilen değil de yöneten olarak görmeye başlamıştır. İnsanın kendisini bu konumda görmesi hakikat ufkunun ötesinde, aslında hakikate ulaşma imkânından yoksun dogmatik bir düşünceden

[308] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 162.
[309] Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2 Soru Sormak, Sorgulamak ve Sorumluluk*, s. 77.
[310] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 119.
[311] a.g.e., s. 232.

kaynaklanmaktadır. Zira insanın varlığının mahiyeti artık tek boyutlu olarak kavranılmaya başlanmıştır.[312]

Varlık oluşsal olarak insanın hakikati temsil ettiğini zannetmesi durumunu İsmet ÖZEL, aslında hakikatin tecellisinin beklenilmemesi olarak açıklar. Çünkü epistemik öznenin ortaya çıkışıyla insan, hakikate ulaşmanın imkânını yalnızca özne ile mümkün görmektedir. Varlık, hakikat, değer ve anlamın referans noktasını özne üzerinden harekete geçirip gerçekliğin yerini görünüşe bırakmıştır. Bu durumun hakikatin tecellisinin gizlenilmesi olarak gören ÖZEL'e göre, epistemik özne nosyonu insanı küçültüp nesne konumuna düşürmüştür.

Hakikatten kopuk olan insan, dışlayıcı nesnellik ilkesinden hareketle varlığını basit bir nesne konumuyla sınırlandırmıştır ve dünyada işgal ettiği yerde sınırlı bir varlık olarak yaptığı şeyleri de nesnelerle sıradanlaştırmıştır. Dolayısıyla insan, tesadüfi bir şekilde bu dünyaya geldiğini düşünerek kendi insanlığının bilincinden kopmuş bir vaziyette, kendi bütünlüğünden ayrılıp kendisine dahi yabancılaşmıştır.

Yabancılaşma kuramını hümanizmle bağlantılı olarak açıklayan İsmet ÖZEL, hümanizmde Tanrı anlayışının olmamasının insanı kendisine bile yabancılaşmasına yol açan en önemli neden olarak görmektedir. Metafizik bir problem olan yabancılaşma, dine bağlı anlayışta insanın değerlerini kaybetmesine neden olduğu için ÖZEL yabancılaşmayı *"modern insanın uğradığı asli bela"*[313] olarak nitelemektedir. Modern zamanlarda yabancılaşmanın değerler bakımından insanı yoksullaştırması, önce insanın anlam kaybına uğramasına yani insanın ölmesine, sonrasında ise Tanrı anlayışının yok olup Tanrı'nın ölümüyle yani tanrıtanımazlıkla neticelenmiştir. Buradan hareketle ÖZEL, hümanizm, tanrıtanımazlık ve yabancılaşma konularını birbirleriyle girift meseleler olarak değerlendirmektedir.[314] Zira insanın Tanrı inancının olması, bir yandan hümanist düşünce içerisinde bulunmadığına dair bir kanıt teşkil ederken, diğer yandan insanın yabancılaşmayla da karşı karşıya kalmayacağını göstermektedir.[315]

İnsan, hümanist düşünce gereği amacını kendisi olarak görmesi, kendisini hakikatin yegâne ve gerçek temsilcisi olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. İnsan

[312] Beşeri idrak düzleminde soyutlanmış olan varlık ve dünya resimlerini Varlık'ın hakikati diye sunarak bilgi üretmek, Varlık ve Hakikat'i insani epistemik evrene hapsetmekten başka bir şey değildir. İnsanın varlık-oluşsal imkânlarını da kısırlaştıran böyle bir epistemik eylemi "soyut antropomorfizm" olarak adlandırmak mümkündür. (Kasım Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2*, s.25)

[313] Özel, *Üç Mesele*, s. 13.

[314] a.g.e., s. 91.

[315] a.g.e., s. 94.

eğer kendisini sınırlı bir varlık olarak değil de şartların çözüm noktasında merkez bir konumda olarak görürse bu durum insanın Tanrı düşüncesini hayatından çıkardığı anlamına gelecektir. Tanrıtanımazlık içerisinde insan, kendi varlığının bilincini, bütünsel olarak varlığının imkânını kendisi görmesi aslında insanın kendisine bile yabancılaşmasıdır. Çünkü hümanizmin, her insanın bir fıtratı olduğu düşüncesinden yola çıkarak hakikate ait değerleri adeta yok sayması aslında insanın fıtrat üzere yaratılmış olması düşüncesinden kopuk olmasıyla ilişkilidir. Dolayısıyla insan da kendi varoluşunu gerçekleştireceği düşüncesi içerisinde iken sonunda kendisine bile yabancılaştığını görmektedir. İnsanın yabancılaşmış bir varlık olarak hayatını sürdürdüğüne dikkat çeken ÖZEL, bu noktada yabancılaşmayı insanın kendisine değil de hakikate yabancılaşması olarak açıklamaktadır.

İnsan hümanist düşünce ekseninde varoluşunu gerçekleştireceği zannına kapılarak hakikatin yönüne karşıt bir biçimde yüzünü çevirmektedir. Hâlbuki insan, hümanist düşüncenden sıyrılarak kendisini özne konumunda görmeyip, bu çağın akıl düzenine, toplum işleyişine yabancı kaldığında aslında kişi hakikat yolundadır. Bundan dolayı ÖZEL, bu çağın düşünce yapısına karşı insanın yabancı kalmasını, bu çağın insanları tarafından yabancılaştırılmasını önemli bir meziyet olarak görmektedir.[316] Batı'nın insanın insani özüne yabancı bir zihin yapısı üzerinden insan oluşa yönelmesi, insanı tanımaya çalışarak insanı bir ortam olarak kabul etmemesi, hümanizmin dünya üzerinde epistemik öznenin rububiyet iddialarını haklılaştıran tutumunu pekiştirmektedir. Bu bakımdan Batı düşüncesinin insanı kişisel töz, özne olarak ele alan bir düşünce biçiminde olması, insanı düşük düzeyde bir varoluşa çekmektedir. Bu durumun aksine ÖZEL'in insanı bir ortam olarak görmesi, insanı yüksek bir varoluş düzeyine taşımaktadır.[317]

Batı düşünce dünyasını şekillendiren özne anlayışı, özelikle modern ve çağdaş zamanlarda tinsel boyutun en üstüne çıkmasıyla insanın bir özne, bir nesne olarak kavranmasına sebep olmuştur. İmajinatif bir varlık düzleminde insanın birey–özne olarak düşünülmesiyle ortaya çıkan epistemik özne nosyonu, insanın varlık ufkunu biyo-pisişik bir varlık düzlemine indirgemiştir.[318] İnsanlar artık kendilerinin ne olduklarını tasavvur ederek sınırlandırılmış durumda çaresiz bireylere dönüşmüştür. Bu

[316] a.g.e., s. 80.
[317] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 122.
[318] Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 1 Çağdaş Yaşama Meseller*, s. 34.

durumun bireyin kendi dışına çıkarak kendisine bakamayan, iç dünyasıyla bağlantı kuramayan bir varlık olmasına sebep olduğu gibi, insanların toplum mekanizması işleyişinde, ÖZEL'in tabiriyle, bireyin kendisini "ne–ise–ne"[319] olarak bir yer belirlemiş olmasıyla nihayet bulmuş bir durumdur. Bu ise her insanın bir başka insanın yerini alabileceği düşüncesine kapı aralayan garip bir tutumun ortaya çıkmasına ve yerleşmesine sebep olmuştur.[320]

Doğal bir varlık oluşunu reddeden dolayısıyla nedensel zorunluluk içerisinde bir sistemde olduğuna inanan insan, kendini kendisinin sebebi olarak görmektedir. ÖZEL, insanın içine düşmüş olduğu bu durumu şu şekilde özetlemektedir:

> *"İnsan kendi kendinin sebebi ise ve ne olduğunu kavrama yeteneğini elinde bulunduruyorsa, kendi varlığı ile kendi varlığını kavrayan aklını birbirlerinden ayrı iki şey olarak düşünmek mümkündür. Bu durumda insan, hem düşünen hem düşünülendir; hem bilen hem bilinendir yani hem özne hem de nesnedir."*[321]

İnsanın kendisini bu şekilde yani nesne olarak görmesine sebep olan anlayış hümanizmden kaynaklandığı için ÖZEL, hümanizmin insana bir "öz-ne"lik yakıştırdığı kanaatindedir. Bu kanaatinden hareketle ÖZEL, özneliği, değişkenlik ve uyarlanabilirlik bakımından birbirine zıt parametreler olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla özne, kendisini kuşatan ortamın dayattığı biçimle şekillenmek durumundadır. Bu düşünce neticesinde özne olarak kendisinin değerli olduğunu sanan insan aslında özünden kopuk bir şekilde nesne konumunda değer alanını belirlemektedir. İsmet ÖZEL, insanın içinde bulunmuş olduğu bu durumu şu ifadelerle dile getirir:

> *"Kendini öz-ne sanan insan, üzerinde egemenlik kurmaya giriştiği ne-ise-ne katılığından etkilendiğini, değiştirdiği her şeyin kendi değişkenliğini*

[319] İsmet ÖZEL, insan olarak kendisini bir nesne saymamasını şu şekilde açıklamıştır: İnsan olarak kendimi bir nesne sayamam. Çünkü nesne denildi mi, dilin yapısı gereği ne-ise-ne denilmiş olur. Nesne (neyse ne) bir açıdan ne'liği kendinde mündemiç şeyi ifade eder; başka bir açıdan ne-ise-ne, ilgi alanı dışında kalışı ifade eder. Her iki açıdan bakıldığında da insanlığımı göremem. Eğer mahiyeti kendinde mündemiç bir nesne olarak insanlığımı öğrenme girişiminde bulunacak olursam kendime dışımdan bakabilmem gerekir ki böyle yaparsam amacımdan uzaklaşırım. Nesne olduğumu kabul ederek kendimi, kendi ilgi alanımın dışında sayışım da bilgilenmemi sağlamaz. (Bkz. İsmet Özel, Tahrir Vazifeleri, s. 66)

[320] Toplum mekanizması işleyişinde kendilerine ne-ise-ne olmalarıyla bir yer tanınmış olduğunu görürler. Her biri bir diğerinin yerini alabileceğinden, yarışma kurallarını geçerli saymaktan başka bir yol bulamaz, tanıyamazlar.

[321] Özel, *Üç Mesele*, s. 84.

artırdığını, yaptığı her ayarlamanın insanı ayarladığını fark etmeksizin öz arayışında bir tükeniş yaşadı."[322]

İnsanın özne olmayışını, özü arayışıyla açıklayan ÖZEL, özne 'ben' olduğu takdirde öze yönelme gereği duyulmayacağını; dolayısıyla insanın anlam ve hakikatten koparılacağını düşünmektedir. Onun bu bağlamdaki kanaati şöyledir:

"Benim özne olmayışım, özü arayışımla açıklanabilir. Özne ben olsaydım öze yönelme gereği duymazdım. Ne'yi öğrenmek istersem harekete geçmem gerek. Özle ilgiyi kurmak için davrandığımda özün, benim ne'liğim olmadığını fark ediyorum. Bu ayrım aynı zamanda beni aydırıyor. Beni öze çeken şey benim ne'liğimdir. Ne'yim ki çekiliyorum. Çekip çevriliyor, döndürülüyorum. Benim değişkenlik ve uyarlanabilirliğim özne olarak özelliğim değil, değiştirilebilir ve uyarlanabilir kul olarak özelliğimdir. Sahip olduğum insan biçimiyle ne-ise-ne değilim, çünkü ne'liğim bende mündemiç değil ve yönelerek ne'lik kazanıyorum. Ne-ise-ne değilim çünkü çekip çevrilmekle ilgi alanı içindeyim. Sahip olduğum insan biçimiyle öz-ne değilim çünkü hiçbir şey bende başlamıyor ve bende bitmiyor. Öz'lük bende değil. Bende bulunan yalnızca kulluğumdur: oluşa ve ölüşe, olduruşa ve öldürüşe açık kulluğum."[323]

İnsanın duyarsızlaşıp nesne kılınması, kişinin birey olarak karakter yapısına engel olmaktadır. İnsan artık kendisini tasavvur olarak değerlendirmeye başlayıp, tasavvur ettiği dünyanın nesneye bağımlı ilişkilerinin içerisine girmektedir. Bu ise insanın hayatını anlamsız bir şekilde yaşayıp şeyleştirmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda çağdaş zamanlarda insanın birey olmayı başarmasını ÖZEL, insanın bu zamanın handikabı olan parçalanmışlıktan ve bu parçalanmanın getirdiği çok hayatlılıktan kurtulması şartına bağlar. Çünkü insanın birey olması, varoluşundaki sırrı tatmasını sağlamaktadır. Bu sırrı tadamayanlar ise nesne olup şeyleşmektedir. ÖZEL, bu durumu, insanın varolma biçimini yok etmesiyle, mahiyetinin parçalanıp büsbütün yitirilmesiyle açıklar. İsmet ÖZEL, insanın varoluşunu belirleyerek şeyleşip, parçalanmaktan kurtuluşunun ancak insanı anlamakla mümkün olabileceği görüşündedir. İnsanı anlamak[324] aslında "olmak" anlamına gelen bir durum olmasından dolayı, insan oluş mahiyeti itibariyle şeyleşmeden farklı bir varolma biçimidir.[325]

---

[322] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 67.

[323] a.g.e., s. 67,68.

[324] İsmet ÖZEL, insanın insanı anlaması için endişelenmesi gerektiğini söyler ve bu endişeyi her an hissedebilmeyi gerekli görür. Şiirin insanı anlamada yardımcı olduğuna inanan ÖZEL, insanın daha çok insanlaşması için, insan olmanın nasıl bir ağırlığı olduğunun bilinmesi gerektiğini bu yüzden de insanın şiire yöneldiğini belirtir. Dolayısıyla ÖZEL'e göre şairler en çok insan olmak isteyenlerdir. Bu

İnsanı anlamanın yolu ilk olarak kişinin kendisini bilmesinden geçmektedir. ÖZEL bu bağlamda ilk olarak 'ben neyim' sorusunu sorarak 'benden' ibaret olanı bilmek, kendinden emin olmak istediğini şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Ben diye bildiğim her ne ise benden ayrılamayacak bir şey olmalı, teşekkülüm benimseyişime en çok elverişli olandan ibaret kalsın. Hangi oluşum ise ki, oluşumlardan hangisi idir ki, onu kolayca, tatlıca, güzelce benimserim, "ben" o olmalıdır."*[326]

İnsanın kendisini bilip, kendisi olması ise ancak özgür olduğu zaman gerçekleşir. İnsanın varoluşsal anlam ufkunu belirleyen özgürlük, ancak hümanizm, bireyselleşme, sekülerleşme fikrinden ayrı bir şekilde ele alındığında bir değer olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü modern ve çağdaş zamanlarda özgürlük, varoluş içerisinde özneleşmek olarak görülüp ilişkilendirilerek modern sübjektivite nosyonuna inanılmaya başlanmıştır.[327] İnsan artık kendi haline bırakılmış özgür bir varlık olarak içine doğan her hissi meşrulaştıracak bir anlam ve eylem dünyası yaratıp adeta arzu putlarının içerisinde kendisini kaybetmiştir. İnsanın kendisini sadece hazlardan ibaret bir varlık olarak görmesi, varlığının özne tarafından hakikatten koparılmasına sebep olmuş ve insan da oluştan kopup beşer konumunda kalmıştır. Varlığının anlamını, sorumluluk içermeyen bir özgürlük anlayışı içerisinde değerlendirmeye başlayarak hakikatle olan bağını koparan insan, bilgi anlayışını da ahlaki seçimlerden bağımsız olarak görmektedir. İnsanın insan oluşla ahlaki kemalin gerçekleşeceği görüşünde olan ÖZEL, insanın gerçek yerini ahlaki değerlerin merkezde tutulmasıyla belirler. Dolayısıyla insanın oluş yolunda varlığının mahiyetini belirlemesi, özerkliğini koruyabilmesi ancak ahlâki değerlerle mümkündür. ÖZEL, bu değerlerin belirleyicisinin din merkezli bir yaşam olacağına inanmasından dolayı özgür bir varlık olarak hayatının merkezine dini koymuştur.[328]

Sonuç olarak, yer ile gök arasındaki anlama haiz bir varlık olarak insanın mahiyetini belirleyen İsmet ÖZEL, hayatın akışı içerisinde bir kimsenin insanlaşmasının imkânını ancak bilgi ile mümkün görmektedir. Fakat bu bilgiyi o, Batı

---

bağlamda ÖZEL, insanın özü ve sınırları tespit edilmemiş, bu bakımdan da tamamlanmamış bir proje olduğunu düşünür. (Bkz. İsmet Özel, *Sorulunca Söylenen*, İstanbul, Tiyo Yayınları, 2014, s. 300)

[325] Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2 Soru Sormak, Sorgulamak ve Sorumluluk*, s. 80.

[326] Özel, *Kalın Türk*, s. 146.

[327] Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2 Soru Sormak, Sorgulamak ve Sorumluluk*, s. 75.

[328] Özel, *Ve'l - Asr*, s. 72.

düşüncesinin rasyonalist ve entelektüel tarzda oluşturduğu bilgi şeklinde değil, Tanrı'nın insana ulaştırdığı zihin etkinliği biçiminde bir bilgi olarak açıklar. Bilgiyi kısaca, öğrenildiği zaman kazanç sağlayan, öğrenilmediği takdirde ise insanı kayba uğratan bir değer olarak gören ÖZEL, insanın hayattaki amacının öz bilgiye sahip olması şeklinde belirler. Dilin düşünceye eşlik etmesiyle öz bilginin mevcudiyetinden bahseden ÖZEL, bir noktaya daha dikkat çeker ki o da dil yoluyla insanın kendinde bulundurduğu öz bilgisini bir başkasına aktarmasının mümkün olmadığı hususudur. Diğer taraftan ÖZEL, dilin değerleri yansıtmada eksik kalmasından dolayı kendi toplumunun varlığını koruması için dilde ihtiyaç duyduğu şeyin şiir olduğuna özellikle dikkat çeker. Şairin insan oluş yolunda istikamet tayin edici noktayı şiirle belirlemesinin sebebi de işte şiirin bu biricikliğidir. Dolayısıyla insan ancak şiirin açtığı ufuk sayesinde dünya ile olan ilişkisinde Varlığın anlamını bulma yolundadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İSMET ÖZEL ve İSLAM MODERNİZMİ

3.1. İSMET ÖZEL PERSPEKTİFİNDEN İSLAM MODERNİZMİNİN SEYRİ

Batı medeniyeti, Rönesans'la başladığı 'lineer/ilerlemeci tarih anlayışı'[329] gelişimine Aydınlanma ile devam etmiş ve modernizm ile de bu yoldaki son adımını atmıştır.[330] Avrupa kültürünün kendi varlığını devam ettirme arzusu olan modernizm, Avrupa'nın bir ürünü, projesi olarak "*geçmişin otoritesinin reddiyle kurucu aklın kılavuzluğunda bir gelecek inşası tasarısı"*[331] şekil ve gayesiyle ortaya çıkmıştır. Geçmişin otoritesi olan Hıristiyan ahlâkını değiştiren Avrupa, modern seküler dünya tasavvurunun zeminini *"'Hıristiyan ümmeti' idealinin yerini 'Hıristiyan, Avrupa, dünya medeniyeti' ideali"*[332] olarak hazırlayıp, kendini değişen modern Batılı dünya, Doğuyu ise değişmeyen dünya olarak tanımlamıştır.

Avrupa, ilk olarak kendi geleneğinin yani Ortaçağ'a ait düşünce yapısını sonrasında ise Doğulu insanın tutumlarını tasvir edip, varlığına dair mevcut durumu belirlemeye ve ortaya koymaya çalışmıştır. Öz/biçim, şekil/muhteva, pasiflik/aktiflik, kadercilik/özerklik gibi kavram ve nitelemelerle toplumları düalist ayrımlarla tabii tutan Batı, Doğu'nun durumunu katı, değişmeyen ve dogmatik olarak tayin ederken, kendisini değişime açık, modern olarak konumlandırmıştır. [333] Bu açıdan bakıldığında aslında modern-gelenek, Batı-Doğu gibi ayrımların da aynı düşünce ve yaklaşımın birer tezahürü olduğu anlaşılacaktır.

---

[329] Aydınlanmayla birlikte tarihin, doğrusal bir denklem içerisinde ilerleyen bir süreç olarak ele alınması, söz konusu ilerleme fikrinin hayatın tüm alanlarında optimist bir bakış açısıyla dağıtılmasına sebebiyet vermiştir. Artık insan aklına duyulan güvenden kaynaklı, tarihteki her bir an, bir öncekine göre daha iyi bir konumdadır. Ayrıcabu ilerleme anlayışında geri dönülme gibi bir durum da söz konusu değildir.

[330] İsmet ÖZEL, Rönesans ve Aydınlanma'yı; Avrupa'nın kimliğini Müslüman siyasi güçle kuşatılmış olmaktan aldığı görüşle tanımlamaktadır. ÖZEL'e göre Rönesans ve Aydınlanma, Avrupa'nın kendisini İslamiyet'le kıyaslamasından ve karşı kutbu İslamiyet olarak görmesinden türemiştir. Bu bağlamda Avrupa ve İslamiyet "zihin" tekevvünü bakımından iç içe ve örtüşük, "beden" tekevvünü bakımından karşı karşıya ve çelişiktir. (Bkz. İsmet Özel, *Cuma Mektupları 2*, s. 167)

[331] Bedri Gencer, *İslam'da Modernleşme*, Doğu Batı Yayınları, 2017, s. 57.

[332] a.g.e., s. 793.

[333] Bedri Gencer, *Gelenekten Modernliğe Osmanlı*, Ketebe Yayınevi, 2019, s. 94.

Öz ile biçimi, şekil ile muhtevayı birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını ifade eden İsmet ÖZEL'in dikkat çektiği nokta, bütün anlama imkânın her türlü imkansız ortamı kabul edişten doğmuş olması[334] ve bu ayrımların hiçbir şekilde birbiriyle eşdeğer iki varlık veya bilgi alanına gönderme yapmadıklarıdır. Her zaman geçerli olan anlayış, *"öncelikli olan ilk terim olmakla birlikte ikinci terim yalnızca birinci terimin meşruiyetinin sağlanması için bir araç işlevi görmektedir."*[335] Lineer/ilerlemeci tarih anlayış gereği yapılan bu ayrımlar, modernin gelenekten, Batı'nın Doğu'dan önce geldiğini ve üstün olduğunu belirtmektedir. Değerli olan ve olmayan hakkındaki nihai hükmün de aynı şekilde terimlerden ilk olanın lehine verilen bir karar olarak ortaya çıkarılmasını şu açıklama izah etmektedir:

> *"(...) Bunun; postyapısalcı felsefeler açısından değerlendirildiğinde diğer bir anlamı, ileri-geri, üstün-üstün olmayan ayrımına koşut Batı-Doğu ayrımının güç ilişkilerine bağlı olarak kendisini gerçekleştirdiği ve güç ilişkilerinin dışında veya ötesinde herhangi bir objektif duruş noktasının bulunmadığıdır."*[336]

Batı düşüncesinin, düalist ayrımlara dayalı bu düşünme biçimi bir taraftan tahakkümün kaynağını belirgin hale getirirken, diğer taraftan da modern düşüncenin sınırlarını tayin etmektedir. Batı düşüncesinin ana eksenini oluşturan modernizm bütünüyle Avrupa'ya ait bir düşüncedir, bu düşünce yapısı, Avrupa dışında başka kültürlerden etkilenmeden, kendi bünyesinde kemikleşen bir sistemden teşekkül etmiştir. Bu manada ÖZEL, modernleşmeyi, Avrupa açısından içe dönük bir değişim olarak tanımlamaktadır.[337] ÖZEL, bu değişimi aynı zamanda bir nisyan (unutma) olarak yorumlamakta, bunu da Rönesans'la birlikte insanın eşya ile olan münasebetini kesmesine bağlamaktadır. Rönesans'a kadar Batı, müteal olana ulaşma amacı içerisinde iken, Rönesans'tan itibaren insanı aklıyla tabiata hâkim bir varlık şeklinde konumlandırma çabasına girişmiş ve böylece Tanrı'yı merkeze alan bir evren tasavvurundan (teosantric), insanı merkeze alan bir evren tasavvuruna (anthropocentric) geçiş yapmıştır.[338] Bu bağlamda merak ve açılım olarak ortaya çıkan Rönesans, eşyayı

---

[334] Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, s. 62.
[335] Kasım Küçükalp, "Edward W. Said'in Şarkiyatçılık Düşüncesinin Felsefi Arkaplanı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 12, sy. 1 (2003), s. 272.
[336] a.yer.
[337] Özel, *Cuma Mektupları 2*, s. 167.
[338] Rönesans sonrasında hesaba katılan tanrı-merkezli (theocentric) dünya anlayışına karşı insan-merkezli (anthropocentric) dünya anlayışının konulması paralelinde bir oluşumu göz önüne alarak Müslüman

fütursuzca kullanma hakkında insana bir güven vermiştir. İnsan da bu güvenden hareketle kâinatın yaratıldığını unutup, eşyaya hâkim olacağı inancına kapılarak, eşyayı tasarruf etmesi gerektiği bilincinden uzaklaşmış, ona tahakküm etme sevdasına kapılmıştır.[339] Müslümanca düşünüşün kavrayış seviyesinin ters istikametinde olan bu anlayış biçimi, insanın Yaratan'la olan bağlantısını kesmesinden dolayı varlığı düalist ayrıma mahkûm etmiş, böylece vahdet düşüncesinin vücut bulmasını engellemiştir. Müslüman'ın dünyasında "eşyanın hakikati" din, varlık, hakikat, eşya yani âlem bir bütünden oluşmaktadır.[340] Bu noktada bir ayırımın mümkün olmadığını İsmet ÖZEL modern medeniyet-din bağlamında şöyle açıklar:

> *"Modern medeniyetin zorla öğrettiği gerçek ile dinin insanı bilmeye davet ettiği gerçek arasında önemli bir fark var. Modern medeniyet bize, eşyaya sahip olmamıza sebep olan "ben"in gerçeğini öğretiyor. Bu yüzden gerçeğin ömrü eşyanın ömrü kadar devam edebiliyor. Hatta bu bağlamda gerçek dediğimiz şey sadece bizim eşyaya sahip olduğumuzu sandığımız süre boyunca gerçektir. Oysa din bizi gerçeğe çağırdığında varlığın çağına giriyoruz. Din bizi varlıkla çağdaş kılıyor. Bunu da bizi çağırmakla yapıyor. Varlık tarafından çağrılmakla varlık çağına giriyoruz. Din tarafından çağrıldığımızda eşya ile eskiyen ihtimaller çağında "çağdışı", ama varoluşun çağında, yani zamanla geçerliğini kaybetmeyen hakikat çağında ise "çağdaş" oluyoruz."*[341]

Bu minval üzere Avrupa perspektifinden "modernleşme"[342],*"yeni bir dünya kurma vizyonu"*[343] ile görünüşte "sosyolojik"[344], "Karanlık Çağ"[345] adını verdikleri

---

olmak, merkezde olmaktır görüşünün savunulmasının yapılamayacağını İsmet ÖZEL şu şekilde açıklamaktadır: Tanrı-merkezli dünya anlayışı ile insan-merkezli dünya anlayışı birbirleriyle zıtlaşırken gerçekte skolastik mi, yoksa hümanizma mı üstündür tartışmasını yürütüyorlardı. Bu tartışmanın içinde yer almak hegemonya kavramını ister istemez benimsemeyi zorunlu kılacağından Müslüman olmakla bağlantılı değildir. Skolastik-hümanizma çatışması bu iki düşman kardeşin birbirlerine deliller sunarak 16.yy'dan sonra Avrupa'da dünya sisteminin zihni temellerini atmasına sebep olmuştur. Geçirdiği istihaleler ne olursa olsun Katolik kilisesinin günümüz dünyasında merkezin bir şeriki olması bu çatışmanın bir ürünüdür. Hümanizma gerek Protestan formlarıyla, gerekse Yahudi manipülasyonlarıyla dünya sisteminin imtiyazlı merkezine malzemeler sağlamıştır. Demek ki Müslüman olmak, merkezde olmaktır denildiğinde ne geleneksel kültürün merkez anlayışına bir dönüşü, ne de modern dünyanın oluşumundaki metafizik dayanakları ön plana çıkarmayı hedef saymamız hiç söz konusu değil. Açıklıkla telaffuz edebiliriz ki Müslüman olmakla başlayan merkezde oluş tahakküm merkezine karşı alternatif sayılabilecek bir iktidar merkezi oluşturmayı gözetmiyor. Yani merkezde olmak ve merkezle olmak hiçbir zaman bir merkez olmak değil. (İsmet Özel, *Cuma Mektupları 1*, s.469)

[339] Özel, *Faydasız Randevu*, s. 45.

[340] Özel, *Türk Olamadıysan Oldun Amerikalı,* s. 32.

[341] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 261.

[342] Modernleşme tabiri, daha ziyade 20.asırda 2.dünya savaşından sonra Amerika'da revaç bulmuş bir tabirdir. Bunun geçmişteki karşılığı ise medenileşme idi; medenileşme/medenileştirme (civilization/civilizin) tahayyür/tağyir (modernization/modernizing) ayrımının karşılığı olarak alınabilirdi. (Bedri Gencer, *Gelenekten Modernliğe Osmanlı,* s.97.)

dönemi geride bıraktıklarını öne sürmeleri itibariyle özünde teolojik bir içerik şeklinde değerlendirilmesi gereken süreçtir.[346] Modernleşme ile Batı'nın eski değerleri terk etme gayesinde olup, nihai hedefini yeni değerler keşfetmek, keşif mümkün olmadığında ise yeni değerler icat etmek olduğunu söyleyen ÖZEL, bu gayenin post modernle de nihayete erdiğine açıklık getirmektedir. Çünkü post-yapısalcı düşünme ile nihilizme ulaşan Batı, yeni değerler uğruna zahmete girmenin fayda sağlamadığını anladıktan sonra insan oluşa aykırı durumları insana yakıştırmak suretiyle onu değersizleştirmiştir.[347]

3.2. İSMET ÖZEL'İN İSLAM MODERNİZMİNE KARŞI TAVRI

Modernizmin başka kültürlerden değil de yalnız Avrupa kültüründen etkilenmiş olması, modernliğin zıddı olan gelenek üzerinden bir okuma ile çok daha iyi anlaşılmaktadır. Geleneksel/modern kavramları, eski/yeni anlamında alındığında bu

---

[343] Gencer, *İslam'da Modernleşme*, s. 371.

[344] Sosyolojik bakımdan modernleşme, "nitel sosyal değişme"dir. Konunun daha iyi anlaşılması bakımından örnek verecek olursak; Türkiye gibi bir tarım toplumunun sanayileşmeye başlaması, sosyolojik bakımdan modernleşme olarak örneklendirilir. Bu manada modernleşme, oldukça köklü ve sancılı bir sosyal değişme sürecine girmektir. (Detaylı bilgi için bkz. Bedri Gencer, *İslam'da Modernleşme*, s. 57)

[345] Ortaçağ, felsefesi teolojinin hizmetkârı haline gelmiş bir felsefe olarak geliştiği; bilimci bakış açısından din temeli üzerinde yükselen bir felsefe olduğu; matematiksel ve bilimsel düşüncelerden yoksun bulunduğu, kısır tartışmalarla boş ve temelsiz spekülasyonlardan oluştuğu; bilginin yegâne temelini oluşturan empirik yöntemleri ve doğal dünyaya ilişkin bilgiyi küçümsediği ve bu arada bütün enerjisini bilinmesi mümkün olmayan doğaüstü alana dair bilgiye erişme ve teolojik dogmaları açıklama çabasında tükettiği gerekçesiyle Karanlık Çağ olarak görülmüştür. (Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Cevizci, *Büyük Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, Say Yayınları, 2017, s. 1108)
Avrupa'nın Rönesans'ı övmek için Ortaçağ'ı kötülemelerini İsmet ÖZEL, Ortaçağ'da olan düzeni beğenmedikleri olarak açıklar. Çünkü Ortaçağ'daki feodal toplum hayatı her insanın yerini sabitlemiştir. Burjuva her ne kadar bu düzeni değiştirme amacında olsa da düzenin değişmemesi için çaba sarf etmiştir. Yani burjuvanın yapmış olduğunu ÖZEL "her şeyin aynı kalması için her şeyi değiştirdi" olarak açıklığa kavuşturmuştur. Dolayısıyla Rönesans'la bir devrim gerçekleşmediği gibi değişen sadece Ortaçağ'daki sosyalist sistemin Rönesans'la itibaren kapitalist sisteme dönüşmesidir.(Bkz. İsmet Özel, *Üç Mesele*, s.38)

[346] Modernizm, dünya görüşünde köklü bir değişimi anlatır. Dünya görüşünün değişimi ise bileşenleri arasındaki ilişki tarzının değişmesinden kaynaklanır. Bir dünya görüşünün dört bileşeni belirlenebilir: Özneler olarak *Tanrı* ve *insan* ile beşeri tecrübenin boyutları olarak *mekân* (evren) ve *zaman* (tarih). Hikmete dayalı geleneksel dünya görüşü, varlığın kaynağı olarak Tanrı ve suretinde yarattığı insan ile beşeri tecrübenin temel boyutu olarak mekân arasında bir uyumu öngörür zira *makro-kozmos dünya* ile mikro-kozmos *insan*, aynı varlığın parçalarıdır. Geleneksel dünya için bilgi (*nomos*),kâinatın (*cosmos*)*, zübde-i kâinat* sayılan insana yansımasından ibarettir. Ancak Batılı insanın Hıristiyanlığın Tanrı tasavvuruna tedrici yabancılaşması sonucunda bu optik uyum bozulmuş ve Descartes ile *varlık* ile *bilgi* arasındaki geleneksel münasebetin yönü tersine dönmüştür. Varlık ve bilgiyi beşeri şuurda temellendiren Descartes 'ın *cogito ergo sum* (düşünüyorum o halde varım) sözüyle başlayan modern dünyanın insan şuuruna göre yeniden kurulması hedeflenmiştir. (Bkz. Bedri Gencer, *İslam'da Modernleşme*, s.57)

[347] Özel, *Cuma Mektupları 2*, s. 254.

kavramların birbirlerine zıt anlamlar içermekten ziyade bir madalyonun iki yüzünü meydana getirecek şekilde konumlandırılmış oldukları fark edilecektir. Bu bağlamda geleneksel olarak yenilikten yani modernizmden kasıt eskinin yenisi gibidir. Modernizm de Avrupa kültürünün yani geleneğin devamı olduğundan dolayı bu düşünce yapısının geleneği, dolayısıyla kendi kültürünü reddetmesi bu akımın aslında paradoksal bir tutum sergilediğini göstermektedir.[348] Modernizm, kendi pozisyonunu aklın ilahiyata meydan okuması esası üzerinden belirlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda modern ben bir taraftan her şeyi kendisi üzerinden tanımlarken, diğer taraftan bütün kararların verici mercii olarak da yine kendisini belirlemiştir.Dolayısıyla bu durum artık dine olan ihtiyacın ortadan kalktığını, tüm kararların akıl marifetiyle alınabileceğini göstermektedir. Buradan hareketle ÖZEL, modernizmle birlikte Avrupa'nın şeklen bir değişim geçirdiğini fakat insanın insana kul olma durumunu sürdürdüğü için özünün halâ aynı olduğunu ileri sürmektedir.

İnsanın insana kulluğu; Ortaçağ'da kilise ve feodal beyler aracılığı ile olurken, modernizmle insan, sermayedar-teknokrat-bürokrat üçlüsüne kulluk etmeye başlamıştır.[349] Modernizm de artık "araçların amaçlara uygunluğu" yerini "amaçların araçlara uygunluğu" almış ve bu durum yapısalcı bir parçalanmaya sebep olmuştur. Her ne kadar birbirlerine zıt bir görünüm arz etseler de kapitalist-sosyalist biçimler de modern insanın birbirlerine olan kulluğunu arttıran unsurlar olmuştur. Modern çağda insanların teknolojiyle adeta sarhoş edildiğine inanan ÖZEL, modern dünyanın aslında bir Ortaçağ olduğunu hatta teknokrat–bürokrat baskısı göz önüne alındığında ondan çok daha geri bir durumda olduğunu ifade eder.[350]

İsmet ÖZEL'e göre insanın kimliğini belirleyen şartlanmalardır. Bu anlamda Müslümanlık kişilikle özdeş bir olgudur. Modern çağda Müslümanların varoluş amaçlarına uygun olmayan farklı hedefler uğrunda koşuşturmaları onların kişiliklerinin aşınmasına ve silikleşmesine sebep olmaktadır. Derinliği olan düşüncelerden uzaklaşmaları, belli düşünce kalıpları altında kamplaştırılmaları Müslümanlara bir cemaat kimliği kazandırmaktan ziyade onları adeta bir sürü haline getirmektedir. İslam'ı yeni bir düşünme kimlik kazanma vasıtası olarak değil de bu şekilde ele almaları ÖZEL'e göre İslam'ın henüz insanlara ulaşmadığının da bir delilidir. ÖZEL, bu anlayış

[348] Gencer, *İslam'da Modernleşme*, s. 56.
[349] Özel, *Üç Mesele*, s. 38.
[350] a.g.e., s. 39.

biçimini kula kulluk olarak tasvir etmekte, bu bağlamda modernizm adı altında yapılanın da İslam'a yönelik bir kundaklama girişimi olduğunu düşünmektedir.[351]

Modernizmin dönem insanı üzerinde meydana getirdiği önemli etkilerden birisi de seküler bir tasavvur geliştirmek, bu tasavvur çerçevesinde inancı yerinden ederek ona bir alternatif olarak insanın arzu ve isteklerini merkeze almış olmasıdır. Bu aslında Batı'da reform hareketleri ile başlayan dinde ıslah çalışmalarının bir yansıması veya neticesi şeklinde de değerlendirilebilecek bir durumdur.[352] Reformcular, insanın hayatını Hıristiyan düşünce üzerinden yeniden düzenleyerek dine yeni bir anlam verip, Hıristiyan bir topluluğun oluşması için dünyanın her yönünü sorgulamak ve değiştirmek gerektiği üzerine dini anlayışlarını bu yönde geliştirmişlerdir.[353] Sorgulayan ve düzeni değiştirmek isteyen insan ise özgür bir varlık olarak hayatın her alanında karar verici tek otorite olmak istemiştir. Bunun bir tezahürü olarak da ilk başta tabiata hâkim olma arzusunu ön plana çıkarmıştır. Böylece insan artık uyumu değil, mücadeleyi esas alan bir tavırla hareket etmeye başlamıştır. Rekabetin oluşum mantığında sürekli bir dayatma ve mutlak fikri hâkim olduğundan, modern dönemle birlikte devamlı bir biçimde mutlakıyet tasavvurlarının mücadelesi ve yer değişimi söz konusu olmuştur.

Modernliğin en ileride olanın en yukarıda olma anlayışı sebebiyle insanın Allah korkusundan uzaklaştığını dile getiren ÖZEL, rekabet merkezli bir anlayış içerisinde dini yaşayıştan uzaklaşma durumunu, artık galip gelenin Tanrı'nın yerini alan olarak belirtmektedir.[354] Bu nedenle modernizmin *"zihnin yöneldiği bütün mümkünlere kadar pervasız ve hür olması"*[355] insanı sorumluluktan uzak bir hayatı yaşamaya adeta sürüklemektir.[356]

---

[351] Özel, *Taşları Yemek Yasak*, s. 32.

[352] Rönesans başına buyruk bireycilik ruhunun, teoloji ve Kilise içindeki dini bağlanma alanını isyankâr ve özellikle eleştirel bir duruşla Reformasyon'un ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Fakat Reformasyon da kendi içerisinde paradokslarla patlak vermiştir. Reformasyonun temel paradoksu esas itibariyle belirsiz bir görünüm arz etmesiydi: Zira Reformasyon, aynı anda hem muhafazakâr dini bir reaksiyondu hem de radikal bir şekilde liberteryen / özgürlükçü bir devrimdi. Üstün Kaadir-i Mutlak, aşkın ve öteki olarak İbrahim ve Musa peygamberlerin Tanrısını tasdik ediyordu; insanı ise düşmüş, çaresiz, lanetlenmeye ya da selamete ermeye takdir olunmuş ve kurtuluşu için Tanrı'nın lütfuna bütünüyle bağımlı bir varlık olarak tarif ediyordu. Tanrı'nın yaratıkları üzerindeki mutlak hâkimiyetini daha dikotomik bir çerçevede algılıyorlardı. (Bkz. Richard Tarnas, *Batı Düşüncesi Tarihi-2 Modernite'den Günümüze Kadar*, s. 31)

[353] Tarnas, *Batı Düşüncesi Tarihi-2 Modernite'den Günümüze Kadar Tarnas*, s. 41.

[354] Özel, *Küfrün İhsanı Olmaz*, s. 78.

[355] Özel, *Taşları Yemek Yasak*, s. 173.

[356] Özel, *Cuma Mektupları 2*, s. 363.

Modernizmin din anlayışındaki bu köklü değişime sebep olması, bir ideoloji, yaşam tarzı olarak İslam'ı da etkisi altına alarak dinin dünyevileşmesine yol açmıştır. Dinin hayattaki kapsayıcılığının daralmasıyla oluşan boşluğu, modern yaşam biçimiyle doldurulmasını ÖZEL *"dinin din olmaktan çıktığı süreç"*[357] olarak açıklar. Modern yaşama biçiminin İslam kültüründe Müslümanların *"kendilerine nimet verilenler"*[358] gurubundan uzaklaşarak yeni değerler keşfetmek, yeni değerler icat etmek uğruna çaba harcadıkları gerçeğini de açığa çıkarmaktadır. Hâlbuki Müslüman'ın yapması gereken, modernizmin insana sunduğu mutlakiyet arzusundan bağımsız olarak, dinin insan için belirlemiş olduğu ölçüler ekseninde hayattaki yegane varoluş imkânını bulmasıdır. Zaten İslami değerlerin fark edilip kavranılması durumunda modernizmin gayesi olan çağdaşlık fikrine, Müslümanın fazla bir çaba sarfetmeden ulaşabileceğini belirten ÖZEL, bu düşünüm içerisinde olunmadığı takdirde yeryüzünde yapılan her hareketin haddi aşmak ve hilkate müdahele etmek olarak değerlendirmektedir. ÖZEL'e göre İslam'ın bu özelliği Müslümanlaşmanın, çağdaşlaşmayı temin ettiğini de gösteren bir durumdur. Yine ona göre İslam, insanın diğer varlıklar arasındaki yerini gösteren, onlarla ilişkisini düzenleyen ve bu çerçevede Müslüman'a en ileri derecede çağdaşlık şansı verebilecek yegane öğretidir.[359]

Modern düşüncenin zuhuruyla birlikte Müslümanların eski değerlerini terk etmeye meyletmeleri onların ontolojik anlamda varlıkları hakkında düşmüş oldukları şüpheyi de göstermektedir. Oysa Descartes'ın "cogito ergo sum*"* hükmü ile modern insan açısından şüphe ortadan kalkmış ve insan hayatın merkezine yerleşmiştir. Artık merkezde kendisini gören insan, "dış" dünya verileriyle ölçüme konu edilebilen bir gelişime dayanarak, neyi görüp görmediğini önemsemektedir. Bu düşünce ekseninde çağın değişmeleri karşısında kavrayış alanını şüphesiz bir formda genişletme gayesinde olan modern insan, modern düşünme biçimlerini; ya öğrenerek dini yaşantısını tamamlayacak ya da bu düşünceden kaçma yollarını bularak bundan memnun olacaktı. Fakat bu anlayışları vehim içerisinde olmakla tavsif eden ÖZEL bu anlayış düzeylerinin

[357] Özel, *Faydasız Randevu*, s. 138.

[358] Biz Müslümanların ve bilhassa biz Türklerin de içinde yer aldıkları Batı alemi üç bölükten meydana gelmiştir. 1-Kendilerine nimet verilenler, 2-Gazaba uğrayanlar 3-Yollarını sapıtanlar. Tarih modern çağlarda gazaba uğrayanlarla yolunu sapıtanların arasında birleşerek Hakk'ın nimetlerine kavuşanlara cephe aldıklarını gösterdi. Beri yandan aynı tarih kendilerine nimet verilenlerin diğer ikisine kusur isnat edilebilecek bir olgunluğa erişmelerinin vesilesi oldu. İsmet ÖZEL, İslam kültürünün kendilerine nimet verilenlerin Müslümanlar olarak bu kategoriye yerleştirildiğini açıklar.(Detaylı bilgi için bkz. İsmet Özel, *Cuma Mektupları 2*, s.254)

[359] Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz-2*, s. 49.

bir model oluşturamadığını ileri sürmektedir. Çünkü insanın değişmelere uyması ya da engel olmaya çalışması, eski dönemlerdeki gibi entelektüel anlamda insanı geliştirmemektedir.[360] Bunun nedeni ise; Müslüman bir bireyin hayatını zenginleştirme noktasındaki kavrayış bölgesinin "yakin" olmasıdır. Dolayısıyla Müslümanca düşünmek demek kesinlik demektir. Bu mana üzerine Müslüman'ın varlığıyla ilgili düşüncesinde vehim olması, bireyin anlayış çevresinden çıktığını göstermektedir. Müslüman hakikatten habersiz olmadığından dolayı, hayatın her aşamasında Yaratıcı'nın hükümlerini takip ederek varlığını küfürden koruması gerektiği gibi hayatın hiçbir anında şüpheye de imkân bırakmaması gerekir.[361] Fakat modernizmle birlikte Müslüman'ın kendini dışarıdan görmeye başlamasını ve düşünme biçimini de buna bağlayarak varlığı, dünyayı, Tanrı'yı buna göre yorumlamasını İsmet ÖZEL, "en büyük modernleşme trajedisi" diyerek belirttiği "Türk Modernleşmesi"[362] içerisinde gerçekleşen "İslam Modernleşmesi" olarak açıklar.

3.3. İSMET ÖZEL DÜŞÜNCESİ EKSENİNDE İSLAM MODERNLEŞMESİ

İslam modernleşmesiyle kastedilen şey, İslam dünyasının Batı ile etkileşimi sonucu onun fikri ve içtimai yapısından etkilenmesi ve kültürel kaynaklı değişime uğramasıdır.[363] Osmanlı Devleti'nin zayıflaması üzerine özellikle 19.Yüzyılda benimsenen bir görüşe göre, geçmişle bağı koparmadan gelişme ve ilerlemenin modernleşmeyle mümkün olacağı ve devletin bekası için yegâne çarenin de bu olduğu ileri sürülmüştür. Tanzimat'tan itibaren esasında Türk toplumunda çeşitli alanlarda modernleşmenin alametleri gözükmeye başlamıştı. Modernleşmenin Türk toplumu açısından tecrübe ediliş biçimi göz önüne alındığında, bu tecrübenin özellikle *"Laikleşme, jakoben (merkeziyetçi) gelenek ve pozitivist yaklaşım"*[364] olmak üzere üç hususiyet üzerinde yoğunlaştığı görülür.

---

[360] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 24.
[361] Özel, *Taşları Yemek Yasak*, s. 178.
[362] Türkiye'nin tek tayin edici kültürünü İslam olarak açıklayan İsmet ÖZEL, tarih, "İslamiyet'e beden olarak Türklüğü tayin etmiştir" sözüyle Avrupa medeniyetinin bütün hatalarının hasmı olarak karşısında Türklüğü ve Türkleri bulduğunu kitaplarında geniş bir biçimde ele alarak izah etmiştir. Nev-i şahsına münhasır bir modernleşme serancâmı olan Türk Modernleşmesi konusu ayrı bir çalışma alanı gerektirdiğinden bu bölümde sadece İsmet ÖZEL'in İslam Modernizmi hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir.
[363] Ahmet Dağ, *Modernleşme Ekseninde Türk Düşüncesi*, BÜYÜYENAY, 2020, s. 27.
[364] a.g.e., s. 28.

Modernleşmenin siyasi, toplumsal ve kültürel hayata etkisini Tanzimat'tan itibaren Türk düşünürler, dönemin siyasi olaylarıyla birlikte Türk–İslam düşünce ekseninde değerlendirmişlerdir. Cumhuriyet sonrası düşünürlerden birisi olan İsmet ÖZEL, dönemin tarihsel hakikatinin farkında olarak, İslam modernleşmesinin toplum üzerinde meydana getirdiği etki ve sorunlara yönelmekten ziyade, bizatihi problemin kaynağına inmek istemiştir.[365] Bu bağlamda modernizmin bir vizyon olarak modernleşme üzerinden evrensel bir meşrulaştırma yöntemiyle kendisini gerçekleştirmek istemesinin nedenlerine karşı kalıcı bir çözüm arayışı içerisinde olunması gerektiğini düşünmüş ve böyle bir çözümün de ancak İslam düşüncesi üzerinden üretilebileceğini savunmuştur.

İsmet ÖZEL, İslam modernizmini, insanın dinde otorite kaynağı olmasından itibaren, İslami kaynaklardan bağımsız bir şekilde dini hükümleri en doğru şekilde yalnızca kendisinin kavrayabildiği bir akım olarak açıklar. Bu anlayış biçimi zamanla dini, hakikatin muhtevasından uzaklaşılmasına neden olduğu gibi, hakikatin nihai olarak bireysel özne tarafından belirlenip, mutlak doğru kabul edilmesi gerektiği düşüncesini de beraberinde getirmiştir.[366] Özneleşme pratiği içerisinde olan Müslümanlar, birer epistemik özneler olarak kendi evrenlerinde yaşam sürdürmeye başlamalarıyla İslam kültüründen kopup kendi "cemaat formlarını"[367] oluşturmuşlardır.[368]

Müslümanların inanç ve yaşamlarının, modernizmin de etkisiyle akılcılık üzerinden yeniden formüle edilebileceğine inanılması beraberinde, kesinliğinden kuşku duyulmayan bir din anlayışını getirmiştir. Çünkü düşünen insan artık akılcılığa dayalı bir din anlayışı çerçevesinde İslam'a bakmaktadır. İslam'dan beklenilen de artık bir yaşam biçimi oluşturması değil, insanın hayatında yararlılığa dayalı bir değer alanı meydana getirmesidir. İslami hükümlerin modernizmle tekrardan ele alınması gerektiğine dair bir inanç oluşması, dinin, yaşamın özünden koparılarak yeniden yorumlanmasına sebebiyet vermiştir. Böylece Müslümanlar artık kulluk ve taatlerinde

---

[365] a.g.e., s. 180.

[366] Tarnas, *Batı Düşüncesi Tarihi-2 Modernite'den Günümüze Kadar Tarnas*, s. 39.

[367] Temel modernleşme/sekülerleşme ayrımına göre devlet=cemaat modernleşmenin; din=sünnet sekülerleşmenin konusudur. Ancak daha ileri bir ayırımla izah edildiğinde; devleti siyasi modernleşmenin, cemaati içtimai modernleşmenin, sünneti de akidevi modernleşme olarak sekülerleşmenin konusu kabul ettiğimizde tasnif netleşir. Bu bağlamda cemaatten cemiyete, ameli sünnetten ameli kültüre geçişle sünnet/cemaat münasebetinin, halkın yaşayış, kılık – kıyafet tarzının değişmesi modernleşme – içtimai kapsamına girmektedir. (Detaylı bilgi için bkz. Bedri Gencer, *Gelenekten Modernliğe Osmanlı*, s. 107)

[368] Özel, *Taşları Yemek Yasak*, s. 96.

bitmez tükenmez bir varoluş gücünü bulmak yerine şartlara uymak suretiyle varlıklarını korumayı gözetir olmuştur.[369] İslam'ın Batı düşüncesindeki gibi bir düşünce tarzı içerisinde, hayat görüşünde olamayacağını yani İslami hükümlerin yaşayış biçiminin modernize edilemeyeceğini ÖZEL; İslam'ın insanın davranışlarını, bilgi edinme yollarını "Kur'an ve Sünnet'e"[370] bağlılık içerisinde, dinin muhteviyatından hiçbir zaman kopmamasıyla açıklar. Bu sebepten akılcılığın vardığı noktayı Batı medeniyeti, akıllığın vardığı yeri ise İslam olarak açıklayan ÖZEL, *"akılcılıkta baskı altına alınmış bir akıllık, akıllıkta ise disipline sokulmuş bir akılcılık vardır"*[371] söylemiyle dikkat edilmesi gereken noktanın, dinde aklın bir şirk unsuru haline getirilip getirilmediği hususu olduğunu belirtmiştir:

> *"Akılcılığın gereğini yapmakla, akla bağlanmak arasında önemli bir fark var: Birincisinde bitmiş bir mantığın içinde kalınır, ikincisinde ise bağlanılan bilginin götürdüğü yere doğru seyredilir. Akılcılık dünyaya anlamın akıl tarafından verildiğini kabul etmek demeye gelir. Dolayısıyla dünyaya boş nazarla bakmak akılcının yapacağı iştir. Varolmakla hiçbir anlam ifade etmeyen nesnelerden anlamlı sonuçlara varmak (buna ne kadar anlam denebilirse) akılcının zorunlu yoludur. Akıllı tutum ise nesnenin bizatihi anlamıyla mevcut olduğu görüşünden hareketle kendi hatt-ı hareketini bulmayı gerektirir."*[372]

Modernizmin aklı merkeze koyarak yapmış olduğu şey, gerek düşünce alanında gerekse yaşam pratikleri alanında hümanistik dindarlığı ortaya çıkarmasıdır. Hümanistik dindarlığın önemli hedeflerinden birisi İslam dünyasının Batı düşüncesi üzerinden modernize edilmesidir. Bu modernizasyon, modern–kapitalist yaşam pratiği içerisindeki Müslümanları birer özne olarak görüp, kendi epistemik hakikatlerini oluşturmalarına imkân vererek onları arzu-nesne diyalektiğinin bir parçası kılma arzusu paralelinde bir gelişim göstermektedir.[373] Hümanistik dindarlıkta birey eğer isterse hayatının merkezine dini alabilir. Hâlbuki ÖZEL, dinin insanın hayatında eklemlenmek suretiyle yer edinmesi gereken bir unsur olmadığı, aksine hayatın bütünlüğünün din içerisinde muhteviyat kazandığı hususuna şiddetle yapmak suretiyle bu yaklaşımı reddetmektedir. Zira dinin hayata eklemlenmesi, insanın hayatında bir parça olarak bulunması bu hayatı

[369] Özel, *Tahrir Vazifeleri*, s. 268.
[370] Müslüman olmanın ön şartını Kur'an ve Sünnet'e bağlılıkla açıklayan İsmet ÖZEL, bu bağlılığın şekil ve muhteva olarak sadakatle olduğu takdirde modernizasyondan da Müslüman'ın kurtulmasının mümkün olduğu inancındadır.
[371] Özel, *Taşları Yemek Yasak*, s. 55.
[372] Özel, *İrtica Elden Gidiyor*, s. 267.
[373] Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2 Soru Sormak, Sorgulamak ve Sorumluluk*, s. 35.

seküler olmaktan kurtarıp dini bir formata evirmez. Dolayısıyla böyle bir hayat nihayetinde dinle ilgisi olmayan seküler bir hayattır.[374] Müslüman da hümanistik dindarlığın ne anlama geldiğini, bu dindarlığın insanı gerçek anlamdaki dini yaşantının sorumluluklarından uzaklaştırıp adeta dünya hayatına nasıl çektiğini fark etmelidir. Aynı zamanda Batı eksenli bir din anlayışının kendisini nereye sürüklediğini de öğrenmelidir ki Batı'nın asıl amacının bir yaşam formu olan İslam'ı ortadan kaldırmak olduğunu anlayabilsin.[375] Bu yüzden Müslüman, Batı medeniyetine karşı bir tavır almak istiyorsa eğer ilk olarak Batı medeniyeti tarafından oluşturulan modernizim kavramını doğru bir şekilde anlamak durumundadır.

Modernlikteki özelliklerin dinde bulunuyor olması o dini din olmaktan daha çok modern olanla uyuşur hale getirdiğini ifade eden ÖZEL, modernliğin temelinin de kapitalizm olduğundan söz eder. Bu yüzden ÖZEL, modernizmin doğru anlaşılmasını bir anlamda kapitalizmin doğru anlaşılmasına bağlar ve spesifik olarak kapitalizm üzerinde durur. Kapitalizm varlığını, ilericilik, sanayileşme, demokratlaşma ve sonucunda modernleşme eksenli bir medeniyet algısı üzerine kurmuştur. Modern zamanlarda yaşayan insanlar olarak Müslümanlar kapitalizmin bu temel parametrelerini bilmek durumundadır. Bu kavramlar ve yine bu kavramlar paralelinde inşa edilen fikirler Batı penceresinden bir bakışla anlaşılmaya çalışıldığında, bu Batı'nın zaferi olacaktır. Böyle bir anlama istikametinde tesis edilen modernleşme ise bir Müslüman modernleşmesinden ziyade gayr-i Müslim modernleşmesi olacaktır ki bu da nihayetinde yine bir gayr-i Müslim âleme ait zafer olacaktır. [376]

Modernizmle birlikte yaşam formu değişen Müslüman'ın hayatında İslam artık belirleyici özelliğini kaybetmiş, modern Müslüman'ın hayatında din dışı düşünce ve fikirler çok daha belirleyici bir konuma yükselmiştir. Modernizmin hayatın her alanına hükmetmesi ve böylece dinin de tedricen hayattan çekilmesine neden olmasından dolayı ÖZEL, modernliği bir nevi deistlik[377] eğilimi olarak tavsif etmiştir.[378] *"Galip gelen*

[374] Özel, *İrtica Elden Gidiyor*, s. 261.
[375] Küçükalp, *Zamansız Düşünceler 2 Soru Sormak, Sorgulamak ve Sorumluluk*, s. 82.
[376] Özel, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, s. 86.
[377] Vahy edilmiş dinde deizm, ateizm demektir. Onun dışında deizm, aktif modernizm olarak tanımlanabilecek tam sekülerizme basamak oluşturuyordu ki onların buna geçebildiklerini söylemek mümkün değildi. Sünnetten kopuk soyut bir İslam anlayışının, bir elmanın iki yüzünü temsil eden fundamentalizm ve modernizm ya pür ideal veya pür real İslam uçlarına düşmesi mukadderdi. (Bkz. Bedri Gencer, *İslam'da Modernleşme*, s.779)
[378] Başımıza iyi veya kötü ne gelirse gelsin, "Ben ne yaptım da bu oldu!" demeyi İsmet ÖZEL, Müslümanların görevleri arasında görmektedir. Aynı şekilde bunun gelecek günlerimiz için,

Tanrı'nın yerini alandır. Kaadir-i mutlak Tanrı tahtından indirilmediği takdirde ne modern, ne de medeni olunabilir."[379] Dolayısıyla "vahy"[380] edilmiş bir din olan İslam dininde mutlak bir modernleşmeden söz edilmesi mümkün değildir. ÖZEL'e göre, modernleşme olsa olsa sekülerleşme ve laikleşme paralelinde gelişim gösteren bir tutum veya tercih olabilir. Ama bir Müslüman'ın Müslüman kimliği ile sahiplenebileceği bir tercih olamaz.[381]

Modern yaşamla birlikte sekülerleşme sürecinde olan Müslümanlar, dini dünyevileştirmenin yanında sekülerleşmeyi de dine karşı üstün gelinmesi gereken yeni bir yöntem olarak belirlemişlerdir. Bu süreçle birlikte seküler olan da artık dini bir şeymiş gibi yüceltilmeye başlanmıştır.[382] ÖZEL, seküler din anlayışında olan Müslümanların aslında Müslümanlığın aleyhinde bulunduklarını vurgulayarak, *"Müslüman olmaktan vazgeçmeliyiz"* diyemeyenlerin *"İslam'ın yeniden anlaşılması, doğru bir şekilde anlaşılması gerekmektedir ki aslında uygun olarak yaşanabilsin"* [383] ifadeleriyle modernleşme isteklerini adeta kamufle etmeye çalışmışlardır. ÖZEL, seküler din anlayışındaki Müslümanların kendilerine yakışacak en uygun ifadenin *"kendimizi ortadan kaldıralım"* [384] şeklinde olduğunu ileri sürer. ÖZEL bu tür ifadelerin aynı zamanda Modernleşmek isteyen Müslümanlar'ın bilinçaltını ve niyetlerini ifşa eden ifadeler olduğu kanaatindedir.

Modernleşme ideolojisinin düalist yapısı gereği İslam düşünce sahasında da geleneksel/modern ayrımı olarak kendisini belirgin bir şekilde göstermiştir.

ömrümüzün geri kalan zamanında nasıl bir istikamet tutturacağımız konusunda da bir işaret olduğunu anlayabilmemiz açısından da gerekli görür. Bunu böyle kabul etmeyip de, Allahu Teala'nın kâinatı yaratmakla kalıp geri kalan zamanda yarattığını kendi iç işleyişine bıraktığı yani deistliğe düşüncesine varmayı ÖZEL, modernliğin safsatasının aslı olarak kabul eder. Çünkü İslamiyet Allah'ın Hayy olduğu, diri olduğu ve dirilikle ilgili her şeyin Allah'ın iradesiyle iç içe olduğu görüşünü bize öğretir. Dolayısıyla İslamiyet modern bilimin bize eriştiremediği bir görüşü bize kazandırmış olmaktadır.(Bkz. İsmet Özel, *Kırk Hadis*, s.264)

[379] Özel, *Küfrün İhsanı Olmaz*, s. 78.

[380] İnsan halef – selef ilişkisi içinde fıtratını elde edebilen bir varlıktır. İnsanın fıtratı bilginin aktarımıyla oluşan bir şeydir. İnsanoğlu bilgiyi dışarıdan alır ve aldıklarına uygun olarak bilgiler üretir. Fakat bilgi, insanın içinden doğmaz. O yüzden de vahiy esastır bilgide. Çünkü vahiy, insana gelmiştir, indirilmiştir. (İsmet Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz 2*, s. 48)

[381] Aydınlanma sürecinde beliren modernizmin dinin müdafaa, tenkit ve tahviline yönelik üç merhalesi, üç Tanrı anlayışıyla temyiz edilebilirdi. Ön modernizm teizm, 17.asrın ortasında yoğunlaşan Hıristiyanlık tenkidinden doğan pasif modernizm deizm ile temyiz edilebilirdi. Gerek Hegel'in aktif modernizmi başardığı, gerek Marx'ın bir adım daha ileriye giderek Hegel'in felsefi sistemini seküler bir dine dönüştürdüğü, gerekse de Nietzsche'nin postmodernizmi başlattığı 19.asır ise ateizm ve agnostisizmle temayüz etti. (Bkz. Bedri Gencer, *İslam'da Modernleşme*, s.372)

[382] Tarnas, *Batı Düşüncesi Tarihi-2 Modernite'den Günümüze Kadar Tarnas*, s. 42.

[383] Özel, *Faydasız Randevu*, s. 138.

[384] Özel, *İrtica Elden Gidiyor*, s. 258.

Gelenekselcilik adına İslam'ın savunuculuğunu yaptıklarını iddia eden geleneksel muhafazakarlar, seküler Müslümanların karşısında yer almışlardır. Çağdaş zamanlarda modern düşünce yapısına uygun olarak ama modernizme karşı geldiklerini dile getirerek, zıt bir görüşle yani gelenekselci bir tepki göstererek "İslam böyle değil, İslam'da aslında şunlar şunlar vardır" biçiminde söylemlerle kendilerine gelenekçi bir pozisyon belirlemişlerdir.

Bir kök arayışında olan muhafazakârların, modernizmin eleştirisini yaparak yani geleneğin savunucusu olarak modernizmi eleştirmeleri aslında modern düşünce yapısı içerisinde hareket ettiklerini göstermektedir. Müslümanların geleneksel/modernlik düalist ayrımında çağın değişmeleri içerisinde bölünmelerinin nedenini dindeki değerlerin değeri hakkında tereddüt içerisinde olmalarıyla açıklayan İsmet ÖZEL, her iki düşünme biçimini (İslam'ın ruhuyla uyuşmayan formlar ihdas etmeye çalışmalarından dolayı) İslam dininin mahiyetinden uzak görür. Dolayısıyla modernleşmeyle İslamlaşmanın birlikte geliştiklerini ifade eden İsmet ÖZEL, Müslümanlar'ın çağdaş zamanlarda modernleştikleri kadar İslamlaşma gibi tarihte şimdiye kadar görülmemiş dramatik bir süreç yaşadıklarına vurgu yapar.[385] Modernizmin içinde hem seküler dindarlık hem de geleneksel- muhafazakâr dindarlık anlayışının ortaya çıkması, dinin artık ideolojik bir görünüm kazandığını da ifade eden bir durum olarak okunabilir. Modernlikle Müslümanlık arasındaki bu etkileşimi analiz eden İsmet ÖZEL, bu duruma sebep olan şeyin post–yapısalcı anlayışların İslam aleyhtarlığı perspektifiyle sergiledikleri yaklaşımlar olduğunu düşünmektedir.[386]

Post-modernizm ile modernliğin yanlış yönlerini ortaya çıkarma gayreti, post-modernizmin İslam'a yakın olduğunu göstermektedir. Fakat gözden kaçırılan durum, post modernizme göre "Batılı olmayan her şey Batı'nın ötekisidir" anlayışıdır. Modernliğe karşı geliyormuş gibi görünüp aslında "Batı'ya mahsus bir türdeşlik doğurma imkânı aramak"tır. ÖZEL, bu durumu post-modernliğin bir hilesi olarak değerlendirir. İslam modernizmine karşı İslami değerlere sahip çıkılmasının zaruretine vurgu yapar. [387] Bunu da ancak Batı düşüncesini yadsımak ve yeni bir hayat biçimi geliştirmekle mümkün gören ÖZEL'in dikkati çekmek istediği nokta, bunun Batı'nın Müslümanlar için belirlediği yol üzerinden değil, çeşitli Müslüman cemaatlerin İslam'ı

[385] Özel, *Zor Zamanda Konuşmak*, s. 219.
[386] Özel, *Cuma Mektupları 2*, s. 254.
[387] a.g.e., s. 255.

nasıl kavradıkları üzerinden tartışmak gerektiği hususudur. Bu aciliyeti olan elzem bir konudur, çünkü, İslam'ın bir hayat tarzı olarak modern dünyada yeniden hayata geçirilmesi gerektiği gün geçtikçe daha fazla hissedilir olmuştur. Ancak ÖZEL, böyle bir sürecin işletilmesine talip olurken bir hususa özellikle dikkat edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. O da sosyalist ve kapitalistlerin İslam'ı "kullanmalarını" engellemek isterken, İslam'ın doğrudan Müslümanlar tarafından kullanılmasına da müsaade etmemektedir.[388] Çünkü Müslümanlar modernizmle olan sınavlarında ne yazık ki buna yeltenmişlerdir. İdeal toplum düzenine adapte olma bahanesiyle, modern anlayışın getirdiği tüm değişikliklere adapte olmuşlardır. Hâlbuki bunu yaparken temel gayelerini, modern dünyanın benimsemiş olduğu politik, sosyal, ekonomik toplumsal şartları kendi din anlayışlarına dönüştürmek şeklinde dile getiriyorlardı. Fakat sonuç Batı toplumunda olduğu gibi ayrım yapmaksızın modern yaşamın sunduğu tüm imkânlardan yararlanmak şeklinde tezahür etmiştir. ÖZEL Müslümanların bu durumunu *"... Yani gayr-i müslimler İslam'ı kullanacağına, biz inananlar kullanalım daha iyi der gibidirler"*[389] şeklinde özetler.

İslam dininin bu şekilde "reel"[390] bir din algısına dönüştürülmesini İsmet ÖZEL, hayata anlam verme yolunda bir din olan İslam'ın, kültür olarak görüldüğü zamanlardan, Batı'da olduğu gibi medeniyet anlayışına indirgenerek hayattan istifade yoluna doğru bir evrilme süreci geçirmesi olarak değerlendirir.[391] Fakat gözden kaçırılan şeyin İslamiyet'in Hıristiyan ya da Yahudi dinlerindeki gibi kuru bir gelenekçilik anlayışına sahip olmadığı noktasıdır. İslam dini, bir inanç–düşünce–davranış bütünlüğü olarak tüm yer ve zamanlar için geçerliliğini koruyan ve yürürlükte olan bir dindir.[392]

Kültürler, toplumların hayatına yön vermede önemli bir etken olup, dinamik bir yapı arz ederler. Bütün insanların sahip olduğu bir şey olan kültür, yaşamak için gerekli araçları üretir, insanlara bir yaşam alanı ve biçimi sağlar. Kültürün böyle bir muhtevasının bulunması, insanların içinde bulundukları kültürün hem ürünü hem de üreticisi olduklarını göstermektedir. ÖZEL, kültürün insanlar üzerindeki etkisinin bireylerin hayat vizyon ve misyonlarını temsil ettiklerini düşünmekte olup, insanların varoluş gücünü kültürden aldıklarını ifadeyle, kültürün insan üzerindeki önemini dile

[388] Özel, *Taşları Yemek Yasak*, s. 92.
[389] a.g.e., s. 93.
[390] Sünnetten kopuk bir İslam anlayışının ortaya çıkmasıdır.
[391] Özel, *Cuma Mektupları 2*, s. 377.
[392] Özel, *Üç Mesele*, s. 59.

getirir. Bu düşüncesini Spengler'in *"ne kadar kültür varsa o kadar ahlâk vardır, ne daha az ne daha fazla"*[393] sözü ile de bir nevi tahkim eder.[394] Bununla birlikte, kültürden aldıkları varoluş gücüyle yaşayan toplumlar, ne yazık ki modernizmle tek tek kültürlerini unutmuş özneler haline gelmiş, kendilerini hapseden seküler bir dünya içerisinde yaşamaya adeta mahkûm edilmişlerdir.

Kültür eğer kendini üretebilecek formlara kapanır, dışarıyla olan etkileşimi durursa, bu kültürün artık bir medeniyete doğru evrildiğini hatta bir medeniyet olduğunu gösterir. *"Bir medeniyet, yani bir 'civilisation' bir kültürün donmuş halidir."*[395] ÖZEL, bu tanımdan hareketle medeniyeti kendi hâkimiyet çevresinde kendisini üreten dolayısıyla hegomanya şartlarını oluşturan bir sistem olarak tanımlamaktadır.[396] Çünkü medeniyet, beşerin toplum hayatındaki cüz'i bir deneyimini hatta kültürünü o eylemin özelliğine bakmadan başkaları tarafından örnek alınabilecek külli bir forma dönüştürmektedir. Medeniyetin amacı, kurumları güçlendirip, toplumların sosyal düzenini değiştirerek, milletleri uygarlık düzeyine taşıyan bir sistem inşa etmektir.

Medeniyet (civilization), genel mahiyeti itibariyle ilk aşamada maddi gelişmişlik olarak düşünülmemiş olsa da uygarlık düzeyine çıktığında medeniyet, maddi verilere dayanarak varlığını tahkim eder. Bundan dolayı vücut bulmuş bütün medeniyetler, bir yönleriyle doğrudan sekülerizm kavramıyla ilişkilidir. Bu bağlamda modernleşmeyle meydana gelen etkileşim, aslında medeniyetlerin karşılaşmasıdır. İslam modernleşmesi de İslam'ın artık bir din olarak değil de medeniyet olarak görülmesinden mülhem bir vakıadır.[397] ÖZEL de medeniyetin bu özelliğinden yola çıkarak insanların artık

---

[393] Spengler, *Batının Çöküşü*, s. 246.
[394] Özel, *Toparlanın Gitmiyoruz-2*, s. 400.
[395] Özel, *Kalın Türk*, s. 32.
[396] Bir anti-Türk, yani gayr-i Müslim ve İslam düşmanı örgünün mahsulü saymakta tereddüt etmeyeceğimiz Avrupa medeniyeti ve modernlik her ne kadar birinin diğerini kışkırttığı vakıalarla yapılandırılmışlarsa da, müteradif değillerdir. Avrupa'ya mahsus medeniyet yapısının Kilise ve Aristokrasi gibi iki sütun yardımıyla dikildiği bilinir. Zadegânın ve papazların himayesinden istifade ile mevcut olan Avrupa medeniyeti aynı zamanda birçok bakımdan asillerle ve rahiplerle zıtlaşan modern medeniyettir. Medeniyet gücünü maneviyat bildiği neyse onu yüceltme tutkunluğundan alır. Hâlbuki modernlik bütün parlaklığını Kilise karşıtlığına olduğu kadar, Aristokratik bağların ötesine geçilmesine de borçludur. Gerek medeniyete, gerekse modernliğe hem İbrani–Hıristiyan, hem de Grek-o-Romen kökleri can verdi, veriyor. Bu dört unsuru hep birlikte göz önüne almadan ne medeniyeti, ne de modernliği farklı bir zeminde değerlendirmeğe güç yeter. Medeniyetten ve modernlikten memnun olanlar memnuniyetlerini bu dört unsurdan elde ettikleri, hangisinden ne miktarda kullanmayı tercih ettiklerine kendilerinin karar verdikleri bir halita sayesinde izah edebileceklerdir. (Bkz. İsmet Özel, *Küfrün İhsanı Olmaz*, s.77)
[397] Özel, *Üç Mesele*, s. 125.

hayatlarının korunma şartlarını kendi adına değil, medeniyet adına yaşamaları olarak görmektedir. *"Medeniyet, tek tek insanların önemlerinin azalıp bunun yerine o insanların birer basit unsur haline geldiği sistem'in öneminin arttığı bir yaşama biçimidir."*[398]

İsmet ÖZEL, medeniyeti, tarihi ve toplumsal şartlar ekseninde anlaşılabilen bir kavram olarak açıklar. Başlangıçta özel olarak Batı'yı ifade etmek için adeta özel bir adlandırma şeklinde kullanılan bu kavram, daha sonrasında Batı dışı toplumlarını da kapsayacak şekilde bir genişleme göstermiştir. ÖZEL, Müslümanlar için, onların davranışlarını hiçbir zaman medeniyet algısı üzerinden belirlemediğini, dolayısıyla medenileşmeyi bir tarz olarak benimsemediklerini, tam tersine daha gelişkin, daha zengin içerikli bir hayata ulaşmak için İslam kültür dairesi içerisinde yeni imkânlar geliştirdikleri yorumunu yapar. Fakat Batı medeniyeti, modernizmle hem fikir hem de hayat tarzı bakımından toplumsal değerleri yıkmıştır. Bütün kültürlerin varlığına kastetme teşebbüsünde bulunduğu gibi, mevcut medeniyetleri kendi medeniyet perspektifinde eritmeye ve yine kendi düşüncesi paralelinde gerçeği mutlaklaştırma yoluna gitmiştir.[399]

Batı medeniyeti ile çatışma içerisinde olan kültürlerin aynı zamanda onunla bir rekabet ve yarışma halinde olduğunu ileri süren İsmet ÖZEL, bu anlayıştaki kültürlerin Batı ile aynı düşünceleri, değerleri bir alt basamakta paylaşarak varlıklarını devam ettirdiklerinden söz eder.[400] Oysa Batı her ne kadar kendisini diğer tüm kültür ve medeniyet havzalarından üstün görse de, kendindeki eksiklik ve kusurları başkalarına ait olanlardan tedarikle gidermekten ve kendi medeniyetinin devamını sağlamaktan içtinab etmez. Batı kendi dışında kalan kültürlere bu doğrultuda bir yaklaşım sergileyerek kendisinin model olma imtiyazını da elinde bulundurmuş olur. Yine bu yaklaşımıyla Batı, tüm farklara rağmen diğer medeniyetlerin kendisiyle bir uyum ve uzlaşım içerisinde olmasını da temin etmiş olur.[401]

Batı medeniyeti ile uzlaşmaya girmeyen 'İslam kültürü'[402] yaşam alanını daraltmıştır. Çünkü ÖZEL, Müslümanların Batılılaşmanın iki yüzünü yeterince

[398] Özel, *Zor Zamanda Konuşmak*, s. 297.
[399] Gencer, *Gelenekten Modernliğe Osmanlı*, s. 97.
[400] Özel, *Zor Zamanda Konuşmak*, s. 100.
[401] Özel, *Üç Mesele*, s. 129.
[402] İslam ve Batı, Hakk ve batıl gibi biri diğerine yaşam alanı bırakmayan iki zıt değerler manzumesidir. Batı insanın varoluşunu bilgi ve görgü edinme tarzını İlahi kaynağından kopardığı ölçüde Batı

kavrayamadıklarından dolayı İslam kültürünü de tam olarak yaşatmaktan mahrum kalmışlardır. Batılılaşmanın bir yüzü olan medeniyet yani yaşama biçimi, öteki yüzünde ise kültür yani kavrayış ve açıklama biçimi olarak Batılılaşmayı tanımlayan ÖZEL, Müslüman'ın yapması gerekenin iki biçimden birini benimsemek zorunda olmadığı hususudur. Bir Müslüman hangi koşulda olursa olsun hem medeniyetin sunduğu tüm imkânları kullanıp hem de İslam ahlâkını muhafaza edebileceği kanaatini taşımamalıdır. Çünkü asıl olan Müslüman'ın dünyayı hangi akıl ve ahlâk düzeni içerisinde kavradığıdır. Dolayısıyla Müslüman olduğunu söyleyen bir kişinin kavrayış ve açıklayış biçimi Batı düşünce merkezli olmamalı; bütünüyle Kur'an ve Sünnet kaynaklı olmalıdır. Bu sebepten dolayı ÖZEL, Batılılaşmanın iki yüzünü iyi kavramak gerektiği üzerinde ısrarla durur. Müslümanlar bu espriyi kavradıklarında, İslami bir davranışın ne şekilde ve hangi alanda başlaması gerekeceğini de kavramış olacaklardır.

> *"Batı'nın kültür cephesi Müslümanların ayık kafayla birçok tercih yapabileceği ölçüde malzeme taşıyor. Batı'nın bir çıkmaz olduğunun en tatminkâr delillerini bu cepheden bulmamız mümkün. Ama Batı'nın bir medeniyet cephesi var ki, sarhoş ediyor Müslümanları…"*[403]

Sonuç olarak Müslümanlar evrensellik yaftasıyla önlerine konulan geleneksel/modern dikotomisinin aslında kendilerine ait bir mesele olmadığını anlamak durumundadırlar. İslam'dan ve dolayısıyla onun düşüncesinden kaynaklanmayan bu probleme Batı eksenli bir bakış çerçevesinden çözüm oluşturmaya çalışmak, Batı düşüncesinin meşruiyetini onaylamak olacaktır ki, Müslümanların bundan da şiddetle kaçınması icap eder. İsmet ÖZEL de bu noktaya dikkat çekerek, esas problemin Müslümanların modernleşmeyi benimsemeleri veya reddetmeleri olmadığı, aksine esas meselenin modernleşmenin İslam kültür dairesi içerisinde gerçekleşme imkânı bulmaması gerekirken gerçekleşmiş olmasıdır. Bir Müslüman'ın, dinini tam ve doğru yaşaması, bu bağlamda amaçlarının gerçekleşmesi yalnızca Müslümanca düşünmek ve Müslümanca yaşamakla mümkündür. Müslümanca düşünmek de ancak kendi referanslarına yönelmekle mümkün olacağı için, Müslümanların Batı düşüncesi tarafından oluşturulan her türlü ontoloji, epistemoloji ve psikolojiye çok ihtiyatlı yaklaşmaları icap eder. ÖZEL, bu düşünmenin imkânını, İslam dinini, modern

---

olabilmiş, İslam ise insan davranışlarının bilgi edinme yollarının, varoluşun bütün tarzlarının Kur'an ve Sünnete bağlı bulunmasıyla İslam kalabilmiştir. (İsmet Özel, *Taşları Yemek Yasak*, s.55)

[403] Özel, *Taşları Yemek Yasak*, s. 57.

düşüncenin öngördüğü şekilde bir bilgi nesnesi olarak değil, bir yaşam formu olarak idrak etmeleriyle olanaklı görür.

SONUÇ

İsmet ÖZEL, insanın hayatını onun bir bakıma bilgisi olarak görmekte olup, bilgi eksenli bir hayatı benimsemektedir. İnsanın varlığının hakikatine varmasının her bakımdan bilgi vasıtasıyla olduğu gerçeği bilincinden hareketle ÖZEL, doğrudan doğruya yalnızca varlık bilgisine, bir diğer ifadeyle varoluşunun bilgisine ulaşma gayesindedir. Kendilik bilgisine yani kendi öz bilgisini bulma sürecinde, bilen ve bilinen arasındaki ilişkiyle mümkün olduğunun farkında olarak, insanın varlığının bilgisini ancak kendisini bulmakla mümkün olabileceğini öngörür. Bu bakımdan ÖZEL, bir kişinin bilgiye ulaşamadıkça kendisini de bulamayacağını açık bir biçimde ifade eder.

Şair-Türk kimliğine sahip bir kişi olarak yaşamını tarihi ve kültürel geçmişiyle belirleyen ÖZEL, insan aklının çaresizliğine mahkûm edildiği sahanın fiziki saha olduğunu açıklayarak nasıl bir dünyada yaşadığının bilgisine metafiziksel düşünceyi göz ardı ederek ulaşmaktadır. Bundan dolayı o tarihi, insanın varoluşuna kazandırdığı kimlik dolayısıyla değerli görmekte olup, fikirlerini bu nokta üzerinde tahkim etmektedir. O sebeple ÖZEL, toplumunun gelecekte hangi konumda olacağı üzerine düşünürken, gelecekle ilgili tahminde bulunmak yerine şimdiye kadar milletin başından geçenlerin hesabını yapmayı çok daha yerinde ve doğru bir adım olarak değerlendirmektedir. Bu bakımdan ülkesindeki insanların tarih sahnesindeki rollerinin doğru öğrenilip, varlık sebepleri hakkında bir fikri olmaları gerektiği inancını her zaman dillendirmektedir. "Türkiyeli Müslüman" diyerek hitap ettiği ülkesinin insanlarına, birbirlerini daha iyi anlamalarının koşulunu, düşünce-davranış bütünlüğü ekseninde bir toplum düzeni oluşturmasıyla belirleyen ÖZEL, kendi insanına bir adım daha yaklaşmak adına yazım hayatına girmiştir. Yazılarını, düşünceleri ve yaşadıklarıyla irtibatlandırdığından ötürü dönemin ruhuna uygun, insanların gerçeği görebilmelerini sağlamak üzere kaleme almaktadır. Bu sebepten onun eserlerinin, bütünsellik arz eden ahlaki tutarlılığa sahip eserler olduğu görülmektedir.

İsmet ÖZEL'in mensur yazılarında ele aldığı konuların içeriğini, toplumu ilgilendiren meselelerde Türklüğü yani Müslümanlığı ifsata uğratan Batı medeniyetinin zihniyetini temelden eleştirmek oluşturur. Batı medeniyetini, dünyayı kendi ilkeleri doğrultusunda standardizasyon oluşturma gayesiyle yeryüzünü egemenliği altına alan ve insanın her davranışını meşrulaştıracak bir anlam ve eylem dünyası oluşturan sistem

olarak tanımlar. Bu yüzden de bu medeniyetin; tarihi süresince kapitalizm, medeniyet, modernlik gibi gelişmelerle, varlığını kalıcı olarak sağlamak maksadıyla kendi düşünce sisteminin farklı yönleri olduğuna açıklık getirmektedir. Batı'nın dünyayı kendi ilkeleri doğrultusunda bir formla oluşturmasına sebep olması durumu, ÖZEL'in düşüncesinde varlığın ve eşyanın yaratılış aslına ait hakikatin üstünü örtmek olarak açığa çıkmaktadır.

Batı medeniyetinin insanın varoluşunu hakiki anlamından koparıp, insanın külli varlığı karşısında yetersiz bırakmasını ÖZEL, Batı'nın düşünceyi hümanistik sınırlara hapsetmesiyle, derinlikten ve bütünlükten uzak, ebediyet duygusundan yoksun bir varlık anlayışına mahkûm etmesiyle ilişkilendirir. İnsana ait gerçekliğin hümanizm olarak belirlenmesiyle, insanın kendi benliğini aşma kapasitesine duyulan derin inancı ifade eden bu anlayışı ÖZEL, Varlığın insan idrakine indirgenerek aslında varoluş haliyle aynı anlamda görülmeye başlanması olarak ifade etmektedir. Bu bakımdan hümanist düşünceyi, insanın bütünlüklü varlık nosyonlarını yitirdiği, ilahi müdahalelerden bağımsız ve her şeyin doğal nedenini açıklamaya çalışan dolayısıyla evrenin tek hâkimi bir varlık algısının teşekkül etmesi olarak görmektedir. Bir diğer yönden ifade edilecek olursa, hümanistik bir rasyonalizm içerisinde metafiziksel varlık ve hakikat iddiasında değerlendirilen metafiziksel düşünme biçimi, bilgiye ulaşmak için çıkılan yolda hakikat ve değer rölativizminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı ÖZEL'in düşünce evreninde bütün şeylerin temeli olarak insanı merkeze alan bu düşünce sistemi yer almamaktadır.

Metafiziksel düşünce içerisinde varlık, hakikat, insan, eşya üzerinde yapılan tanımlamalar, insanın epistemik söylemlerini açığa çıkarmaktadır. Temeli olmayan bu tanımların hepsinde ÖZEL, modernliğin bilgi meselesinin adlandırmayla iç içe geçmiş bir şekilde adeta karmaşıklaşması olarak yorumlamaktadır. ÖZEL, bu düşünümden ayrı olarak bilgiyi bir açılım, genişleme olarak görmekte olup, metafizik düşünce geleneğinin düalist ayrımlarına girmeden, ontolojik bilgiye ulaşmaya çalışarak öğrendikleri ile dış dünya arasındaki ilişki üzerinde varlığını anlamlandırabilmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda İsmet ÖZEL, insanlığı ölçüme tabi tutan Batı düşüncesinden yani hümanist düşünceden tamamen uzak, farklı bir düşünüm içerisinde varlık–bilgi ilişkisini geliştirir.

İsmet ÖZEL, insanların varlığına dair arayışlarında özünü görmelerini izah ederken dikkat ettiği husus, dildeki asaletin düşüncedeki asaletle aynı olduğu

bilgisinden yola çıkarak her kesimden insanın anlayacağı bir dille, gereksiz sözcük kullanmadan yazma gayesidir. Bunu yaparken de Batı tarafından mutlak akli olarak kabul edilen düşünce sistemine kapılmadan, felsefi bir sistem ortaya koymadan yani seçmeciliğe girmeden bilgiye gerçek manâda yaklaşmayı hedeflemiştir. Bu sebepten ÖZEL, belirli bir zümreye değil hakikate ulaşmaya çalışan herkese hitap etmektedir. Bu özellik de onu diğer düşünürlerden farklı olarak Batı düşüncesi tarafından herhangi bir ekolle belirlenen sağ veya sol bir çizgide herhangi bir tarafa yerleştirilememesini sağlamıştır. ÖZEL'in bu benzersizliği onu çağının düşünce adamlarından ayırmaktadır. Bu bağlamda İsmet ÖZEL, yıllardır toplumu yakından ilgilendiren meseleler karşısında milletinin gelişmesi için modern düşüncenin karakteristiklerini varlık, bilgi, değer, hakikat üzerinden ele almak ve yapmış olduğu tespitlerle modern dünyanın düşünme biçiminin, Türkiyeli Müslümanlar tarafından anlaşılmasını sağlamak niyetinde olmuştur.

Bu düşünce ekseninde İsmet ÖZEL'in felaket olarak söz ettiği bir durum vardır ki o da, insanlığın Batı düşünce sisteminin dayatmacı tutumundan dolayı maruz kaldığı ontolojik sorunlar üzerine eleştirel maksatla okumalar yapılmasına rağmen bu düşünceden arınmış fikirlerin ortaya çıkarılamamış olmasıdır. Ona göre İslam dininin, Batı medeniyeti karşısında üstün bir din olduğunu göstermek niyetiyle, pozitivist olgularla Batı düşüncesini terslemek üzere bir üslup belirlemek aslında Müslümanlığı nevrotik, muhalif bir kafa yapısıyla değerlendirmekten başka bir şey değildir. ÖZEL bu girişimi Batı düşüncesi çerçevesinde İslam dininin modernize edilip yeni bir din algısı oluşturulması şeklinde yorumlar. Bu yüzden yitirilen değerlerin farkında olan insanlar ne yazık ki yine onların kaybına ve mahvına sebep olacak değerlere sarılmaktadır.

Aklen modernleşen bir bireyin her ne kadar sahih bir niyeti olsa da dinden uzak olduğunu belirten İsmet ÖZEL, meselenin modernizm karşıtı olmakla çözülemeyeceğini vurgular. Çözümü, Müslümanın kendi düşünme biçiminin temel paradigmalarını, modernizmin amacı üzerinden yine kendi mantığıyla okuyabilmesi kabiliyetine bağlar. Bundan dolayı da düşüncelerini Batı'nın yöntem olarak belirlediği "hazır formüller" yerine, sorunun kaynağına dair yaklaşım tarzı benimseyerek aktarmaya çalışır. Bununla birlikte İsmet ÖZEL'in eserlerini okuyanlar genellikle doğru bir okuma yapmadan onun düşüncelerini değerlendirmek gibi bir hataya düşmektedirler. Bu bağlamda onun düşüncesi üzerinde yoğunlaşan bir kısım tartışma ve yorumlar birtakım pratik faydalar

elde etmek için kendilerine İsmet ÖZEL'in fikirlerini dâhil ederken, diğer bir kısım ise, ÖZEL'in gayesini anlamadan, eleştiri oklarının hedefi haline getirmektedir. İşte bu çalışmanın temel hedefi de maksatlı veya maksatsız bir şekilde vücut bulmuş tüm bu yanlışlara düşmeden ve mutlakiyetçi bir tavır takınmadan yalnız İsmet ÖZEL'i anlamak, düşüncesinin temel dinamiklerine nüfuz etmektir. Elbette ki başarısı da bu hedeflere ne kadar yaklaştığı ile orantılı olacaktır.

KAYNAKÇA

BAKEWELL Sarah, *Varoluşçular Kahvesi*, çev. Emre Gözgü, Domingo Yayınevi, 2017.

BARFİELD Oven, *Anlamın Yeniden Keşfi*, Ketebe Yayınevi, 2019.

BERGSON Henri, Gabriel MARCEL, *Metafizik Nedir*, çev. Mustafa Tahralı, Birey Yayınları, t.y.

CEVİRİCİ Sema, *Modern Düşüncede Temsil Fikri ve Postmodern İtirazlar*, (Yüksek lisans Tezi Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi, 2016.

CEVİZCİ Ahmet, *Bilgi Felsefesi*, Say Yayınları, 2020.

———, *Felsefe Tarihi Thales'ten Baudrillard'a (Karton Kapak)*, 8. bs., Say Yayınları, 2018.

———, *Metafiziğe Giriş*, Say Yayınları, 2019.

———, *Say Büyük Felsefe Sözlüğü (Ciltli)*, Say Yayınları, 2017.

DAĞ Ahmet, *Modernleşme Ekseninde Türk Düşüncesi*, BÜYÜYENAY, 2020.

DERRİDA Jacques, *Edebiyat Edimleri*, çev. Ali Utku, Ketebe Yayınevi, 2020.

GENCER Bedri, *Gelenekten Modernliğe Osmanlı*, Ketebe Yayınevi, 2019.

———, *İslam'da Modernleşme*, Doğu Batı Yayınları, 2017.

HARTMANN Nicolai, *Ontolojinin Işığında Bilgi*, çev. Harun Tepe, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2002.

HEİDEGGER Martin, *Düşünmek Ne Demektir*, çev. İlhan Turan, Dergah Yayınları, 2019.

———, *Heidegger: Teknoloji ve İnsanlığın Geleceği*, çev. Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, 2017.

———, *Hümanizm Üzerine*, çev. Yusuf Örnek, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2020.

———, *Metafizik Nedir? Was ist Metaphysik?*, çev. Yusuf Örnek, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2009.

HEİDEGGER Martin, William MCNEİLL, Kai HAMMERMEİSTER, *Düşünceye Çağıran*, çev. Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, 2010.

KULA Onur Bilge, *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı - 1*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.

KÜÇÜKALP Kasım, *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida*, Sentez Yayım Ve Dağıtım Tic. San. A. Ş., 2008.

———, *Çağdaş Felsefede Farklılık Tartışmaları*, Emin Yayınları, 2016.

———, "Edward W. Said'in Şarkiyatçılık Düşüncesinin Felsefi Arkaplanı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 12, sy. 1 (2003), ss. 269-78.

———, Heidegger İçin Felsefenin Sonu, Düşünmenin Başlangıcıdır, t.y., https://www.cins.com.tr/2021/04/kasim-kucukalp-heidegger-icin-felsefenin-sonu-dusunmenin-baslangicidir/.

———, *Jacques Derrida Felsefenin Dekonstrüksiyonu*, Ketebe Yayınevi, 2020.

———, "Varlık Problemi Bağlamında Düşünmenin İmkanı", *İki Varlık, İki Düşünme Biçimi: Epistemoloji Öncelikli Düşünme ile Ontoloji Öncelikli Düşünme Arasındaki Farka Dair Bir İnceleme*, 4, İLEM/İlmi Etütler Derneği, 2014.

———, *Zamansız Düşünceler 1 Çağdaş Yaşama Meseller*, Onto Yayınevi, 2020.

———, *Zamansız Düşünceler 2 Soru Sormak, Sorgulamak ve Sorumluluk*, Onto Yayınevi, 2020.

KÜÇÜKALP Kasım, Ahmet CEVİZCİ, *Batı Düşüncesi Felsefi Temeller*, İSAM/İslam Araştırmaları Merkezi, 2014.
MENGÜŞOĞLU Takiyettin, *İnsan Felsefesi*, 2. bs., Doğu Batı Yayınları, 2017.
NEHAMES Alexander, *Nietzsche Edebiyat Olarak Hayat*, çev. Cem Soydemir, Doğu Batı Yayınları, 2016.
NİETZSCHE Friedrich, *Ecce Homo - Kişi Nasıl Kendisi Olur*, çev. Mustafa Tüzel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.
ORHANOĞLU Hayrettin, "Şiirin Nesneyle İmtihanı Yahut İsmet Özel'in Şiirlerinde Nesneler", *Hayrettin Orhanoğlu/Arayüz*, 01.10.2018, https://hayrettinorhanoglu.wordpress.com/2018/10/01/siirin-nesneyle-imtihani-yahut-ismet-ozelin-siirlerinde-nesneler/.
ÖZEL İsmet, *Başını Örten Kızlar Felsefe Bilmelidir*, Tiyo Yayınları, 2018.
———, *Bir Akşam Gezintisi Değil Bir İstiklal Yürüyüşü*, Tiyo Yayınları, 2018.
———, *Bir Yusuf Masalı*, 14. bs., Şule Yayınları, 2012.
———, *Cuma Mektupları 1*, Tiyo Yayınları, 2018.
———, *Cuma Mektupları 2*, Tiyo Yayınları, 2018.
———, *Desem Öldürürler, Demesem Öldüm*, 2. bs., Tiyo Yayınları, 2013.
———, *Faydasız Randevu*, Tiyo Yayınları, 2014.
———, *İrtica Elden Gidiyor*, 2. bs., Tiyo Yayınları, 2014.
———, *Kalın Türk*, 16. bs., Tiyo Yayınları, 2019.
———, *Kırk Hadis*, Tiyo Yayınları, 2013.
———, *Küfrün İhsanı Olmaz*, 2. bs., Tiyo Yayınları, 2016.
———, "Of Not Being A Jew - Yahudi Olmamak Hakkında", t.y., http://www.istiklalmarsidernegi.org.tr/Yazi.aspx?YID=476&KID=4&PGID=0.
———, *Sorulunca Söylenen*, 1. bs., Tiyo Yayınları, 2014.
———, *Şiir Okuma Kılavuzu*, Tiyo Yayınları, 2013.
———, *Tahrir Vazifeleri*, 2. bs., Tiyo Yayınları, 2014.
———, *Taşları Yemek Yasak*, Tiyo Yayınları, 2013.
———, *Toparlanın Gitmiyoruz-2*, 2. bs., Ebabil Yayıncılık, 2010.
———, *Toparlanın Gitmiyoruz-3*, 2. bs., Ebabil Yayıncılık, 2010.
———, *Türk Olamadıysan Oldun Amerikalı*, 2. bs., Tiyo Yayınları, 2016.
———, *Türküm Doğruyum İntikamım Ülkemdir*, Tiyo Yayınları, 2019.
———, *Üç Mesele*, Şule Yayınları, 2011.
———, *Ve'l - Asr*, Tiyo Yayınları, 2013.
———, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, 2. bs., Tiyo Yayınları, 2014.
———, *Zor Zamanda Konuşmak*, 12. bs., Şule Yayınları, 2011.
ÖZLEM Doğan, *Anlamdan Geleneğe Kimlikten Özgürlüğe Kavramlar ve Tarihleri 3*, İnkılap Kitabevi, 2010.
RUSS Jacqueline, *Avrupa Düşüncesinin Serüveni Antik Çağlardan Günümüze Batı Düşüncesi*, çev. Özcan Doğan, 4. bs., Doğu Batı Yayınları, 2019.
SARTRE Jean - Paul, *Varoluşçuluk*, çev. Asım Bezirci, 29. bs., Say Yayınları, 2019.
SCHELLİNG Friedrich Wilhelm Joseph von, *Sanat Felsefesi*, çev. Merve Ertene, Serhat Arslan, 2. bs., Doğu Batı Yayınları, 2020.
SCHOPENHAUER Arthur, Immanuel KANT, Martin HEİDEGGER, *Düşüncenin Çağrısı*, çev. Ahmet Aydoğan, 6. bs., Say Yayınları, 2019.
SPENGLER Oswald, *Batının Çöküşü*, çev. Nuray Sengebli, 1. bs., Dergah Yayınları, t.y.

TARNAS Richard, *Batı Düşüncesi Tarihi-2 Modernite'den Günümüze Kadar Tarnas*, çev. Yusuf Kaplan, 3. bs., Külliyat Yayınları, 2019.
TOPÇU Nurettin, *Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi*, 3. bs., Dergah Yayınları, 2010.
TÜZER İbrahim, *İsmet Özel Şiire Damıtılmış Hayat*, Dergah Yayınları, 2008.
ULAŞ Sarp Erk, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, 2002.
ÜLKEN Hilmi Ziya, *Varlık ve Oluş*, Doğu Batı Yayınları, 2014.
VALERY Paul, *Şiir Sanatı*, çev. Ahmet Ölmez, Ketebe Yayınevi, 2020.
WEST David, *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, çev. Ahmet Cevizci, 2. bs., Paradigma Yayınları, 2005.